

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İsmail İLİK

KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİ ve YER DEĞİŞTİRME: ANTALYA KEPEZ ve
SANTRAL MAHALLELERİ ÖRNEĞİ

Coğrafya Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İsmail İLİK

KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİ ve YER DEĞİŞTİRME: ANTALYA KEPEZ ve
SANTRAL MAHALLELERİ ÖRNEĞİ

Danışman

Prof. Dr. İhsan BULUT

2. Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Uğurcan AYİK

Coğrafya Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

İsmail İLİK'in bu çalışması, jürimiz tarafından Coğrafya Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mehmet Emin SÖNMEZ (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. İhsan BULUT (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Halil HADİMLİ (İmza)

Tez Başlığı: Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Yer Değiştirme: Antalya Kepez ve Santral Mahalleleri Örneği

Tez Savunma Tarihi : 23/06/2022

Mezuniyet Tarihi : 18/08/2022

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Yer Değiştirme: Antalya Kepez ve Santral Mahalleleri Örneği” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

İsmail İLİK

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	İsmail İLİK
Öğrenci Numarası	202052064013
Anabilim Dalı	Coğrafya Ana Bilim Dalı
Programı	Coğrafya
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. İhsan BULUT
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Yer Değiştirme: Antalya Kepez ve Santral Mahalleleri Örneği
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1872160141
Rapor Tarihi	26.05.2022
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %4 Alıntılar dahil: %5
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 85 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Prof. Dr. İhsan BULUT	
İmza	

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iii
TABLOLAR LİSTESİ	iv
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ	1
Araştırma Problemi.....	3
Çalışmanın Kısıtlılıkları.....	3
Materyal ve Yöntem	4
Kavramsal Çerçeve	6

BİRİNCİ BÖLÜM

SOYLULAŞTIRMA (YERİNDEN EDİLME) EKSENİNDE KENTSEL DÖNÜŞÜM: DÜNYADAN ve TÜRKİYE'DEN ÖRNEKLER

1.1.HOPE VI Programı.....	11
1.2.The Big City Policy	12
1.3.Türkiye’de Kentleşme Süreçleri ve Kentsel Dönüşüm Uygulamaları	13
1.3.1.Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi.....	14
1.3.2.Küçükçekmece Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi	16
1.3.3.Tarlabaşı Kentsel Yenileme Projesi	18
1.3.4.Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi	20

İKİNCİ BÖLÜM

KEPEZ VE SANTRAL MAHALLELERİ KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ

2.1.Araştırma Alanının Konumu ve Genel Özellikleri.....	23
2.2.Kepez ve Santral Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesinin Gelişim Seyri	25
2.3.Proje Alanının Nüfus ve Eğitim Durumu, Mekânsal ve Mülkiyet Yapısı	34
2.3.1.Nüfus Durumu.....	34
2.3.2.Eğitim Durumu.....	36
2.3.3.Arazi Kullanımı.....	37
2.3.4.Bina Durumu	38
2.3.5.Mülkiyet Yapısı.....	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE ANALİZ

3.1.Saha Araştırması ve İlgili Bulgular	40
SONUÇ ve TARTIŞMA.....	63
KAYNAKÇA.....	65
ÖZGEÇMİŞ.....	73

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2. 1 Kentsel Dönüşüm Proje Alanı.....	23
Şekil 2. 2 Mekânsal Gelişim Etapları.....	24
Şekil 2. 3 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı	27
Şekil 2. 4 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı Revizyonu	31
Şekil 2. 5 Ada Bazlı Düzenleme Alanları	32
Şekil 2. 6 Proje Alanı Arazi Kullanım Durumu	38
Şekil 2.7 Proje Alanın Mülkiyet Yapısı	39
Şekil 3. 1 Kentsel Dönüşüm Projesi Sonrası Yer Değiştirmek Zorunda Kalan Hanehalklarının Yerleştikleri İlçelerin Dağılışı.....	41
Şekil 3. 2 Kepez İlçesindeki Mahallelere Yerleşen Hanehalklarının Dağılışı	43
Şekil 3. 3 Muratpaşa İlçesindeki Mahallelere Yerleşen Hanehalklarının Dağılışı.....	44
Şekil 3. 4 Döşemealtı İlçesindeki Mahallelere Yerleşen Hanehalklarının Dağılışı	45
Şekil 3. 5 Konyaaltı İlçesindeki Mahallelere Yerleşen Hanehalklarının Dağılışı.....	46
Şekil 3. 6 Kentsel Dönüşüm Dair Olumlu ve Olumsuz Tutumların Kod ve Alt Kodlara Göre Dağılımı	52
Şekil 3. 7 Toplumsal Bağ ve Bağlantılarına Dair Tutumların Kod ve Alt Kodlara Göre Dağılımı	55
Şekil 3. 8 Yer Seçim Tercih Nedenlerinin Kod ve Alt Kodlara Göre Dağılımı	58
Şekil 3. 9 Görüşmecilerden Elde Edilen Kelime Bulutu.....	60
Şekil 3. 10 Görüşmeler Neticesinde Oluşan Kod Haritası	61

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Görüşmelerden Elde Edilen Kod Kitabı.....	6
Tablo 2. 1 Eğilim Yoklaması Sonuçları.....	29
Tablo 2. 2 2007-2010 Nüfus Artışı.....	35
Tablo 2. 3 2008 Kepez-Santral Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	35
Tablo 2. 4 2009 Kepez-Santral Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	36
Tablo 2. 5 Santral Mahallesi Eğitim düzeyinin Cinsiyete ve Nüfusa Göre Dağılımı.....	36
Tablo 2. 6 Kepez Mahallesi Eğitim düzeyinin Cinsiyete ve Nüfusa Göre Dağılımı.....	37
Tablo 2. 7 Proje Alanı Arazi Kullanım Durumu	37
Tablo 3. 1 Görüşme Yapılan Kişilerin Demografik Özellikleri.....	47

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1. 1 Sulukule Kentsel Dönüşüm Öncesi ve Sonrası Alanda Gelişen Konut Yapısı .15	
Fotoğraf 1. 2 Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Öncesi ve Sonrası Alanda Gelişen Konut Yapısı.....18	
Fotoğraf 1. 3 Tarlabası Kentsel Yenileme Öncesi ve Sonrası Alanda Gelişen Konut Yapısı.19	
Fotoğraf 1. 4 Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Öncesi ve Sonrası Alanda Gelişen Konut Yapısı .22	
Fotoğraf 2. 1 Konutların Fiziki Görünümü.....25	
Fotoğraf 2. 2 Tanıtım Örnekleri (Duyurular, Afişler, Broşürler)28	
Fotoğraf 3. 1 Dönüşüm Sonrası Alanda Dikey Yönde Gelişen Konut Yapısı.....62	

KISALTMALAR LİSTESİ

ABB	: Antalya Büyükşehir Belediyesi
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
HA	: Hektar
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
TAKS	: Taban Alanı Kat Sayısı
TEİAŞ	: Türkiye Elektrik İletim A.Ş
TEM	: Trans European Motorway
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UKOME	: Ulaşım Koordinasyon Merkezi

ÖZET

Kentsel dönüşüm projeleri Türkiye’de 2000’li yıllardan sonra kent politikalarında tercih edilen bir müdahale şeklini oluşturmaktadır. Farklı bilim dallarından araştırmacıların yaptıkları çalışmalar kentsel dönüşüm projelerinin en önemli etkilerinden yerinden edilme süreçleri olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat ilgili literatür farklı projeler için yerinden edilme süreçlerinin oluştuğunu tespit etmesine karşılık, zorunlu şekilde gerçekleşen hareketlerin sonrasına dair iz sürme süreci açısından zayıf kalmaktadır. Bu çalışma Antalya Kepez ve Santral Mahallesi kentsel dönüşüm projesi sonrasında yer değiştirmek zorunda kalmış hanelerin izini sürmektedir. Çalışmadaki temel amaç yer değiştirmiş hanelerin hareket kalıplarının ve bu hareketlerdeki nedenselliklerin açığa çıkarılmasıdır. Ayrıca kentsel dönüşüme dair genel memnuniyet durumu da açığa çıkarılmak istenmiştir. Çalışma bu bulguları gerçekleştirmek için nicel ve nitel veri setlerinden yararlanmaktadır. Çalışma kapsamında yer değiştirmek zorunda bırakılan hanelerin proje alanına yakın yerleri tercih ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca kentsel dönüşüme dair katılımcıların olumsuz bir tutum içerisinde olduğu, toplumsal bağ ve bağlantıların projeden etkilendiği belirlenmiştir. Son olarak yeni yer seçiminde lokasyon avantajı, akrabalık ve komşuluk ilişkileri, kira uygunluğu başat etkenler arasında olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm Projeleri, Yerinden Edilme, Yer Seçim Tercihi, Antalya, Kepez

SUMMARY

URBAN REGENERATION PROJECTS AND RELOCATION: EXAMPLE OF ANTALYA KEPEZ AND SANTRAL NEIGHBORHOODS

Urban regeneration projects constitute a preferred form of intervention in urban policies in Turkey after the 2000s. Studies by researchers from different disciplines reveal that the most common result of urban regeneration projects is displacement. However, although the relevant literature has finding on the occurrence of displacement processes for various projects, they remain weak in terms of tracing the displaced residents. This study traces the households that had to move from Antalya Kepez and Santral neighborhood after the urban regeneration project. The main purpose of the study is to reveal the movement patterns of displaced households and causes that shaped those movements. Moreover, satisfaction levels with urban regeneration is also questioned. To achieve these goals, this study utilizes quantitative and qualitative data sets. Within the scope of the study, it has been determined that the households who were forced to move preferred neighborhoods close to the project area. Furthermore, households have stated that their attitude towards the urban regeneration project were negative and their social ties and connections were affected by the project. Finally, location advantage, kinship and neighborly relations, and affordability of rents are found to be the main factors during the preference of new neighborhoods.

Keywords: Urban Regeneration Projects, Displacement, Preference of Neighborhood, Antalya, Kepez

ÖNSÖZ

Bu çalışma Antalya Kepez ve Santral Mahalleleri kentsel dönüşüm projesi örneğinden hareket ederek kentsel dönüşüm projesi sonrasında yerinden edilmiş hanelerin izini sürmektedir. Çalışmamın en başından itibaren kıymetli desteklerini ve teşviklerini benden esirgemeyen hocam Prof. Dr. İhsan Bulut’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmamın özellikle metodolojik ve kavramsal boyutlarında beni yönlendiren hocam Dr. Öğr. Üyesi Uğurcan Ayık’e; Coğrafya bilimini sevdiren ve yetişmemde büyük emekleri olan hocalarım Prof. Dr. Mehmet Emin Sönmez, Dr. Öğr. Üyesi Gülşen Kum ve Dr. Öğr. Üyesi Ömer Şen’e sonsuz minnettarım. Yüksek lisans eğitimimi kapsayan 2 yıllık süreçteki destekleri ve hayat boyunca yanımda olan sevgili aileme de teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca her daim desteklerini hissettiren kıymetli dostlarım Mustafa Karabaş, Şehmus Çalar, İzzettin Ekinci, Emrah Kırıcı, İbrahim İnak, Murat İnak, Mustafa Tarhan, Sabri Baz ve Ömer Gür’e de her şey için teşekkür ederim.

İsmail İLİK
Antalya, 2022

GİRİŞ

Kentsel dönüşüm projeleri Türkiye’de 1999 Marmara Depremi sonrasında tartışılmaya başlanmıştır. Türkiye’nin kentleşme serüveni içerisinde kırdan kente göç etmiş nüfusun kentlerde oluşturduğu gecekondu bugünkü kentsel dönüşüm projelerinin gerçekleştiği temel alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle İstanbul, İzmir, Ankara gibi büyük kentlerimizde gecekondu alanları toplam yerleşme dokusunun çoğu zaman %50’ye yakını oluşturmuştur (Keleş, 2015). Bu durum, bugün dahi birçok kentimizde karşımıza çıkan plansız ve herhangi bir mühendislik hizmeti almamış yapıların çok olmasını açıklar. Neticede günümüz kentsel dönüşüm projeleri kentlerde sayıları hiç de azımsanmayacak gecekondu alanları üzerinde çeşitli toplumsal ve mekânsal etkiler bırakarak uygulanmaktadır.

Esas itibariyle kentsel dönüşüm uygulamaları zamanla çeşitli kentsel ihtiyaçlara cevap veremeyen kent parçalarının/bütününün ekonomik, toplumsal, kültürel yönlerinin bütüncül bir bakış açısıyla ele alınıp değerlendirmesi neticesinde gerçekleştirilir (Ataöv ve Osmay, 2007). Batı üzerine gerçekleştirilen deneyimler sonucunda burada uygulanan projelerdeki çıktılarda bütüncül/yerinde dönüşüm hamlesi politika yapıcılarının daha fazla ilgisini çekmektedir. Fakat Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ise deneyimler çoğu zaman deneme-yanılma yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle farklı bilim dallarına mensup araştırmacılar aynı zamanda birer kentsel müdahale şeklinde ilerleyen projelere dair negatif çıktılar aktarabilmektedir (Koçak ve Tolanlar, 2008; Arslan, 2011).

Türkiye’de kentsel dönüşüm projelerinin mekânsal etkilerine dair Coğrafya, Şehir ve bölge planlama gibi mekânsal dinamikleri önceleyen alanlardan çıktılar aktarılmaktadır (Yüksel, 2007; Erman, 2008; Karadağ ve Mirioğlu, 2011; Bulut ve Ceylan, 2013; Kılıç ve Hardal, 2014; Ayik, 2014; Göközkut ve Somuncu, 2019). Yapılan çalışmalarda dikey yönde büyüme eğilimi, alansal farklılaşma, farklı kentlerden çıktılar, memnuniyet temelli sonuçlar aktarılmaktadır. Örneğin Karadağ ve Miroğlu (2011)’de “İzmir’in Bayraklı ilçesindeki kentsel dönüşüm projesinin yer seçimi, mekânın kullanım detayları ve projenin getirdikleri-götürdükleri gibi coğrafi değerlendirmelerin yanında eleştirel bir yaklaşımla süreç değerlendirilmiştir (Karadağ ve Mirioğlu, 2011). Bulut ve Ceylan (2013)’de Efendibey, Şahinali ve Şehitler mahallerinde gerçekleşen projede belediye yetkilileriyle ve mahallelerde bulunan arsa sahiplerine mülakat ve anket çalışması uygulanarak ortaya çıkan sorunlara çözüm önerilerinde bulunularak yerleşme, nüfus ve ekonomik özellikleri üzerinde de durulmuştur (Bulut ve Ceylan, 2013). Coğrafi bakış açısından ele alınmış bir başka çalışma olan (Ayik,

2014)'te ise Türkiye'nin 1950 sonrası döneminde hızla göç alan Fikirtepe'de gerçekleşen kentsel dönüşüm projesini ele almıştır. Fikirtepe dönüşüm projesiyle ortaya çıkacak mekânsal ve toplumsal sonuçların üzerinde durulmuştur (Ayık, 2014).

Kentsel dönüşüm projeleri veya farklı çalışmalarda vurgulandığı üzere kentsel yenileme çalışmaları dünyada da sıklıkla ilgi çekmektedir. Bu aşamada belirtilmesi gereken ilk özellik dünyada uygulanan ve daha geniş ölçekli bir alanın dönüştürülmesine karşılık gelen projeler alansal yeniden yapılandırma gibi daha makro ifadelerle karşılık bulmaktadır. Özellikle Hope VI, The Big City Policy, The New Deal For Community gibi farklı programların etkileri farklı araştırmacılar tarafından sıklıkla araştırılmış ve tartışılmıştır (Kleinhans, 2003; Brazley ve Gilderbloom, 2007). Projelerde araştırmacıların özellikle vurguladığı hususlar ilk kullanıcıların yerinden edilme, toplumsal bağların zayıflaması gibi etkilere maruz kalmasıdır. Bu açıdan Batı pratiğinin Türkiye ile eşgüdümlü hareket ettiği söylenebilir. Türkiye'de de yabancı literatürde olduğu gibi projelere dair yerinden edilme süreçlerinin etkisinin ele alındığı söylenebilir (Sönmez, 2014). Hatta kentsel dönüşüm projelerinin ele alınış biçimi açısından bu tarz bakış açısı Türkiye'deki araştırmacıların ilgilendiği ayrı bir araştırma kolu olarak değerlendirilmelidir. Fakat bu bakış açısındaki eksiklik, çoğu zaman projelere dair yerinden edilme süreçlerinin tespit edilmesine karşılık, sürecin sonrasına dair ışık tutmanın zayıf kalmasıyla karakterize olmaktadır. Daha kestirme bir yoldan ifade etmek gerekirse projelere dair araştırmacılar yerinden edilme süreçlerinin tespitiyle çalışmaların yerinde dönüşüm sürecini başaramadığını ortaya koymaktadır. Fakat yerinden edilme sonrası gerçekleşen zorunlu hareketlere dair Türkiye literatüründe eksiklik/ilgi azlığı kendisini açık bir şekilde ortaya koyar. Birkaç çalışma dışında (Lovering ve Türkmen, 2011; Ayık ve Enterili, 2020) projeler sonrası kullanıcıların durumu, eski kullanıcıların projelere dair memnuniyetleri, projelerden sonra nereleri hangi nedenlerle tercih ettiği açıklığa kavuşturulamamıştır. Bu eksiklik alan bazlı dönüşümlere dair Batı literatüründe de henüz olgunluk aşamasına ulaşmamıştır.

Bu çalışma literatürdeki bu eksikliğe katkı sunmak amacıyla bir taraftan Antalya Kepez ve Santral Mahallelerinde yürütülen kentsel dönüşüm projesi sonrasında yer değiştirmek zorunda kalmış hanelerin izini sürerek hareket kalıplarını değerlendirirken, diğer taraftan hareketteki yer seçim tercihlerini ve projeye dair genel memnuniyeti araştırmaktadır. Buradan hareketle çalışmadaki temel amaç Antalya Büyükşehir Belediyesi tarafından 08.12.2015 tarihi 1105 sayılı meclis kararı ile riskli alan olarak tanımlanan Kepez ve Santral Mahallelerindeki dönüşüm projesine dair genel memnuniyet, beklenti ve yer değiştirme süreçlerinin açığa çıkarılmasıdır. Çalışmada belirlenen araştırma soruları aşağıdaki gibidir:

1-Kentsel dönüşüm projesindeki genel memnuniyet ve beklenti ne durumdadır?

2- Kentsel dönüşüm projesi sonrasındaki eski kullanıcıların göçe bağlı hareket kalıpları nasıl şekillenmiştir?

3-Kentsel dönüşüm projesi sonrasındaki yeni yer seçim tercihinde hangi kriterler rol oynamıştır?

Çalışmada belirlenen araştırma sorularının cevaplanması için nicel ve nitel veri setleri beraber değerlendirilmiştir. Bu aşamada nicel veri setinin önemli aşamasını oluşturan yer değiştirme süreçlerinin tespit edilmesi amacıyla Antalya Büyükşehir Belediyesi tarafından oluşturulmuş kentsel dönüşüm ofisinden alanın eski kullanıcılarının tercih ettikleri yeni mahallelerin adresleri temin edilmiş ve ArcGIS 10.7 programı vasıtasıyla haritalandırılmıştır. Nitel araştırma genelleştirmelerden ziyade, küçük bir gruptan derinlemesine ve özgün bilgi edinilmesi anlamında başvuru ve sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan bir yöntemdir (Baltacı, 2019). Bu nedenle yer değiştirme süreçlerindeki yeni mahalle seçimindeki nedensellikleri ve kentsel dönüşümüne dair memnuniyeti açığa çıkarmak için toplamda 55 kişiye ulaşılmıştır. 55 kişinin tamamından yeni yer seçim tercihindeki nedensellikler edinilmişken, derinlemesine görüşme yapmayı kabul etmiş 20 kişiyle kentsel dönüşüm üzerine yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Elde edilen görüşmeler tümevarımsal içerik analizine tabi tutularak kodlanmıştır. Kodlama aşamasında açık kodlama tercih edilmiştir. Elde edilen görüşmeler MAXQDA 2020 programı vasıtasıyla kodlamalara tabi tutulmuştur. Ortaya çıkan kodlardan kategoriler ve temalar üretilmiştir. Böylece çalışma alanı bazlı yeniden yapılanmalara Türkiye ölçeğinde katkı sunmakla beraber, kentsel dönüşüm projesi sonrasındaki süreçte de ışık tutmaktadır.

Araştırma Problemi

Çalışmadaki temel araştırma problemi kentsel dönüşüm projesi sonrası alanın ilk kullanıcılarının yerinden edilme tecrübesidir. Yerinden edilme veya sonrasında gerçekleşen zorunlu hareketler sadece yer değiştirmeye karşılık gelmeyip, nüfusun yapısı dahil, alanın sosyo-kültürel yapısının yeniden şekillenmesi sürecine de karşılık gelir. Bu nedenle kentsel dönüşüm projeleri çoklu etkiler üretebilme yeteneğine sahiptir. Neticede sayılan tüm bu negatif etkenler bu çalışmanın ana sorunsalı olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın Kısıtlılıkları

Çalışma veri edinme süreçleri açısından birtakım sınırlılıklara sahiptir. Öncelikle yer değiştirme gibi zamansal periyodu değişken olan bir süreci tespit edebilmek oldukça zordur.

Çoğu zaman saha araştırması esnasında eski sakinler alanı terk etmiş ve kentin birçok bölgesine dağılmış olmaktadır. Bu kişilerin tespiti ise alandaki dönüşüm projesinden etkilenmemiş kişilere eski kullanıcıları sormakla mümkün olmaktadır. Bu çalışmada bu kısıtlılık kira yardımı almak için kentsel dönüşüm ofisine bildirilen adres beyannameleriyle aşılmaya çalışılsa da eski kullanıcıların hepsine ulaşmak mümkün olmamıştır. Çalışmadaki ikinci kısıtlılık ise nitel veri seti yaratılması aşamasında yaşanmıştır. Bu aşamada birebir eski kullanıcılara ulaşmak ve bu kişilerle görüşmeler yapılması amaçlanmıştır. Fakat ağırlıkla dönüşüm alanına yakın alanlardaki sakinlere ulaşılabilmiştir. Uzak ilçelere taşınmış kişilere ulaşmak ise mümkün olmamıştır. Ulaşılan kişiler ise görüşme yapmayı kabul etmemiştir. Dolayısıyla çalışma alanına yakın 55 kişiye doğrudan ulaşılabilmiştir. 55 kişinin yer değiştirme nedenleri edinilebilmişse de detaylı mülakat yapmak mümkün olmamıştır. Neticede ulaşılan 20 kişi görüşme yapmayı kabul etmiştir.

Çalışmanın son kısıtlılığı ise geniş saha araştırması sürecine karşılık gelen araştırmanın tek bir kişiyle yürütülmesidir. Her ne kadar zaman zaman farklı kişilerden yardım alınmışsa da saha araştırmasının birçok etabı tek kişinin sorumluluğunda tamamlanmıştır. Bu nedenle çalışmanın saha araştırması zamansal olarak uzun bir süreci kapsadığı gibi, detaya inilmek istenen süreçlerde bazı engellerle karşılaşmıştır.

Materyal ve Yöntem

Çalışmada materyal ve yöntemin oluşturulması için birbirini takip eden aşamalar benimsenmiştir. Öncelikle Antalya Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü'nden alanın plan raporları istenmiştir. Bunun neticesinde alana dair hazırlanan 1/5000 ölçekli nazım imar planı ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planı ve plan raporları edinilmiştir. Planların edinilmesi mekânsal planlamanın boyutlarını ve etkilerinin daha rahat açığa çıkarılmasını sağlamıştır. Daha sonraki aşamada proje sonrasında zorunlu şekilde yer değiştirmek zorunda kalan haneler tespit edilmiştir. Bunu gerçekleştirmek amacıyla Antalya Büyükşehir Belediyesi tarafından proje alanında oluşturulmuş kentsel dönüşüm ofisinden alanın eski kullanıcılarının tercih ettikleri yeni ilçe ve mahallelerin adresleri temin edilmiştir. 2874 haneye ait bilgiler edinildikten sonra ilçelere ve mahallelere göre sınıflandırılmış, farklı mahallelere giden hanelerin kent içi hareket kalıpları ArcGIS 10.7 programı vasıtasıyla haritalandırılmıştır.

Kentsel dönüşüm uygulamasının başlaması, bu nedenle uygulama alanındaki eski kullanıcıların farklı yerlere taşınmış olması, ana kütlenin tam anlamıyla belirlenememesi sorunsalını doğurmuştur. Bu dağılma haline karşılık gelen yok olma durumu ise çalışmanın

temel sınırlılığını oluşturmaktadır. Araştırmacılar sınırlılığı aşmak için nitel araştırmalarda da kullanılan olasılığa dayalı olmayan yöntemlerden kartopu örnekleme (zincir örnekleme) başvurmuştur. Olasılığa dayalı olmayan örnekleme araştırmacının evren ile ilgili kendi bilgilerine veya çalışmanın amacına bağlı olduğu durumlarda kullanılabilir (Marczyk, DeMatteo, ve Festinger, 2005). Kartopu örnekleme evreni oluşturan birimlere erişmenin zor, evren hakkındaki bilgilerin eksik olduğu durumlarda kullanılabilir. Her ne kadar literatürde kartopu örnekleme marjinal olarak değerlendirilebilecek uyuşturucu satıcıları, mafya üyeleri gibi erişilmesi güç kişilerin tercihinde kullanılabilir bir yöntem gibi gösterilse de (Neuman ve Robson, 2014) dönüşüm uygulaması sonrasında kent içinde veya dışında farklı yerlere dağılmış kişilere ulaşılabilmesi açısından da faydalıdır. Kartopu örneklemede en önemli aşama görüşmeye kiminle başlamalıyım? sorusunun cevaplanmasıdır. Bu aşamada araştırmacılar dönüşüm projesi uygulaması gerçekleşmiş alana en yakın yerde bulunan kahvehane sahibiyle işe başlamıştır. Daha sonra ilgili kişiyle yapılan görüşme sonrasında alanda daha önceden yaşadığı tespit edilmiş diğer kişilere de ulaşılmıştır.

Nitel araştırma küçük bir gruptan derinlemesine bilgi edinilmesi anlamında başvuru ve sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Bu sebeple proje alanında kalan hanehalklarının kentsel dönüşümden memnuniyet ve yeni yer seçim tercihlerindeki kriterleri açığa çıkarmak amacıyla toplamda 55 kişiye ulaşılmıştır. Ulaşılan 55 kişinin tamamından proje sonrasındaki yer seçim tercihinin dair nedensellik edinilebilmiştir. Fakat bu kişiler arasından 20 kişi derinlemesine görüşme yapmayı kabul etmiş ve bu 20 kişiyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerin ortalama süresi 20 dakikadır. Yarı yapılandırılmış mülakat (YYM) tekniğinde araştırmacının elinde kaba hatlarıyla yol haritası olabilecek bir soru seti bulunmaktadır. Mülakatın gidişatına göre araştırmacı bu çerçevede içinde yeni sorular ekleyebilir. Ayrıca Adams (2015)'te yarı yapılandırılmış mülakatın neden ve nasıl sorularının eşlik ettiği kapalı ve açık uçlu soruların bir karışımı olduğunu, bu mülakat tekniğinin birtakım avantajları ve dezavantajları olduğundan bahsedilmektedir. Özellikle Adams'a göre peş peşe gelebilecek açık uçlu soruların takibini kolaylaştırması açısından kritik önemde olduğunu belirtmektedir. 20 kişiyle yapılmış mülakatlar neticesinde veri doygunluğuna ulaşıldığının tespiti üzerine görüşmelere son verilmiştir.

Görüşmeler MAXQDA 2020 programı vasıtasıyla analiz edilmiştir. Elde edilen görüşmeler tümevarımsal içerik analizine tabi tutularak kodlanmıştır. Kodlama aşamasında açık kodlama tercih edilmiştir. Görüşmeler sonrasında ortaya çıkan temalar “Kentsel Dönüşüme Dair Tutumlar”, “Toplumsal Bağ ve Bağlantılar” ve “Yer Seçim Tercih Nedenleridir”. İlk tema olan Kentsel Dönüşüme Dair Tutum temasında görüşmeciler olumlu

nedensellikler olarak ağırlıkla “Konut kalitesi”, “Planlı gelişim”, “Tapu sorununun çözülmesi”, “Yaşam kalitesinin artması” ve “Genel memnuniyete” dair nedenler ileri sürmüştür. Projelere dair olumsuz düşüncelerin ortaklaştığı nedensellikler ise “Ekonomik sorunlar”, “Uygulamadaki adaletsizlikler”, “Yönetici ilgisizliği”, “Fiziksel yetersizlikler”, “Siyasi yönlendirmeler”, “Uygulamadaki aksaklıklar-gecikmeler”, “Rant ve hizmet alanlarının eksikliğidir”. Görüşmelerin ikinci teması olan Toplumsal Bağ ve Bağlantılar kısmında ise “Komşuluk ilişkilerinin kentsel dönüşüm öncesi ve sonrası dönüşümü” ele alınmıştır. Üçüncü tema olan “Yer Seçim Tercih Nedenleri” kısmında ilişkin görüşmeciler “Lokasyon Avantajı”, “Akrabalık ve Komşuluk İlişkileri”, “Kira Uygunluğu”, “Politik Yönlendirmeler”, “Ev Sahibi Olması”, “Ekonomik Avantaj” ve “Mecburiyet (Kriter Olmaksızın)” nedenlerinin rol oynadığını belirtmiştir.

İlgili temalar altında oluşan kategori ve kodların dağılımını gösteren kod kitabı Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1 Görüşmelerden Elde Edilen Kod Kitabı

Tema	Kategori	Kod
Kentsel Dönüşüme Dair Tutumlar	1.Olumlu Tutumlar	1.1.Konut Kalitesi 1.2.Yaşam Kalitesinin Artması 1.3.Tapu Sorununun Çözümü 1.4.Planlı Gelişim 1.5.Genel Memnuniyet
	2.Olumsuz Tutumlar	2.1.Uygulamadaki Aksaklıklar, Gecikmeler 2.2.Fiziksel Yetersizlikler 2.3.Siyasi Yönlendirmeler 2.4.Uygulamadaki Adaletsizlikler 2.5.Rant Sağlama 2.6.Ekonomik Sorunlar 2.7.Hizmet Alanlarının Eksikliği 2.8.Yönetici İlgisizliği
Toplumsal Bağ ve Bağlantılar	1.Kentsel Dönüşüm Sonrası Komşuluk İlişkileri	1.1.Olumlu Yönde Değişim 1.2.Olumsuz Yönde Değişim
	2.Gecekonuda Komşuluk İlişkileri	2.1.Olumlu İlişkiler 2.2.Olumsuz İlişkiler
Yer Seçim Tercih Nedenleri	1. Etkenler	1.1.Lokasyon Avantajı 1.2.Akrabalık ve Komşuluk İlişkileri 1.3.Kira Uygunluğu 1.4.Politik Yönlendirmeler 1.5.Ev Sahibi Olması 1.6.Ekonomik Avantaj 1.7.Mecburiyet (Kriter Olmaksızın)

Kavramsal Çerçeve

Türkiye’de kentsel dönüşüm adıyla uygulanan ve bir açıdan kentsel mekâna radikal bir müdahale olarak da değerlendirilebilecek uygulamaların etkileri son 20 yıldır farklı bilim

dallarına mensup araştırmacılar tarafından sorgulanmaktadır (Lovering ve Türkmen, 2011; Ergün ve Gül, 2011; Sertbaş, 2013; Ay, 2016; Duman, 2020; Waite, 2020; Elmastaş, 2020). Örneğin (Sertbaş, 2013)’te uygulanabilir kentsel proje ve planların hazırlanmasında katılımcı yaklaşımların önemini ve bu yaklaşımların değişkenlerinin sürece ve sonuç ürüne etkisini, alan büyüklüğüyle ve katılım modeliyle diğer yenileme projelerinden farklı yönleri üzerinde durulmuşken, (Duman, 2020)’de kentsel dönüşüm projesinin mekân üzerindeki etkisini coğrafi perspektiften açığa çıkartmak amaçlanmıştır. Türkiye’de projelere dair tartışılan yaygın eleştirilerin odak noktası mekânsal ve toplumsal negatif etkenlerin ortaya çıkışında toplanmaktadır. Özellikle projeler sonrasında yerinde dönüşüm hedefinin ıskalanması (Ayık ve Enterili, 2020) dikey yönde büyüme eğilimleri (Kılıç ve Hardal, 2014) yeni ile eski kullanıcılar arasındaki sosyo-ekonomik farklılaşmalar (Ayık ve Enterili, 2020) kentsel dönüşüm projelerine eleştirel yaklaşanların vurguladığı negatif etkilerdir.

Kent literatürüne 1960’lı yıllardan sonra Ruth Glass’ın kazandırdığı “soylulaştırma” terimi aradan geçen zamanda farklı formlar kazanarak günümüze kadar gelmiştir (Sönmez, 2014). İlk çıkış noktası itibariyle Londra’daki işçi sınıfı mahallelerinin orta ve üst sınıfların işgali neticesinde alt gelirdeki grupların yerinden edilmesi süreci olarak kavramsallaştırılan terimin (Glass, 1964) günümüzde ilk çıkış noktasıyla benzer ve farklı yönleri güncelliğini korumaktadır. Özellikle soylulaştırma ve yerinden edilme Hartman vd., (1982) tarafından kardeş kavramlar olarak tanımlanarak sürece dair her iki terimin yakınlığı vurgulanmıştır (Hartman vd., 1982 atfen Waite, 2020). Böyle bir perspektifte soylulaştırma kimi zaman kent politikalarına yön veren etkin bir araç olarak kurgulanırken, kimi durumlarda yerinden etme süreçlerini doğuran spontane bir eylem aracı olarak değerlendirilmektedir. Fakat tartışma götürmez bir şekilde soylulaştırmanın ilk ortaya çıkış biçiminde de görüldüğü haliyle süreç sonunda dezavantajlı gruplar çoğu zaman yerinden edilme süreciyle baş başa kalmaktadır.

Yerinden edilme süreci ilgili literatürde zorunlu yer değiştirme, zorunlu konut hareketliliği, gibi farklı kavramlarla da ifade edilmektedir. Bu çalışmalar zorunlu hareketleri kimi durumlarda geniş ölçekli alan bazlı yapılanmaların sonuçları kapsamında değerlendirirken (Porter ve Shaw, 2009), farklı doğal ve beşerî etkenlerin neticesinde de nüfusun zorunlu bir şekilde hareketlilik gerçekleştirdiği tespitinde de bulunmaktadır (Desmond, Gershenson ve Kiviat, 2015). Neticede doğal etmenlerin veya kentsel müdahaleler gibi beşerî etkenlerin sonucunda ortaya çıkan kent içi konut hareketlilikleri zorunlu şekilde de gerçekleşebilmektedir. Bu açıdan nasıl adlandırılırsa adlandırılınsın, süreç sonunda dezavantajlı gruplar mekânda yoklaştırılmaktadır. Böylece mekânda nüfus kompozisyonunun değişimi başta olmak üzere sınıfsal ve mekânsal etkiler açığa çıkabilmektedir.

Literatürde zorunlu şekilde gerçekleşen konut hareketliliğini tartışan öncü çalışmalardan biri Clark ve Onaka (1983)'e aittir. Çalışma hareketliliğin nedenselliklerini makro ölçekten mikro ölçeğe doğru kendi içinde sınıflandırmaktadır. Sınıflandırma makro ölçekte zorunlu ve gönüllü olarak başlamaktadır. Zorunlu ayırım altında herhangi alt bir sınıflandırmayla karşılaşılmazken, gönüllü sınıflandırma kendi içinde ayarlama ve uyarılma olarak ayrılmaktadır. Bu iki ayırım da kendi içlerinde konut, komşuluk veya iş durumu, yaşam döngüsü gibi farklı alt kategorilere ayrılmaktadır (Clark ve Onaka, 1983, s. 50). Zorunlu olarak gerçekleşen konut hareketliliklerine dair farklı çalışmalarda unintended (Clark ve Withers, 2007), voluntary and involuntary gibi adlandırmalarla da karşılaşmak mümkündür (Ehrlich, 1977; Duncan ve Morgan, 1980; Goetz E. , 2002; Hartman ve Robinson, 2003; Wu, 2004; Fang, 2006; Deluca, Garboden, ve Rosenblatt, 2013; DeLuca, Wood, ve Rosenblatt, 2019).

Zorunlu olarak gerçekleşen konut hareketliliğine dair yapılmış güncel çalışmalardan bir diğeri Satu ve AkterJuthi, (2019)'a aittir. Çalışma Bangladeş'in başkenti olan Dakka'daki 3 yoksulluk alanı olan slamlara¹ odaklanmakta ve bu alanlardaki konut hareketliliklerinin çıktılarını araştırmaktadır. Bu 3 yoksulluk alanında 267 hanehalkıyla yapılan araştırmalar neticesinde zorunlu olarak gerçekleştirilen tahliyelerin konut hareketliliğindeki oranı %65 ile birinci sıradadır. Devlet veya kurum arazileri üzerine yapılan bu konutların tahliyesiyle beraber konut sahipliğinde de değişiklikler yaşanmıştır. Tahliye edilen hanehalkları konut sahipliğinden kiracılığa geçiş yapabilmektedir. Bu durum beraberinde alanda yaşayanların sosyo-ekonomik yapılarına ve çocuklarının eğitimine de negatif etki etmektedir (Satu ve AkterJuthi, 2019).

Soylulaştırma süreçlerini günümüzde daha fazla tartışmalı yapan ise neoliberal politikalarla daha fazla gündeme gelen kentsel dönüşüm uygulamalarıdır. Farklı ülkelerden yapılan araştırmalar, örnekler yeniden yapılandırmalara karşılık gelen kentsel dönüşümlerin yukarıda aktarılan ve yerinden edilmeye sonuçlanan bulgularını destekler veriler ortaya çıkarmıştır (Erbaş ve Kızılay, 2015; Çağlar ve Schiller, 2018). Dünyada en bilindik yeniden yapılandırma uygulamaları olan Hope VI, The Big City Policies, The New Deal For Community literatürde olumlu ve olumsuz sonuçlarıyla birlikte ele alınmaktadır. Özellikle yer değiştirmeler sonrasında konut edinme imkânlarının oluşması, konut ve mahallenin fiziksel durumlarının iyileştirilmesi programların pozitif sonuçlarına örnek gösterilmektedir (Kleinhans, 2003; Werfhorst, ve Tieskens, 2018). Diğer taraftan projelere dair eleştirilerin

¹ Slamlar hakkında detaylı bilgi için bkz:

(Karaboran, 1980). Yeryüzünde kontrol altına alınamayan yerleşimler (Gecekondular, Slamlar ve Bidonevler sorununa bir bakış) Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya Araştırmaları Dergisi. 81-95.

odaklandığı noktalar yerinden edilme süreçlerinin en tartışmalı konuları olan toplumsal ilişkilerde zayıflama, yer değiştirmeye bağlı yaşanan stres gibi durumların ortaya çıkmasıdır (Hankins, 2014; Lees ve Ferreri, 2016).

Aynı durum gelişmekte olan ülkelerde ve Türkiye’de de benzerdir. Türkiye’de kent içi mikro dönüşüm alanlarına karşılık gelen kentsel dönüşüm projeleri yerinden edilme sürecine bağlı olarak gerçekleşen zorunlu hareketlilikleri doğurabilmektedir. Bunun en önemli nedeni çoğu zaman gecekondü alanlarının 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Kanuna dayanılarak dönüştürülmesiyle şekillenen kentsel dönüşüm projelerinde büyük bir nüfus kütesinin hareketlenmesidir. Böylece nüfusun yerinden edilme sonrası gerçekleştirdiği, çoğu zaman zorunlu hareketlere karşılık gelen akış süreçlerinin tespit edilmesi araştırmacıların karşısında önemli bir ödev olarak durmaktadır.

Türkiye’de kentsel dönüşüm projelerine soylulaştırma ve yerinden edilme süreci açısından bakan çalışmalar oldukça fazladır (Güzey, 2009; Sakızoğlu, 2014; Çeker ve Belge, 2015; Akalın, 2016; Ay, 2016; Öner ve Şimşek, 2017). Yapılan çalışmaların temel özelliği kentsel dönüşüm projeleri olarak adlandırılan yeniden yapılanmalar sonucunda nüfusun yerinden edilme tecrübesi yaşamasının tespit edilmiş olmasıdır. Fakat sürecin sonrasına dair dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bilgi eksikliği mevcuttur. Çalışmaların sonuç bulguları ağırlıklı yerinden edilme sürecine karşı yerinde dönüşüm, nüfusun korunması gibi politikalar önerilmektedir. Bu açıdan yerinde dönüşüm tartışması sadece akademik camiada değil, Türk politik sisteminde de bir yönetsel araç olarak sunulmaktadır. Örneğin dönemin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı 2019 yılında İstanbul Tozkoparan’daki kentsel dönüşüm projesi üzerine yaptığı açıklama yerinden edilme süreçlerine karşı yerinde dönüşüm politikasının somut bir şekilde reçete olarak sunulduğunu göstermektedir: *Kentsel dönüşüm çalışmaları sizlere söz verdiğimiz gibi, sizinle istişare ederek, sizlerin rızasıyla burada, Tozkoparan Mahallemizde yapılacaktır. Tozkoparan’daki kentsel dönüşüm projemizi, yerinde dönüşüm modeline göre gerçekleştireceğiz. Yani sizler mahallenizden, yaşadığınız ilçenizden, komşularınızdan kopmayacaksınız. Talimatı arkadaşlarımıza verdik. Hızlı bir şekilde çalışmayı pazartesi itibariyle başlatıyoruz* (Hürriyet, 2019). Ayrıca 5216 Numaralı Büyükşehir Kanunu, 5393 Numaralı Belediye Kanunu, 5366 Numaralı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Korunması Hakkında Kanun, 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun gibi kentsel dönüşümle doğrudan veya dolaylı ilgili farklı tarihlerde çıkarılmış yasalar olmasına rağmen, yasal mevzuat yerinden edilmeye dair herhangi bir somut önlem tarif etmemektedir.

Neticede Türkiye bağlamında kentsel dönüşüm ve soylulaştırma süreçlerine dair çıktılar Batı literatürünü destekler niteliktedir. Özellikle İstanbul'da yoğunlaşan çalışmalara bakıldığında projelere dair yerinden edilme süreçlerinin tespitin daha fazla öne çıktığı anlaşılmaktadır (Ergün ve Gül, 2011; Can, 2013; Çeker ve Belge, 2015). Fakat çok az çalışma (Lovering ve Türkmen, 2011; Ayik ve Enterili, 2020) zorunlu şekilde gerçekleşen hareketlerin sonrasına dair ajanda oluşturma veya iz sürme arayışına girmiştir. Örneğin Ayik ve Enterili (2020)'de Gaziantep Nuripazarbaşı Mahallesi'nde yerinden edilme sonrasındaki ilk kullanıcıların göç kalıpları açığa çıkarılmıştır. Yazarlar kentsel dönüşüme bağlı olarak nüfusun özellikle kentin planlı gelişmiş alanlarına doğru hareketlenmeler gerçekleştirdiğini belirtmiştir (Ayik ve Enterili, 2020). İlk kullanıcıların izini sürmek projeden belirli bir süre sonra alana gelen araştırmacılar için zor bir süreçtir. Bu nedenle küresel ölçekteki eğilim durum tespiti şeklinde olası ihtimaller üzerinden projelerin değerlendirilmesidir. Fakat iz sürmenin başarılı olmasına karşılık gelen ilk kullanıcılara ulaşabilme hali kentsel dönüşüm projelerinin sonrasını analiz edebilmek için oldukça kritik önemdedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOYLULAŞTIRMA (YERİNDEN EDİLME) EKSENİNDE KENTSEL DÖNÜŞÜM: DÜNYADAN ve TÜRKİYE'DEN ÖRNEKLER

1.1.HOPE VI Programı

HOPE VI, ABD'nin Konut ve Kentsel Gelişim Bakanlığı'nın bir programıdır. Bakanlığın 1992'de geliştirdiği programın çıkış noktası düşük gelirli ailelerin belirli bölgelerde, konutlarda yoğunlaşmasını engelleyerek ülkede karma gelirli konutlar inşa edebilmektedir. Böylece başlıca amaçları alanda yaşayan düşük gelirli hanelerin yaşam standartlarını iyileştirmek, mahallelerin fiziksel, sosyal ve sağlıklı yaşam alanları oluşturabilmektir. (Popkin, 2002; Clampet-Lundquist, 2004; Popkin, vd., 2004; Miltenburg, Werfhorst, ve Tieskens, 2018). HOPE VI programına dahil edilen mahalleler diğer bölgelere göre yoksul ve ırksal olarak belirgindir. Genellikle uyuşturucu kaçakçılığı, madde bağımlılığı, zihinsel sağlık sorunları, aile içi şiddetin ve sabıka kaydının olduğu mahalleler olarak karşımıza çıkmaktadır (Popkin, 2002; Popkin, vd., 2002). Chicago'da yaşayan bir annenin: *“Çoğu zaman evdesiniz, çocuklarınız dışarıda ve silah sesleri duyuyorsunuz ve her şeyi bırakıp, sizin çocuğunuz olmadığından emin olmak için koşuyorsunuz”* demesi mahallenin sosyal durumunu gözler önüne sermektedir (Popkin, 2002).

HOPE VI programı teorik olarak farklı gelirli haneleri bir arada buluşturmayla karma gelirli mahalleler oluşturmayı amaçlamaktadır. Programın gerçekleşmesiyle birtakım tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Dönüşüm sırasında gerçekleşen tahliye edilmeye zorlanan hanelerin mahalle ve yeni konut bulmak zorunda kalması, yeni çevrelerine uyum sağlama zorunluluğu, yüksek kiralar bu programın yarattığı tartışmaların başında gelmektedir (Crump, 2002; Clampet-Lundquist, 2004). Programın doğası gereği, zorunlu olarak yer değiştirmenin olduğunu bunu nedenin hanelerin yıkımlardan önce mevcut konutlardan yerinden edilmesiyle başladığını (Goetz E., 2010) belirtmiştir. Yer değiştirme zorunda kalan hanehalklarının eski sosyal ilişkilerini özlediklerini yeni yerlerinde eski sosyal ilişkilerini kurmada zorlandıklarına dair kanıtlar da gösterilmiştir (Clampet-Lundquist, 2004). Projeyle birlikte yeni mahallelere taşınanların çoğu kira ödemelerinde sorun yaşadığını da bildirmiştir (Popkin, 2002).

HOPE VI projesiyle hanehalklarının nereleri hangi sebeplerle tercih ettiğine dair nedensellikler hakkında nispeten bilgiye ulaşılmıştır. Tercih edilen mahallelerin nedeni eskiye oranla güvenli olması, kamu hizmetlerine daha iyi ulaşabilme, iş yerine yakınlık ve potansiyel iş verene yakınlık, uygun kira fiyatlarının yanı sıra eski konutlara yakın kalma bunun nedeni

ise alanla ilgili toplumsal bağ ve bağlantılarının devam ettiğine dair nedensellikler gösterilmiştir. Bunun yanı sıra yer değiştirenlerin genellikle yoksul ve azınlık mahallelerine taşınması da göze çarpmaktadır (Smith, 2002).

1.2.The Big City Policy

Büyük Şehir Politikası, Hollanda’da şehirlerin sorunlarını çözmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır. Şehirlerde yüksek suç oranları, güvenlik sorununun olması, düşük gelirli hanelerin ve etnik azınlık gruplarının artan mekânsal yoğunluğu, mahallelerin fiziksel açıdan sorun olması gibi faktörler bu politikayı ortaya çıkarmıştır (Dekker ve Kempen, 2004). Aynı zamanda konut stokunu çeşitlendirerek karma bir nüfus yaratmayı amaçlayan Hollanda politikası, ABD’deki bu tür sorunları engelleyerek ülkede karma gelirli konutlar inşa edebilmeyi amaçlayan HOPE VI programına benzemektedir (Goetz E., 2003). Hedeflenen bölgelerde yaklaşık 60.000 konutu yıkma girişiminde bulunan program, evlerin yıkılmasıyla çoğu düşük gelirli birçok hane başka bir eve taşınma durumunda kalmıştır. Bu haneler eski mahallerine yakın ya da başka alanlarda ev aramakla baş başa kalmıştır (Bolt ve Kempen, 2010). Bu durum ise beraberinde yer değiştirenlerin yeni konut bulmak zorunda kalması, yeni çevrelerine uyum sağlama zorunluluğu, yüksek kiralar gibi tartışmalar ortaya çıkarmıştır (Crump, 2002; Clampet-Lundquist, 2004).

Kira uygunluğu hanehalklarının nereye taşınacağına karar veren önemli bir etkidir. Hollanda’nın Helmond şehrinde nispeten birkaç mahallenin hedef bölge olmasının altındaki neden bu olmuştur. Lahey şehrindeki hanelerin diğer şehirlerdeki mahallelere nispeten daha yoksul ve etnik azınlıkların daha yüksek oranda bulunduğu mahallelere taşınma eğilimi daha yüksek olmuştur (Bolt ve Kempen, 2010). Utrecht şehrinde ise yöneticiler zorunlu yer değiştirmek zorunda kalan hanelerin çeşitli mahallelere yayıldığı böylece şehrin belirli bölgelerine yoğunlaşmalarına neden olmadığını belirtmiştir (Slob, Kempen, ve Bolt, 2006). Hollanda’nın büyük şehir politikasında hanelerin genel olarak dağılma şekilleri kısmen rastgele olmasa da daha çok çeşitli mahallelere dağılmaları sonucuna varılmıştır. Böylece hedeflenen alanlarının nüfusunda çeşitli hale gelmesi başarılı olduğu görüşü kabul görülmüştür (Bolt ve Kempen, 2010).

Bu tarz politikaların hanelerin zorunlu yer değiştirmesi olumsuz sonucunu ortaya koymuştur (Hankins, 2014; Lees ve Ferreri, 2016). Bununla birlikte hanelerin konut edinme fırsatlarının doğması, yaşam koşullarını iyileştirilmesi hedeflenen nüfusun çeşitlenmesi fırsat olarak görülerek pozitif sonuçlarına örnek gösterilmektedir (Bolt ve Kempen, 2010).

1.3.Türkiye’de Kentleşme Süreçleri ve Kentsel Dönüşüm Uygulamaları

Türkiye’nin kentleşme süreci mekânsal ve zamansal açıdan özgünlükler barındırmaktadır. Batının 19. yüzyılın ortalarından sonra deneyimlediği ve tetikleyicisinin sanayi devrimi olduğu kentleşme süreci Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde farklı bir seyir izlemiştir. Sanayi devrimi ve kentleşme batıda eş güdümlü gerçekleşmiştir. Bunun neticesinde kentleşme kalkınmanın olumlu bir araçsallığı olarak kabul görmüştür (Tekeli, 2011).

Türkiye’nin kentleşme sürecine dair tespitler 19. yüzyıla kadar götürülebilse de esas kentleşme hareketleri cumhuriyetin kurulmasından sonra gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin kurulduğu 1923 yılından 1950’li yıllara kadar kentleşme hareketleri zayıf kalmıştır (Avcı,1993:252). Bu tespitin sağlaması olarak 1927 yılında %16,38 olan kentlerde yaşayanların oranı 1950 yılında ancak %18,59 düzeyine ulaşabilmiştir (Avcı, 2005: 8). Türkiye de kentleşme hareketlerinin yoğunlaştığı devre ise 20.yüzyılın ortalarından sonrasına rastlar. İstanbul, Ankara ve İzmir en büyük kentleri oluştururken, Adana nüfusu 500 bini aşan ve bu kentleri takiben Bursa, Gaziantep, Konya, Kayseri ve Eskişehir ise nüfusu 250 bini aşan kentler olmuştur (Işık, 2005: 63).

1950 sonrası gerçekleşen kentleşme hareketlerinde itici ve çekici faktörlerin rolü vardır. Ekonomik ve siyasi gelişmelere paralel olarak kırsalın kalkındırılması anlayışı benimsenmiş, Tarımda modernizasyon hamleleri kırsal alanda traktörün hızlı artışıyla sonuçlanmıştır. 1950’de 30 bin civarında olan traktör sayısı 1980’li yılların bitiminde 700 binlere gelmiştir (drdatastats, 2022). Bunun ve kırsal alandaki diğer gelişmelerin etkisiyle çözülme başlamış ve kitleler hızlıca kentlere göç etmiştir. Kentleri çekici yapan nedensellik ise bünyelerindeki fabrikalardır. Fakat Türkiye kentlerindeki cılız sanayileşme kentlere akın kitleleri absorbe edebilecek kapasiteye ulaşamamıştır. Bunun neticesi kendisini iş gücü ve mekânsal kompozisyonda göstermiştir. İş gücü açısından kentlerde karaborsacılık, işportacılık gibi informal çalışma biçimleri yaygınlaşmıştır. Mekansal açıdan ise en kritik etki gecekonduların yerleşme dokusundaki dramatik artışlarıdır. İstanbul, İzmir, Ankara gibi büyük kentlerde gecekondu yerleşme dokusundaki baskın karakterini hissettirmiştir. 1963-1964 yılında yapılan bir çalışmaya göre Adana kent nüfusunun %44,95’i, Ankara’nın %59,22’si, İstanbul’un %45’i gecekondualarda yaşamaktadır (İmar ve İskân Bakanlığı Mesken Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi, 1964 atfen Yörükan, 2006: 21). Ayrıca tüm konutlar içinde gecekonduların oranı Ankara’da %64,60, İstanbul’da ise %40 dolaylarındadır (Yörükan, 2006: 56).

Gecekonduların 1980’li yıllardan sonra da gelişimini sürdürmesi, çeşitli zaman dilimlerinde yasallaştırılması etkileri günümüze kadar gelen gelişmelerin tamamlayıcı olmuştur. Günümüzde 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki

Kanuna dayanarak ilan edilen kentsel dönüşüm projelerinin gecekondular alanları üzerinden gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu açıdan gecekondular geçmişte olduğu gibi, günümüzde de akademi ve medyada da tartışma konusu olmaktadır. Kentsel dönüşüm projelerine altlık olan gecekondular alanlarına dair yapılan tartışmalar yerinde edilme, dikey yönde büyüme, ayrışma, kapalı toplulukların ortaya çıkması ekseninde şekillenmektedir. Bu nedenle bir sonraki alt bölümde en fazla tartışılan kentsel dönüşüm projeleri ele alınmış bahsi geçen bu tartışmalar akademik bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

1.3.1.Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi

Sulukule semti, İstanbul kentinin Fatih ilçesinde yer almaktadır. Semt, Roman toplumunun ilk yerleşim yerlerinden olup, kültürel doku açısından özgün niteliklere sahip olmuştur. Bünyesindeki kültürel çeşitliliğe bağlı oluşan heterojen yapısı semti öne çıkaran en temel özellikler arasındadır. Özellikle geçmişte eğlence evleriyle çok ün salmıştır (Ertürk, 2009). Eğlence evlerinde çalgılar eşliğinde şarkılar söylenip insanların bir nevi eğlence mekânı ihtiyacı karşılanmıştır. Buna bağlı olarak da eğlence evlerinde çalışanların gelir sağladıkları yer olarak bilinmektedir. Bu ününü Osmanlıdan Cumhuriyet'e kadar da sürdürmüştür. En görkemli yılları da 1950-1960 arasındaki on yıllık devredir (Kaban, 2011).

Sulukule olarak adlandırılan alanının yıkım süreci tarihsel aşamalardan geçmiştir. İlk yıkım, 1957 yılında Vatan Caddesi'nin yapılış sürecinde evlerin bir kısmının yıkılması neticesinde semt sakinlerinin Hatice Sultan ve Neslişah mahallelerinde yaşamlarını sürdürmesiyle gerçekleşmiştir. Daha sonra Sulukule sakinleri gösteri evleri adıyla 1985 yılında Turizm Bakanlığına başvuru yapmıştır. Bakanlığın ret sürecine rağmen eğlence evlerinin sayısında zaman içinde artış görülmüştür. Ancak 1990 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü eğlence evlerine baskınlar yaparak kapatma kararı almıştır. Bunun sonucunda ise semtin ekonomisi hızlı bir çöküşe doğru ilerlemiştir. Semt ilk etapta fakirliğe teslim olmuş, evler aradan geçen süreçte bakımsız, yıpranmış ve virane görünüm almıştır (Yılmaz, 2009; Ertürk, 2009; Kaban, 2011).

Sulukule Dönüşüm Projesi (Fotoğraf 1.1), 2002 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Romanların ağırlıkta yaşadığı Neslişah ve Hatice Sultan Mahallelerini kapsayan alanda yenileme projesini ilan etmesiyle başlamıştır. 2005 yılında 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkları Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması” kanunuyla Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. 2006 yılına gelindiğinde ise kentsel dönüşüm tamamıyla resmiyet kazanmıştır. Sulukule olarak bilinen kentsel dönüşüm projesi Hatice Sultan ve Neslişah mahallelerini kapsar şekilde uygulama imkânı bulmuştur (Yılmaz, 2009; Ertürk, 2009).

Fotoğraf 1. 1 Sulukule Kentsel Dönüşüm Öncesi ve Sonrası Alanda Gelişen Konut Yapısı

Kaynak: A ve B: Kentsel Dönüşüm projesi öncesindeki konut yapısını göstermektedir. C ve D: Kentsel Dönüşüm Proje Alanı konut dokusunu göstermektedir. Sulukule Günlüğü adlı internet sayfasından alınarak oluşturulmuştur

Sulukule’de kentsel dönüşüm ilk gündeme geldiği 2000’li yılların başından itibaren akademik çevrelerde ve medyada sıklıkla tartışılmıştır. Hatta hukuksal bazı sorunlar projenin seyrini sürekli etkilemiştir. Akademik çevrelerce yapılan tartışmaların odaklandığı hususların başında projenin soylulaştırma uygulamalarını doğurmuş olması gelmektedir (Şeker, 2020). Tartışmayı, başlangıçta 102 hanehalkıyla anlaşılmaya gidilmiş ama yalnızca altısının Sulukule’de yaşayanlar olduğu ve diğer anlaşmayı yapan kişilerin Sulukule’den olmaması doğrulamıştır (Foggo, 2007 atfen Ayık, 2014).

Bölgede yaşayan Romanlar soylulaştırma neticesinde yerinden edilmiş, bir nevi zorunlu iskâna karşılık gelecek şekilde Taşoluk adı verilen alana yönlendirilmişlerdir. Bahsi geçen alanda kısa bir süre yaşadktan sonra yaklaşık 291 hane ev kiralarını ödeyemedikleri için ve aileleri istihdam edecek bir durum olmadığı için eski Sulukule yakınlarına ve çeşitli mekanlara yönelmişlerdir. Şu an halihazırda bulunan konutların, eski konutlardan çok farklı olması ve sosyo-ekonomik yönüyle mekândan ayrıştığı söz konusu olmuştur (Lees, 2012).

1.3.2.Küçükçekmece Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi

Ayazma, İstanbul'un Küçükçekmece ilçesinin sınırları içerisinde yer alırken, 2008 yılında 5747 sayılı “*Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanunla*” kabul edilip Resmî Gazete’de yayımlanarak Başakşehir ilçesinin sınırlarına dahil edilmiştir. TEM otoyolunun kuzey bölümünde, Olimpiyat Stadı’nın doğusunda, Organize Sanayi Bölgesi’nin batısında yer almaktadır. Projeye başlanmadan önce alanın yerleşme dokusunda büyük bir kısmı hazine, şahıs ve vakıf adına kayıtlı araziler üzerinde plansız, herhangi bir mühendislik hizmeti almadan inşa edilmiş yapılar hakimdir. Bunun sebebi ise Küçükçekmece’ye 1950’li yıllarda göçle gelen nüfusun spontan şekilde kendi yapı birimlerini oluşturmuş olmasından kaynaklanmaktadır. 1970’li yıllarda ise gelen göçlerle yerleşmenin alansal sınırları genişlemiştir. Yerleşimin sanayi alanında bulunması kentleşmeyi tetiklemiş, 2000’li yıllara gelindiğinde ise alanın düzeltilmesi gerekliliğine ihtiyaç duyulmuştur (Gervan, 2013).

Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi (Fotoğraf 1.2), 13.06.2004 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Küçükçekmece Belediyesi ve TOKİ arasında yapılan protokolle belirlenmiştir. 2004 yılında yürürlüğe giren 5272 sayılı Belediye Kanunu’nun 73. maddesi gereğince “Ayazma Kentsel Yenileme Alanı” olarak belirlenmiş 04.07.2005 tarihinde Küçükçekmece Belediye meclisi tarafından “Ayazma ve Tepeüstü Bölgeleri, Kentsel Dönüşüm Alanı” olarak ilan edilmiştir (Ayaz Aydın, 2017). Proje, Ziya Gökalp Mahallesi, Ayazma bölgesi, Mehmet Akif Mahallesi Tepeüstü bölgesini kapsamaktadır.

Belirlenen proje alanının dışında ekstra olarak yerleşim alanında ele alınması gereken sorunlu yerleri tespit etmek için ilgili katılımcılar “Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu: İstanbul 2004 – Küçükçekmece Belediyesi Atölye Çalışmaları” adıyla toplanmıştır. Bu çalışmada tespit edilen alanlar: “Olimpiyat Köyü ve Çevresi; Ayazma, Altınşehir”, “Merkez Doku; Cennet Mahallesi”, ve “Merkez Dış Çeperi; Kanarya Mahallesi” olarak belirlenmiştir. Küçükçekmece Belediye personeli tarafından bölgenin fiziksel, sosyal, ekonomik yapısını ve göç durumunu açığa çıkarmak için bir çalışma gerçekleştirmiştir. Yapılan

anket çalışmasında Ayazma'dan 1501, Tepeüstü'nden 355 hanehalkı olmak üzere toplamda 1856 hanehalkıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayazma-Tepeüstü yerleşim alanında toplam 1625 yapı bulunduğu mevcut bu yapıların %44'ünün özel, %56'sının hazineye ait olduğu tespit edilmiştir. Alanın toplam nüfusu 10.675 kişi olarak belirlenmiştir. Yaşayan hanehalkı büyüklüğünün 4.7 kişiden oluştuğu saptanmıştır. Yapılaşma alanının tamamının göçle gelen nüfusla oluştuğu, gelen nüfusun bölgelere göre dağılımında %57'lik kesmi Doğu Anadolu, %28,7 Karadeniz Bölgesi, %6,7 Güneydoğu Anadolu Bölgesi, %3,6'sı İç Anadolu bölgesi oluşturmaktadır. Geriye kalan nüfusun ise diğer bölgelerden geldiği anlaşılmıştır. Aktif iş durumu ele alındığında nüfusun %26'sı çalışarak nüfusun geri kalan %74'üne baktığı, çalışanların %62'sinin imalat sanayi, %36'sının hizmet, %2'sinin tarım sektöründe faaliyet gösterdiği anlaşılmıştır. Ayrıca bölgede yaşayan nüfusun %31'i okur-yazar olmadığı, %31'nin de ilkokul mezunu olduğu, %26'sının okur-yazar olduğu, %8'nin ortaokul mezunu, %3'ünün lise mezunu %1'inde üniversite mezunu olduğu görülmüştür (Turgut ve Ceylan, 2010).

Proje, İstanbul kentinin en geniş ve kapsamlı dönüşüm projesi olarak gösterilmiştir (Gervan, 2013). Proje uygulama olarak alanın kamulaştırılarak mülkiyet hakkı edinilmesi yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bölge halkı proje esnasındaki yıkımlardan sonra Bezirganbahçe konutlarına yerleştirilmiştir. Proje kapsamında yapılan eleştirilerin toplandığı nokta diğer pek çok uygulamada da görülen nüfusun yerinden edilme tecrübesi yaşamasıdır. Ayrıca nüfusu toplu şekilde bulundukları bölgeden başka bir bölgeye göç ettiren ilk örnekler arasındadır (Ayaz Aydın, 2017). Ayazma bölgesi daha önce homojen bir yapıdayken şimdi eski mahalle kültürüne hiç de uymayan heterojen bir yapıya dönüşmüştür. Soylulaştırma uygulamaları gündelik hayat tecrübeleri içinde rahatlıkla tespit edilebilecek boyutlarda gerçekleşmiştir.

Fotoğraf 1. 2 Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Öncesi ve Sonrası Alanda Gelişen Konut Yapısı

Kaynak: A ve B: Kentsel Dönüşüm projesi öncesindeki konut yapısını göstermektedir. C ve D: Projenin tamamlanmış ve tamamlanmaya yakın etaplarındaki yeni konut dokusunu göstermektedir. MegaProjelerİstanbul adlı internet sayfasından alınarak oluşturulmuştur.

1.3.3. Tarlabası Kentsel Yenileme Projesi

Tarlabası, İstanbul'un Beyoğlu ilçesinin sınırlarında yer almaktadır. Tarihi semt 1900'lü yıllarda heterojen yapısıyla İstanbul'un öne çıkan semtlerinden olmuştur. Yahudi, Ermeni ve Rum kökenli insanlar Tarlabası'nın ilk kuruluşundan itibaren beraber yaşama deneyimleri edinmişlerdir. Cumhuriyet'in kurulmasından bu yana da sürekli göç alan merkez bir yer olmuştur. Aynı zamanda Türkiye'de 1950 sonrası hızlanan kentleşme sürecini farklı nedensellikler eşliğinde deneyimlemiş bir yerleşmedir (Yiğit, 2011).

Orta ve dar gelirlilerin yerleşim yeri olan Tarlabası, 1960'lı yıllardan önce genellikle Karadeniz ve Marmara bölgesinden göç edenlerle şekillenmişken, 1960-1980 yılları arasında genellikle İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesindeki kentlerden göç edenlerle 1980-1990 yılları arasında Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesinden göç edenler yoğunlaştırmıştır. Bölgenin nüfus yapısı incelendiğinde 1990 öncesi göç edenlerin nüfus içindeki oranı %51 iken 1990'larda göç edenlerin oranı %27, bölgede doğmuş kişilerin oluşturduğu oran ise %18'dir. Bu oranlar ise yukarıda bahsedilen yıllara göre göç edenleri doğrulamaktadır (Dinçer ve Enlil, 2002). Tarlabası Yenileme Projesi (Fotoğraf 1.3), 2005 yılında başlayan yasal ve yönetsel

açından 2000’li yıllardan sonraki kentsel stratejilerin ilk uygulama alanlarından birisidir. Alandaki yenileme çalışmalarının gerçekleştirilmesi 5366 sayılı “*Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun*” çıkartılarak yapılmıştır. Yenileme projesi uygulama süreçleri açısından kendisine özgü birtakım özellikler barındırmaktadır. Bunlardan biri proje alanının acele şekilde kamulaştırılmasıdır. Yenileme alanında tahliyeleri kolaylaştırmak için de kiracılarla anlaşma imzalanmıştır. Anlaşmaya göre ev yıkılana kadar kiracılara kira ödemededen oturma fırsatı tanınmıştır. Böylece boş evin yeni kiracıyla dolması engellenmiştir. Eğer kiracı anlaşmayı imzalamayı kabul etmezse 2-3 kata varan kira artışlarına maruz bırakılmıştır. Bu koşulda kirasını ödemeyi reddeden kiracılara mahkeme yoluyla tahliye etme girişiminde bulunulmuştur. Kamulaştırmayı kabul etmeyen ev sahiplerine mahkemenin vereceği düşük kamulaştırma bedelleri üzerinden ikna çabalarına girişilmiştir. Neticede projenin fiili olarak bittiği 2014 yılına kadar yerel ve ulusal otoriteler kamulaştırmayı ev sahiplerinin üzerinde aktif bir kontrol ve yıldırma mekanizması olarak kullanmıştır. Projenin başlangıcından itibaren alandaki rant farkı da artış göstermiştir (Sakizlioğlu, 2014). Bu durum yerinden edilme süreciyle karşı karşıya kalmış kiracıları ve ev sahiplerini Tarlabası’nın dışında daha ucuz konut bulma gibi alternatif arayışlara itmiştir. Aynı zamanda bu yoksul nüfusun daha da dezavantajlı hale getirmiştir. Bölgenin tarihi dokusunu, kültürel kökenlerini ve komşuluk ilişkilerini istikrarsızlaştırmıştır (Uysal ve Korostoff, 2015).

Fotoğraf 1. 3 Tarlabası Kentsel Yenileme Öncesi ve Sonrası Alanda Gelişen Konut Yapısı

Kaynak: A:Kentsel Dönüşüm projesiyle Tahliye Edilmiş Evleri göstermektedir. B ve C: Dönüşüm Sonrası Gerçekleşmesi Beklenen Konut Yapısını Göstermektedir. A: (Ünsal, 2013). B ve C: İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin internet sayfasından alınarak oluşturulmuştur.

1.3.4.Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi

Fikirtepe, İstanbul'un Anadolu Yakası'nda bulunan Kadıköy ilçesi sınırlarında yer alan bir semttir. Fikirtepe kentsel dönüşüm projesi alanı Merdivenköy, Dumlupınar, Fikirtepe ve Eğitim mahallelerini kapsamaktadır. Proje alanının kuzeyinde D-100 (E-5) karayolu yer almaktadır. Bu karayolu güzergahı Uzun Çayır Kavşağı ve Göztepe Kavşağı ile sınırlanmaktadır. Güneyinde (Fikirtepe, Dumlupınar, Merdivenköy mahallelerinde) Mandıra Caddesi yer alırken Eğitim mahallesinin kuzeyinde Mandıra Caddesi güneyinde Minibüs caddesi yer almaktadır (Ayık, 2014; Keşoğlu, 2015; Özkul ve Aydın, 2019).

Fikirtepe'de Osmanlı ve Bizans dönemlerinde bir yerleşimin varlığı tam olarak bilinmemekle beraber 1950 öncesi dönemde V. Murat'ın avlanmak için yaptırdığı köşk bulunmaktadır. Bölge 1950'li yıllara kadar av ve mesire yeri olarak kullanılmıştır. 1950'li yıllarda ise İstanbul'un kırsal alandan aldığı göçle paralel şekilde yerleşim gelişmiştir. Bu süreçle gelişim gösteren yerleşme 1969 yılında ilk defa muhtarlığa kavuşmuştur. Daha sonra 1971'de Fikirtepe, Dumlupınar ve Eğitim mahallesi olarak üçe ayrılmıştır (Hür, 1994 atfen Ayık, 2014).

Fikirtepe kentleşme süreciyle tipik bir gecekondu yerleşmesinin özelliklerini bünyesinde toplamıştır. Bu gecekondular 1984 yılından sonra çıkartılan 2981 sayılı “İmar ve gecekondu mevzuatına aykırı yapılara uygulanacak bazı işlemler”, 6785 sayılı “İmar kanunun maddesi değiştirilmesi hakkında kanun” ve 1985 yılında çıkarılan 3194 sayılı “İmar kanunu” aracılığıyla farklı dönemlerde yasallığa kavuşmuştur. Aynı zamanda gecekonduların yasallaşması süreç içerisinde çok katlılaşmasını da beraberinde getirmiştir. Bu sebeple mülkiyet durumuna bakıldığında büyük çoğunlukla özel (şahsi) mülkiyetler ağırlıktadır. Bunun yanında İBB, Kadıköy Belediyesi, vakıf ve derneklere ait parseller de bulunmaktadır. Proje öncesindeki saha araştırmaları alanda bulunan ve iyi durumda diye nitelendirilen konutların 208 adet (%3,5) olduğunu, orta durumda olan konutların 3758 adet (%59), kötü durumda olan konutların ise 2342 (%37) ve yıkık durumda olanların ise 33 (%0,5) olduğunu açığa çıkarmıştır (İBB, 2013 atfen Ayık, 2014).

Şimdiki adıyla bilinen Fikirtepe Kentsel Dönüşüm projesi (Fotoğraf 1. 4), çeşitli dönemlerde farklı aşamalardan geçmiştir. İlk olarak 2005 yılında 1/5000 Ölçekli Kadıköy Merkez E-5 (D-100) Otoyolu Ara Bölgesi Nazım İmar Plan'ında “Özel Proje Alanı” ilan edilmiştir. Bahsi geçen plan raporunda; bölgenin nüfus ve yapılaşma yönünden doygunluğa ulaştığı tespit edilmiştir. Mevcut nüfus yoğunluğunu korumak, nüfus artışını engellemek, donatı alanlarını (sağlık tesisleri, okul, karakol, yol, park, bahçe vb.) artırmak, Fikirtepe, Dumlupınar, Merdivenköy ve Eğitim mahallelerinde fiziksel ve yaşam koşullarını iyileştirilmesine

odaklanılmıştır. 2007 yılında ise 1/5000 Ölçekli Kadıköy Merkez E-5 (D-100) Otoyolu Ara Bölgesi Nazım İmar Plan'ında Özel Proje Alanı lejantına “Kentsel Dönüşüm Alanı” ibaresi eklenmiştir. Ayrıca bölgenin sosyo-ekonomik yapısının da projeyle beraber geliştirilmesi öngörülmüştür. Bunlarla beraber Fikirtepe, Dumlupınar, Merdivenköy ve Eğitim mahallelerinden oluşan 134 hektarlık alan ortaya çıkmıştır. 2011 yılında 1/1000 Ölçekli Fikirtepe ve Çevresi Uygulama İmar Planı (riskli alan ilan edilmeden önceki son uygulama imar planıdır) hazırlanarak onaylanıp yürürlüğe girmiştir. Bölge 09.05.2013 tarihinde 6306 sayılı “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun” kapsamında Bakanlar Kurulu’nca riskli olarak ilan edilip, 31.05.2013 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanundan sonra da nazım ve uygulama ölçeklerinde birçok kez imar planı ve plan revizyonu yapılmıştır (Ünver ve Suri, 2020).

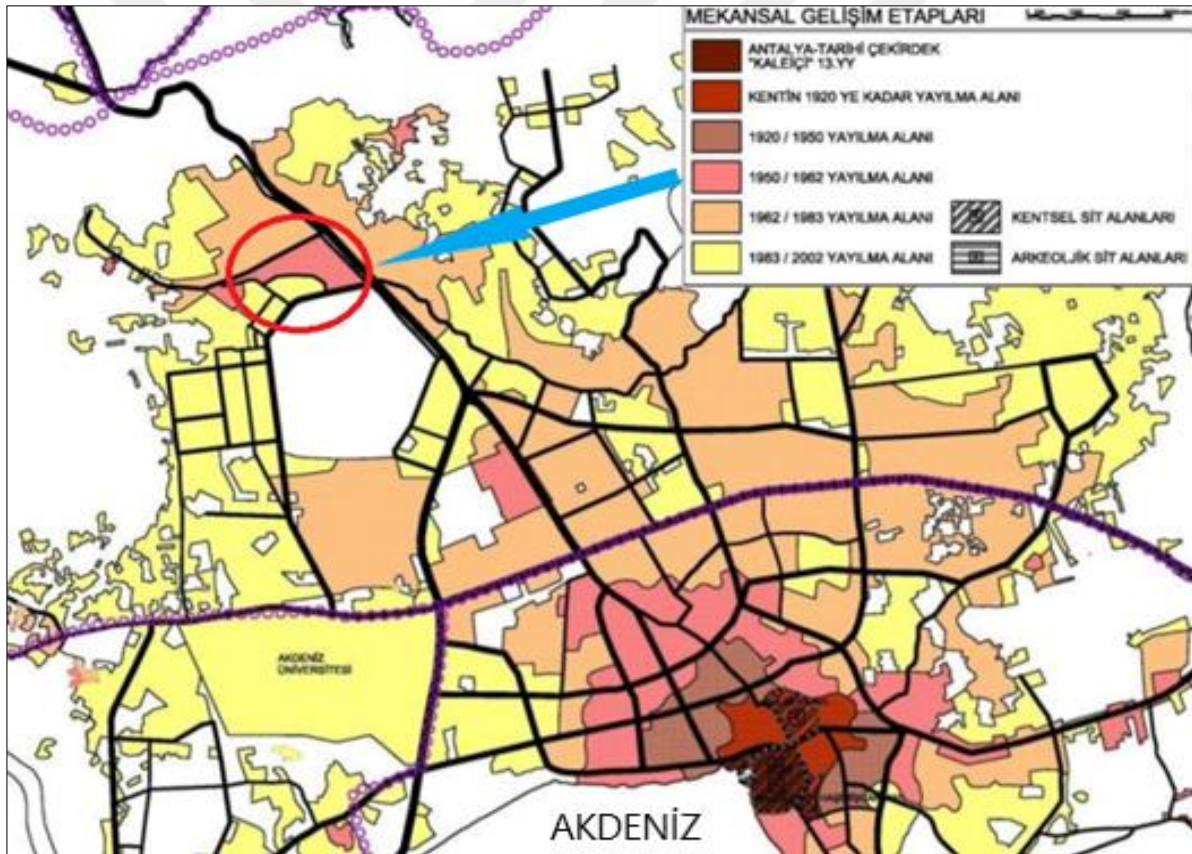
Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi, uygulama aşamasındayken bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu tartışmalardan önemli sayılabilecek konulardan biri de yerel halkın bazı kişileri “çantacılar” olarak tanımlamasıdır. Proje alanında mevcut küçük parsellerin birleştirilerek büyük ada haline getirilmesi proje alanında yapılacak konutların önünü açma amacı taşımaktadır. Çantacılar ise yerel halktan küçük parselleri alarak büyük ada haline getirip şirketlere satmak için ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak yerel yönetimlerin projede halkı yönlendirici pozisyonuna girişmemesi bunun neticesinde halkın, büyük şirketlerle karşı karşıya getirmiş ve bir rant alanı doğmuştur. Bir başka tartışma ise Fikirtepe kentsel dönüşüm projesi soylulaştırmaya en iyi örnekler arasında gösterilmektedir. Fikirtepe’nin konumu nedeniyle inşaat şirketlerine cazip gelmiştir. Konutların yüksek fiyatlara satılması, dönüşümle beraber değişen yaşam koşulları, yeni yapılan konutların eski konutlardan farklı olması ve ortaya çıkan mekânın eski mahalle kültürüne uymaması nedeniyle proje alanında yaşayanların Fikirtepe ile bağlarını koparmasının önünü açmıştır (Ayık, 2014). Alanda yaşayan insanların bir kısmı Fındıklı, Ünalın, Kayışdağı, Zümrütevler ve Bulgurlu gibi mahalleleri tercih etmesi de bu durumu doğrular niteliktedir (Ayık ve Avcı, 2013).

Fotoğraf 1. 4 Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Öncesi ve Sonrası Alanda Gelişen Konut Yapısı

Kaynak: A: Kentsel Dönüşüm projesi öncesindeki konut yapısını göstermektedir. B: Kentsel Dönüşüm projesiyle Tahliye Edilmiş Evleri göstermektedir. C ve D: Dönüşüm Sonrası Gerçekleşmesi Beklenen Konut Yapısını Göstermektedir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın internet sayfasından alınarak oluşturulmuştur.

Antalya Ferrokrom Fabrikası², 1961 yılında Antalya Pamuklu Dokuma Fabrikası ve Antalya Kepez Hidroelektrik Santrali kurulup işletmeye açılmıştır. Kentte gecekondu alanları ilk bu dönemde başlamıştır. Fabrikaların kurulmasıyla eş zamanlı ilk toplu ve yoğun gecekondulaşma kentin özellikle kuzeybatısında gelişim göstermiştir. Kentteki fabrikaların kurulmasıyla kırdan kente gelen nüfusun arttığı görülmüş, barınma ihtiyaçlarını karşılamak için de Kepez, Ahatlı, Erenköy bölgelerine yerleşilmiş ve gecekondu alanları oluşmuştur (Antalya Belediyesi, 1995). Alanın oluşumu ise Antalya kentinin en çok göç alan yerleşimlerinden olup kentteki sanayileşme süreciyle paralel yayılma göstermesi sonucunda gerçekleşmiştir (Şekil 2.2). Kepez-Santral Mahallesi bu açıdan tipik bir gecekondu yerleşmesi özelliği sergilemektedir (Fotoğraf 2.1). Bu süreçle gelişim gösteren yerleşim 1994 yılında Kepez Belediyesi kurulmuştur (Çimrin, 2012).

Şekil 2. 2 Mekânsal Gelişim Etapları

Kaynak : (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2013a)

² Fabrikanın toplumsal etkilerine dair detaylı bilgi için bkz:

(Bal, 2007). Antalya'nın Modernleşme, Sanayileşme ve Kentleşme Sürecinde Bir Yapıtışı: Antalya Ferrokrom Fabrikası. 20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu (s.243-258). Antalya: Akdeniz Üniversitesi

Fotoğraf 2. 1 Konutların Fiziki Görünümü

2.2.Kepez ve Santral Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesinin Gelişim Seyri

Kepez ve Santral Mahalleleri Kentsel Dönüşüm Projesi, dönemin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın 17.11.2014 tarihli ve 8985 sayılı yazısı üzerine, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun 2'nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu'na 24.11.2014 tarihinde ilan edilmiştir. Dönemin Çevre Bakanlığı proje işlemlerinin yetkisini Antalya Büyükşehir Belediyesi'ne devretmiştir. Büyükşehir Belediyesi tarafından 08.12.2015 tarihi 1105 sayılı meclis kararı ile riskli alan ilan edilen bölge çeşitli nazım imar planlarına tabi tutulmuştur (Bayraktar ve Bayraktar, 2019). Hak sahipleriyle 2015 yılında imzalanan protokolle yıkıma onay alınıp, 2016 yılında ise proje alanında yıkım çalışmaları başlatılmıştır. 14.05.2017 tarihi itibarıyla de 3417 bina, 1285 baraka, 159 diğer yapının yıkımı gerçekleşmiştir (Özcan H. , 2018).

Bu karardan ve yıkımlardan önce proje alanı çeşitli dönemlerde farklı aşamalardan geçmiştir. İlk olarak 1992 yılında ıslah imar planı çerçevesinde planlanmış, 1998 yılında onaylanan Antalya Anakenti 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı'nda 0,60 emsali olarak, "Yoğunluğu ve yapı düzeltilecek (D) konut alanları" olarak planlanmıştır. 1998 yılında onaylanan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı'nın Kepez ve Santral mahallelerini kapsayan kısmı 04.08.2003 tarihinde yenilenmiştir. Bu planın onayından sonra 27.08.2003 tarihinde Kepez Belediyesince 1/1000 ölçekli uygulama imar planı yürürlüğe girmiştir. Bu imar planına göre parselasyon planlar hazırlanmış ancak onaylanmamıştır. Söz konusu imar planları da

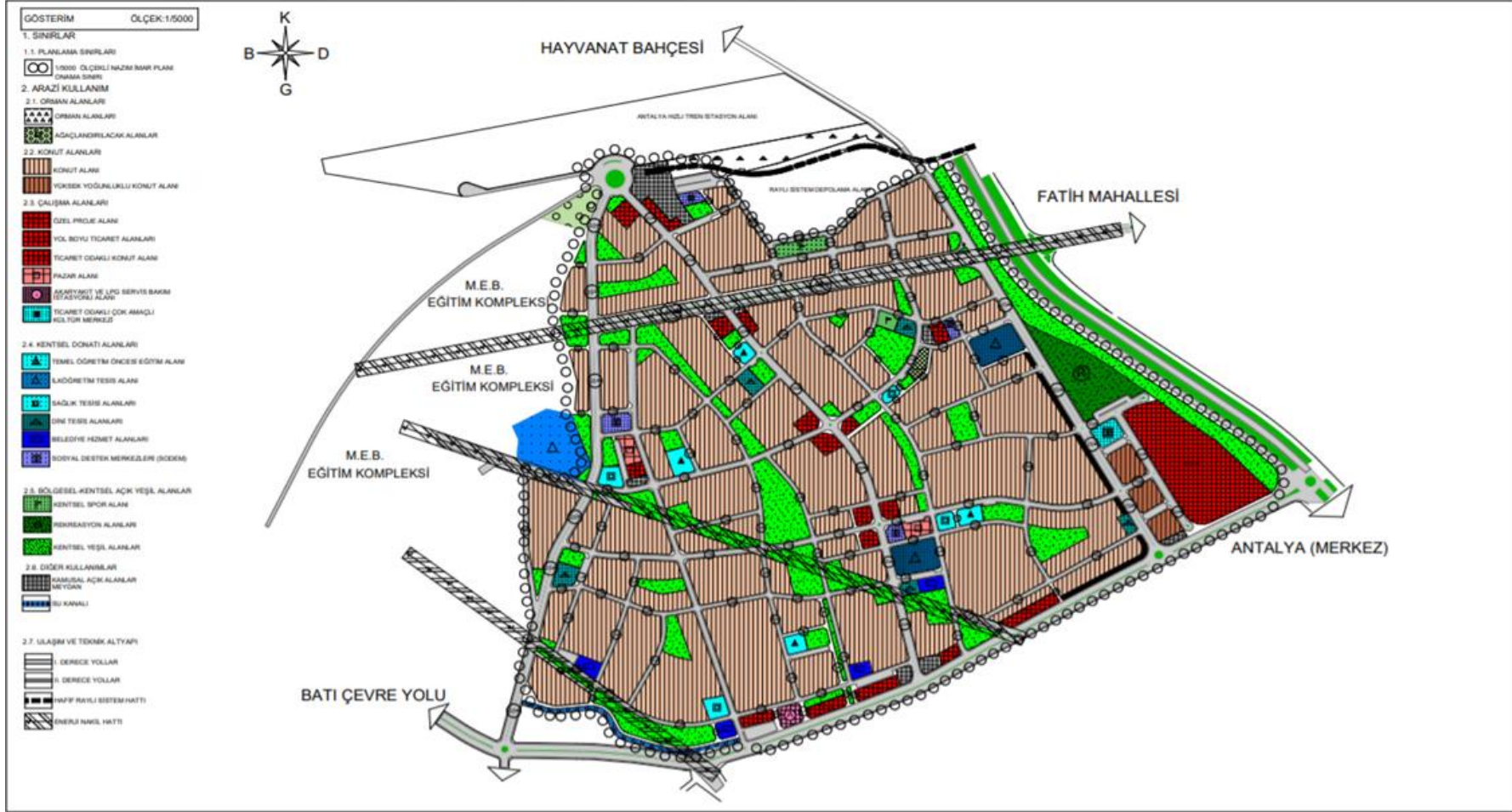
uygulamaya geçmemiş plansız oluşan yapılaşmalar günümüze kadar süregelmiştir (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2013a).

Bölgede 2005 yılında onaylanan Antalya Ulaşım Master Planı kararları doğrultusunda 1. Aşama hafif raylı sistem güzergahında öngörülen depolama-bakım onarım tesisi alanını gerçekleştirmek amacıyla 13.12.2006 yılında 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı yapılmıştır. Bu plan ile üst ölçekli planlarda kamu kuruluş ve konut alanı olarak planlı alanın bir bölümü “Hafif raylı sistem depolama ve bakım onarım ünitesi” olarak, güneyi ise “Nüfus yoğunluğu ve sosyal donatı hesapları sabit kalmak kaydıyla kentsel tasarım projesi yapılarak dönüşüm sağlanacak alan” olarak planlanmıştır (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2013a).

Proje alanı, Antalya Büyükşehir Belediye Meclisinin 16.04.2008 yılı 198 sayılı meclis kararı ile “Kentsel Dönüşüm Alanı” olarak ilan edilmiştir. Proje alanında, Antalya Büyükşehir Belediyesi Meclisi’nin 17.10.2008 yılı ve 521 sayılı kararı ile 1/25000 ölçekli Nazım İmar Planı değişikliği onaylanmıştır. Yapılan plan değişikliği ile orta yoğunluğu (40-80 kişi/ha) konut alanından, yüksek yoğunluklu (80-100 kişi/ha) konut alanına dönüştürülmüştür. Ayrıca alanın batısında eğitim tesisi alanı, bölgesel sağlık, rehabilitasyon merkezi, spor ve rekreasyon alanı kullanımları getirilmiştir (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2013a).

Antalya Büyükşehir Belediye Meclisi’nin 11.10.2010 yılı ve 4 sayılı kararıyla proje alanının batısında Tarım ve Orman Bakanlığı’ndan, Millî Eğitim Bakanlığı adına tahsisi yapılmış, 215.914.494 m²’lik alan 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planında “Eğitim Tesis Alanı” olarak planlanmıştır. 12.06.2012 yılı 355 sayılı meclis kararıyla da plan tadilatı gerçekleştirilmiştir (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2013a).

Bahsedilen planlanma süreçlerine bakıldığında Kepez-Santral Mahallelerinde çeşitli nedenlerle planların uygulamaya geçirilememesi sonucunda, planlama alanında mevcut yerleşme ve mülkiyet sorunları bugüne kadar çözilemeyerek yerleşim alanın mekân kalitesi açısından düşük kalmasına yol açmıştır. Antalya Büyükşehir Belediyesi, bu tür sorunları çözmek amacıyla 2010 yılından itibaren veri toplama ve analiz gibi saha çalışmaları ile başlayan planlama süreci, “Yeniden Yerleşme Projesi” adı altında, alanın geleceğini belirlemede yaşayan nüfusun birinci derecede söz sahibi olma gerekliliğinin kabulü ile katılımcı bir planlama süreci başlattığını belirtmiştir. Bu doğrultuda 1/25000 ve 1/5000 (Şekil 2. 3) Ölçekli Nazım İmar Planı hazırlanmış ve Antalya Büyükşehir Belediye Meclisinin 11.10.2012 yılı 495 ve 496 sayılı kararlarıyla onaylanmıştır (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2013a).

Şekil 2. 3 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı (11.10.2012). Kaynak : (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2013a)

1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı'yla, yaşam alanında iyileştirme yaparak ideal bir çevre oluşturmak istenmiştir. Mahalle sakinlerinin yararlanacağı mesleki kurslar, sosyal ve kültürel merkezler oluşturmayı ve mahalle sakinlerinin katılımcı yönetimler ile sosyal alanda toplum gerisinde kalmaması için çeşitli çalışmalar amaçlanmıştır. Bu durumun hem toplum hem de kamu yararı açısından büyük önem taşıdığı ayrıca belirtilmiştir.

Katılımcı planlama sürecinde ise, Antalya Kent Konseyi bünyesinde çalışacak bir "Yeniden Yerleşim Komitesi" kurulması ve komitenin yapısında projeden etkilenmesi söz konusu olan paydaşların temsilcilerinin yer alması önerilmiştir. Bir de proje alanını doğrudan ilgilendiren ve kentsel dönüşümle ilgili proje alanında örgütlenmiş olan dernek ve örgütsüz kesimi olan mahallede yaşayan vatandaşlar da paydaş olarak belirlenerek oluşacak heyetin de "Yeniden Yerleşim Komitesinde" yer alarak proje alanı sakinlerini temsil etmesi önerilmiştir. Proje Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin yetki ve sorumluluğunda yürütülerek projeye ilgili hak sahiplerini bilgilendirmek ve tanıtmak için de birtakım çalışmalar yapılmıştır (Fotoğraf 2.2). İlişkin süreçlerin yaşayanlar ile yerinde geliştirilmesi, planlanması ve yönetilmesi için Kepez Mahallesi'nde kurulan proje koordinasyon birimi, 14 Haziran 2011 tarihinde hizmete girmiş 3 şehir plancısı, 1 inşaat teknikeri ve 1 halkla ilişkiler uzmanı desteğinde bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerini gerçekleştirmiştir (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2013b).

Fotoğraf 2.2 Tanıtım Örnekleri (Duyurular, Afişler, Broşürler) Kaynak: Kepez ve Santral Mahalleleri Uygulama İmar Plan Raporundan alınmıştır

Proje koordinasyon birimi, hak sahipleri için 2 alternatif yol üzerinde durarak bilgilendirmeler yapmıştır. Bunlardan birinci hak sahiplerinin tümüne konut tapusu vermeye yönelik “kentsel tasarım projesi” ikinci ise hak sahiplerinin tümüne arsa tapusu vermeye yönelik “klasik ıslah imar planı projesidir.” Edinilen bilgiler sonucunda hazırlanan ve eğilim yoklamasına konu edilen, arsa tapusu isteyenlere arsa, konut tapusu isteyenlere konut vermeye yönelik “karma plan” önerisi üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda ilgili bilgilendirmelere de ağırlık verilmiştir. Bilgilendirme çalışmalarında projenin teknik detayları anlatılmış, hak sahiplerinin yerinin hangi plan kararı içinde kaldığı, bu karara göre daire tapusu ya da arsa tapusu istemeleri durumunda, mali olarak kazançlarının veya masraflarının nasıl olacağı, hesaplamalarda hangi hususlara dikkat edileceği anlatılmıştır. Böylece koordinasyon birimi çalışmalarını 14 Haziran 2011’de başlatmış, 20 Kasım 2011’de gerçekleştirilen eğilim yoklamasına kadar 6 aya yakın bir süre devam etmiştir. Edinilen eğilim yoklaması sonuçları ise Tablo 2.1’de verilmiştir (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2013b).

Tablo 2. 1 Eğilim Yoklaması Sonuçları

	Arsa Tapusu İstiyorum	Daire Tapusu İstiyorum	Geçersiz	Uygun bulmuyorum	Toplam
Santral	1.092	34	1	4	1.131
Kepez	1.456	96	0	25	1.577

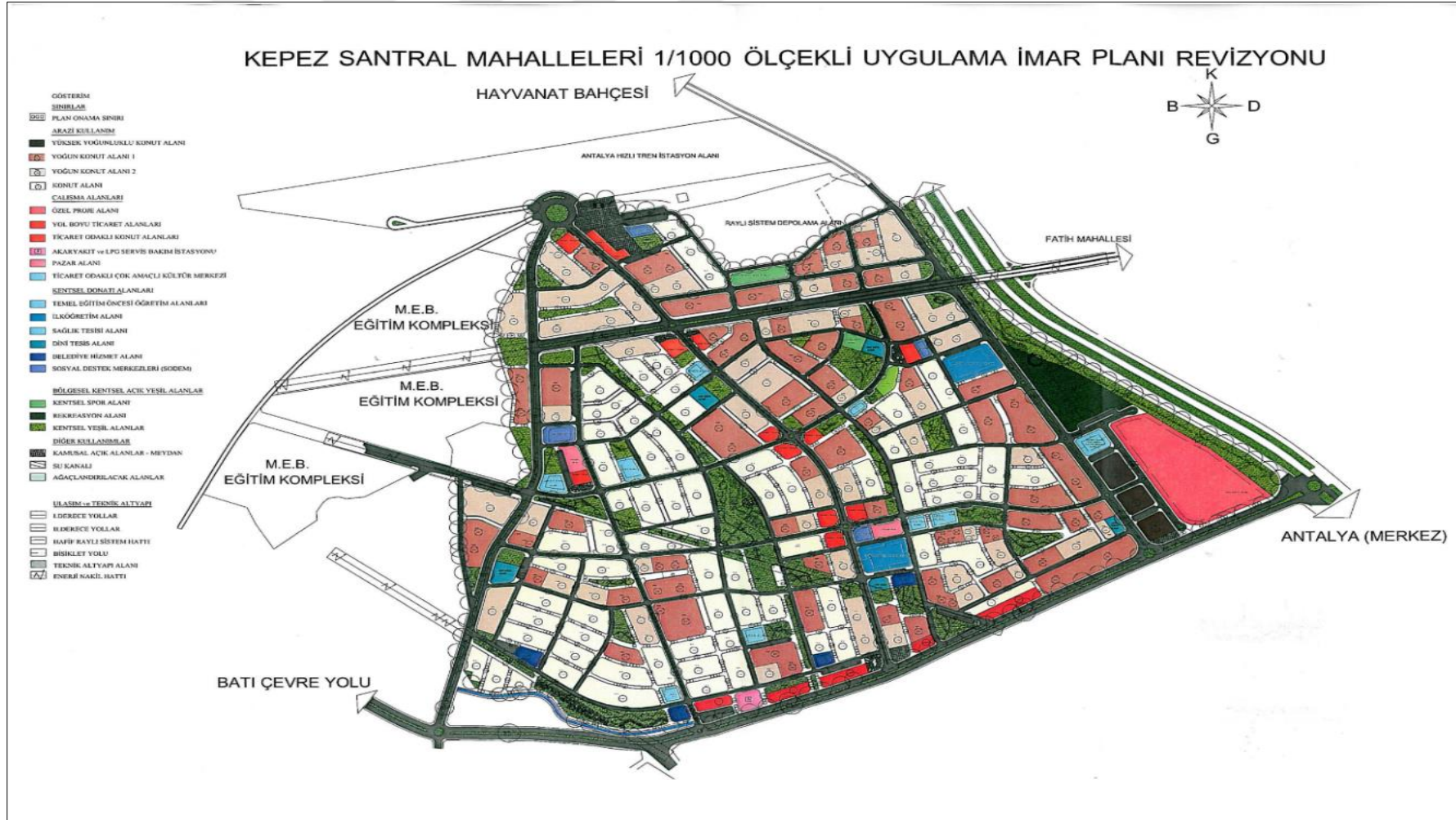
Kaynak: Kepez ve Santral Mahalleleri Uygulama İmar Plan Raporu Verilerinden Oluşturulmuştur.

Mahalle sakinleri karma plan eğilim yoklamasında %90 gibi bir katılım göstermiştir. Santral Mahallesinde bulunan 1.092 hak sahibi arsa tapusu, 34 hak sahibinin ise daire tapusu tercih etmiştir. Bunun yanı sıra 1 hak sahibinin geçersiz oy kullandığını, 4 hak sahibinin de bu projeyi uygun bulmadığını belirtmiştir. Kepez Mahallesi’nde 1.456 hak sahibinin arsa tapusunu, 96 hak sahibinin ise daire tapusu tercihinde bulunmuştur. Bunun yanı sıra 25 hak sahibi de bu projeyi uygun bulmadığını belirtmiştir.

Kepez ve Santral Mahalleleri Yeniden Yerleşim Projesi çalışmaları kapsamında hazırlanarak Belediye Meclisince onaylanan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı’na uygun olarak 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı da hazırlanmıştır (Şekil 2. 4). Planlama alanının doğu kısmında “kentsel koridor” olarak tanımlanan alanın kente giriş noktasında bulunması, kent ile ilgili ilk izlenimi verecek bir alan olması nedeniyle tüm Antalya halkının yararlanmasına olanak sağlayacak şekilde kentsel tasarımı yapılacak bir alan olarak ayrılmıştır. Bu durum mülkiyeti tamamen kamuya ait olan alanın hak sahiplerine aktarılması esnasında kent payının da ayrılması ilkesine hizmet etmektedir. Planlama alanının doğusunda halkın katılımı sürecinde ortaya çıkan sonuç neticesinde belediyenin konut tapusu isteyen vatandaşlara toplu konut sağlayacağı

alanlar ayrılmıştır. Çalışma süreci içerisinde toplam olarak 3102 hak sahibinin 791 adedi ada bazında birleşme, 706 adedi ise parsel bazında birleşme talebinde bulunmuştur. Konut adalarının dağılımı, büyüklükleri ve yapılaşma koşulları planda buna göre belirlenmiştir. Bu talepler doğrultusunda 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planının kahverengi olarak belirtilen adalar (Şekil 2. 5), ada bazlı yapılaşma talep eden vatandaşlar için ayrılmıştır (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2013b).

Şekil 2. 4 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı Revizyonu. Kaynak : (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2013b)

2016 yılına gelindiğinde ise 1/1000 ve 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planlarında revizyona gidilmiştir. 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı revizyonu ve 1/5000 Ölçekli Uygulama İmar Planı revizyonu; *Kepez ve Santral Mahalleleri Kentsel Dönüşüm Amaçlı 160088, 1 plan işlem numaralı 1/5000 ölçekli nazım imar revizyonunun UKOME ile yapılan görüşmeler sonucunda raylı sistem hattının planlama alanı içerisine dahil edilmesi ve alan içerisinde raylı sistem hat güzergahının belirlenmesi kararı, planlama alanının kuzeydoğusunda kalan ve plan kararlarında raylı sistem hattına ilişkin depolama alanı olarak kullanılacak alanın UKOME ile yapılan görüşmeler sonucu depolama alanının çevresinde yer alan sağlık ve konut alanlarının ayrımının sağlanması amacıyla raylı sistem depolama ihtiyacını karşılayacak şekilde alanın küçültülmesi ve çevresinin yeşil alan olarak planlanması hususu, 14.12.2015 tarihli ve 149 sayılı ETİ Elektrometalurji A.Ş.'nin yazısında şirket mülkiyetinde bulunan 154 kV Kepez-Ferrokrom Enerji İletim Hattı'nın deplase edilmesine ilişkin "Enerji İletim hattının ve taşıyıcı direklerin deplase edilerek yeraltına alınması için yapılacak tüm masrafların Belediyeniz veya Belediyenizin uygun göreceği ilgili kamu kuruluşlarının karşılaması şartıyla muvafakat talebiniz şirketimiz yönetim kurulunca uygun görülmüştür" ... Buna bağlı olarak, 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı, 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı kararları çerçevesinde hazırlanmıştır (İlke Planlama, 2016).*

2.3.Proje Alanının Nüfus ve Eğitim Durumu, Mekânsal ve Mülkiyet Yapısı

2.3.1.Nüfus Durumu

Cumhuriyet'in kurulduğu yıllarda (1927) Antalya kentinin, nüfusu 35.000 kadardı. Ekonomisinin tarım ve ticaretin egemen olduğu, yerleşimin daha çok Kaleiçi ve çevresinde geliştiği bir şehirdir. Bugün ise ülkemizde turizm, göç, kentleşme ve bunlara bağlı olarak nüfus artışlarında en fazla etkilenen kentlerden biri durumundadır. Kent yerleşim olarak alansal sınırlarını genişletmiş önemli sosyal, ekonomik ve çeşitli yönetsel değişimlere kaynaklık etmiştir (Özen Güçlü, 2002).

Kepez ve Santral Mahallelerinin kentsel dönüşüm öncesi nüfus durumunu açığa çıkarmak için Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin hazırladığı plan raporundan faydalanılmıştır. Belediye proje alanın 2007-2010 yılları arası nüfus durumunu açığa çıkarmıştır. Tablo 2.2'de görüldüğü üzere 2007-2010 yılları arasında Türkiye genelinde nüfus artışı %4.44 iken Antalya kentinin nüfus artış hızı %10,56 gibi yüksek bir orana sahiptir. Kepez nüfusu 2007-2010 yılları arasında %7,33'lük bir artış göstermiştir. Kepez, Antalya kentinin diğer merkez ilçelerine göre belirtilen yıllar arasında en az artış gösteren ilçe olmuştur. İlçenin sınırları içerisinde yer alan nüfus değişimleri incelendiğinde en çok artışın Kuzeyyaka, Emek, Şafak mahallelerinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Kepez Mahallesi'nde belirtilen yıllar arasında %11,05'lik bir artış görülürken Santral Mahallesi'nde ise %7,02'lik bir düşüş yaşanmıştır. Kepez ve Santral mahallelerini kapsayan proje alanının 2010 yılı toplam nüfusu 13.469 kişi olarak tespit edilmiştir (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2013a).

Bu durumu günümüz verileriyle kıyasladığımızda 2021 yılı Antalya kentinin nüfusunun 2.619.832 olduğu belirlenmiştir. Kepez ilçesinin nüfusu ise 591.895'e yükselirken sınırları içerisinde yer alan mahallelerde nüfus değişimi incelendiğinde en çok artışın Kuzeyyaka, Teomanpaşa, Habibler, Ahatlı, Güneş ve Şafak mahallelerinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Kepez Mahallesinin nüfusu 4.981 olarak belirlenirken Santral Mahallesinin nüfusu ise 1.328 olarak kayda geçmiştir (TÜİK, 2021).

Tablo 2. 2 2007-2010 Nüfus Artışı

ANTALYA TOPLAM NÜFUS					
2007	2008	2009	2010	Fark (2007-2010)	Değişim (%)
1.789.295	1.859.275	1.919.729	1.978.33	189.038	10.56
KEPEZ İLÇESİ TOPLAM NÜFUS					
2007	2008	2009	2010	Fark (2007-2010)	Değişim (%)
377.984	386.754	394.672	405.696	27.712	7.33
ANTALYA NÜFUSUNDA KEPEZ İLÇESİNİN PAYI (%)					
2007			2010		
21.12			20.51		
SANTRAL MAHALLESİ NÜFUSU					
2007	2008	2009	2010	Fark (2007-2010)	Değişim (%)
5.709			5.308	-401	-7.02
KEPEZ İLÇESİNDE SANTRAL MAHALLESİNİN PAYI (%)					
2007			2010		
1.51			1.31		
KEPEZ MAHALLESİ NÜFUSU					
2007	2008	2009	2010	Fark (2007-2010)	Değişim (%)
7.349	-	-	8.161	812	11.02
KEPEZ İLÇESİNDE KEPEZ MAHALLESİNİN PAYI (%)					
2007			2010		
1.94			2.01		

Kaynak: Kepez ve Santral Mahalleleri Uygulama İmar Plan Raporu Verilerinden Oluşturulmuştur.

Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında 2008 yılında 25-34 yaş arası kişiler en yüksek payı almıştır. 2009 yılında ise bu durumun değişmediği görülmüştür (Tablo 2.3-Tablo 2.4).

Tablo 2. 3 2008 Kepez-Santral Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

2008 YILI YAŞLARA GÖRE NÜFUS DAĞILIMI					
Yaş Aralığı	0-14	15-29	30-44	45-64	65+
Kepez	1.778	1.747	1.824	1.412	269
Santral	1.412	1.623	1.331	1.068	142

Kaynak: Kepez ve Santral Mahalleleri Uygulama İmar Plan Raporu Verilerinden Oluşturulmuştur.

Tablo 2. 4 2009 Kepez-Santral Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

2009 YILI YAŞLARA GÖRE NÜFUS DAĞILIMI					
Yaş Aralığı	0-14	15-29	30-44	45-64	65+
Kepez	1.738	2.143	2.309	1.587	297
Santral	1.388	1.526	1.281	1.118	160

Kaynak: Kepez ve Santral Mahalleleri Uygulama İmar Plan Raporu Verilerinden Oluşturulmuştur.

2.3.2.Eğitim Durumu

Her iki mahallenin 2008 ve 2009 yılları verilerine göre eğitim düzeyinin cinsiyete ve nüfusa göre incelendiğinde Kepez ve Santral mahallelerinin ilkokul mezunlarının her iki yılda da çoğunlukta olduğu görülmektedir (Tablo 2. 5 ve 2. 6). Bunun yanı sıra her iki mahallede de okuma yazma bilmeyen nüfusun olduğu, aynı zamanda ortaokul veya dengi okul, lise veya dengi okul mezunu ve yüksekokul ve üzeri eğitim düzeyinde olanların bir arada yaşadığı tespit edilmiştir.

Tablo 2. 5 Santral Mahallesi Eğitim düzeyinin Cinsiyete ve Nüfusa Göre Dağılımı

Yıllar		2008			2009		
Mahalle	Eğitim Düzeyi	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
SANTRAL	Okuma yazma bilmeyen	30	186	216	31	157	188
	Okuma yazma bilen	394	473	867	344	422	766
	İlkokul Mezunu	923	965	1.888	923	982	1.905
	İlköğretim Mezunu	333	310	643	378	346	724
	Ortaokul veya Dengi Okul Mezunu	178	81	259	174	79	253
	Lise veya Dengi Okul Mezunu	445	312	757	421	308	729
	Yüksekokul ve üzeri	52	34	86	83	57	140
	Bilinmeyen	150	85	235	93	45	138

Kaynak: Kepez ve Santral Mahalleleri Uygulama İmar Plan Raporu Verilerinden Oluşturulmuştur.

Tablo 2. 6 Kepez Mahallesi Eğitim düzeyinin Cinsiyete ve Nüfusa Göre Dağılımı

Yıllar		2008			2009		
Mahalle	Eğitim Düzeyi	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
KEPEZ	Okuma yazma bilmeyen	30	192	222	32	175	207
	Okuma yazma bilen	556	629	1.185	541	525	1.066
	İlkokul Mezunu	1.210	1.274	2.484	1.624	1.272	2.896
	İlköğretim Mezunu	351	309	660	577	376	953
	Ortaokul veya Dengi Okul Mezunu	258	136	394	347	135	482
	Lise veya Dengi Okul Mezunu	519	408	927	709	406	1.115
	Yüksekokul ve üzeri	97	59	156	153	79	232
	Bilinmeyen	155	112	267	335	58	393

2.3.3. Arazi Kullanımı

Kepez-Santral Mahallesi, Antalya kent merkezinin kuzey giriş noktasındaki konumu nedeniyle kent kimliği üzerinde etki yaratan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat mahalleler gecekondulu alanı olması plansız gelişen, mühendislik hizmeti almamış, fiziksel ve altyapıdan yoksun yerleşme karakteri göstermektedir.

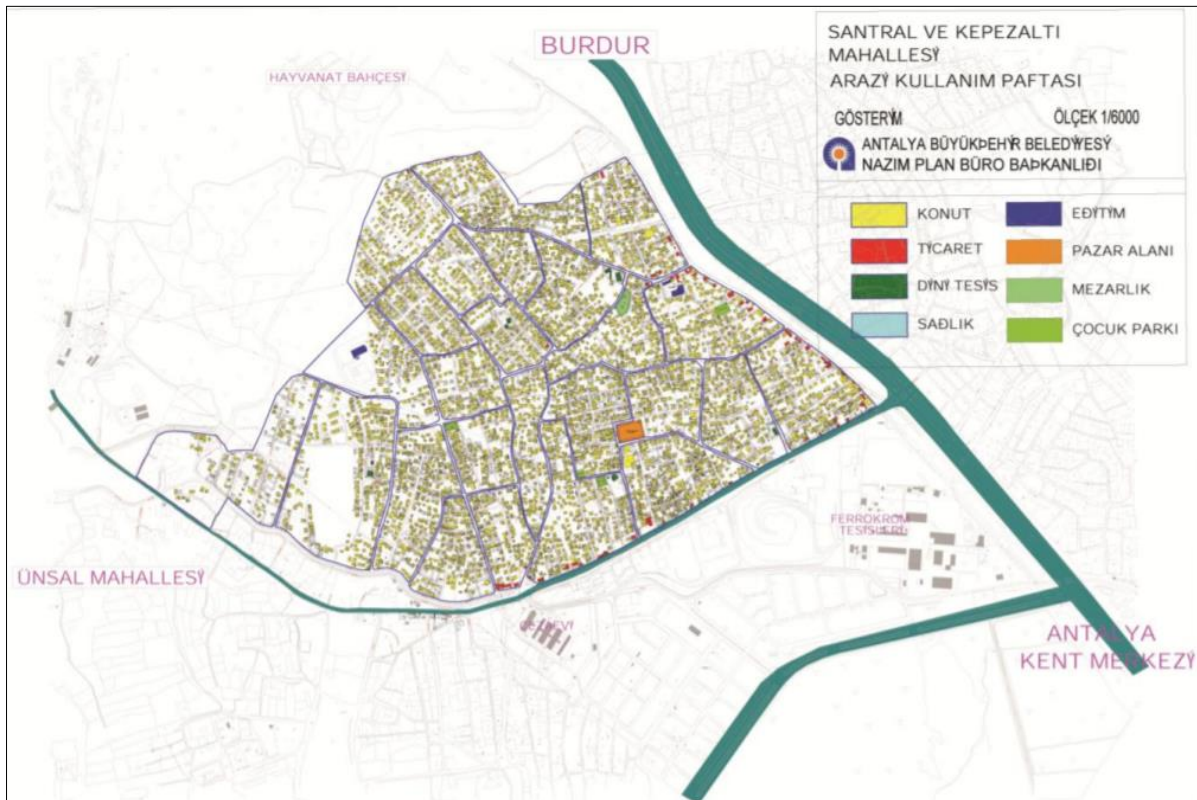
2010 yılı kentsel dönüşüm planlama alanının toplam nüfusu 13.469 tespit edilmiştir. Bu nüfusa göre kişi başına düşen mevcut arazi kullanım değerleri Tablo 2.7’de verilmiştir.

Tablo 2. 7 Proje Alanı Arazi Kullanım Durumu (Kişi başına düşen)

KULLANIM	ALAN M ²	M ² /KİŞİ
Konut Alanı	1028037	76
Ticaret Alanı	36792	2.7
Pazar Yeri Alanı	3960	0.29
İlköğretim	16363	1.21
İbadet Yeri	8986	0.66
Park, Çocuk Bahçesi	4012	0.29
Sağlık Tesisi	360	0.026
Mezarlık Alanı	2532	0.18
Depo Alanı	3833	0.28
Yollar	366103	27.18

Kaynak: Kepez ve Santral Mahalleleri Uygulama İmar Plan Raporu Verilerinden Oluşturulmuştur.

Proje alanında arazi kullanımı açısından temel kullanım çeşitleri mevcuttur (Şekil 2. 6). Bunlar ticaret alanı, pazar yeri alanı, eğitim alanı ve konut alanları olarak öne çıkmaktadır. Konut alanları proje alanının bütününe hakimdir. Ticaret alanları ise bölgenin güneyinde ve kuzeydoğusunda yer almaktadır. Pazar yeri alanı, Kepez Mahallesi'nin sınırları içerisinde yer alırken, eğitim alanına bakıldığında ise bölgenin kuzeydoğusunda ve kuzeybatısında bulunmaktadır.

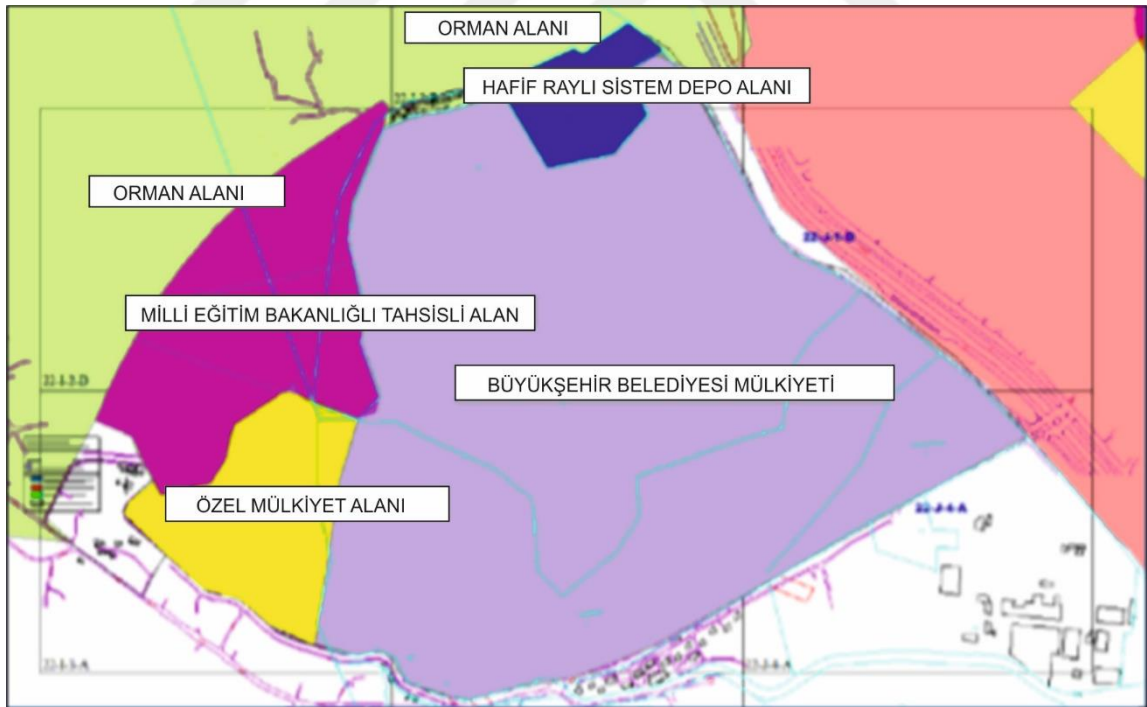
Şekil 2. 6 Proje Alanı Arazi Kullanım Durumu Kaynak : (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2013a)

2.3.4.Bina Durumu

Kepez ve Santral Mahalleleri kentsel dönüşüm projesi öncesi alan kapsamında yaklaşık 3.400 adet yapı bulunmaktadır. Bu yapıların çoğunluğu 200-400 m² arasında değişmektedir. Kat adedine bakıldığında 1 katlı yapılar 2.854 adet, 2 katlı yapılar 490 adet, 3 katlı yapılar 98 adet, 4 katlı yapılar ise 1 adet olarak karşımıza çıkmaktadır. Proje alanının %97'sini 1 ve 2 katlı yapılar oluşturmaktadır (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2013a).

2.3.5.Mülkiyet Yapısı

Projeye başlanmadan önce alanın büyük bir kısmı belediye mülkiyeti, hazine, orman mülkiyeti ve özel mülkiyette bulunan alanlardan oluşmuştur (Şekil 2.7). Alanın sınırları, kentsel dönüşüm alanından daha küçük ve 1.331.283,40 m²'lik Antalya Büyükşehir Belediyesi mülkiyetindeki alanı kapsamaktadır. Bu alan vakıf mülkiyetindeyken, alanın gecekondulaşması üzerine, 775 sayılı Gecekondu Kanunu'na dayalı olarak 1993 yılında Antalya Belediyesi'ne satılmıştır. Alan üzerinde Enerji Nakil Hatlarının bulunduğu güzergâhlarda TEİAŞ Genel Müdürlüğü lehine 9593,50 m² daimî yararlanma hakkı bulunmaktadır. Proje alanın güneybatısında özel mülkiyet alanı mevcuttur. Bu alanda Kepez yapı kooperatifine, kişilere ve hazineye ait parseller bulunmaktadır. Planlama alanının batısında ise Tarım ve Orman Bakanlığı oluru ile Millî Eğitim Bakanlığı adına tahsisi yapılmış 215.914.494 m²'lik eğitim tesisi alanı yer almaktadır. Planlama alanının kuzeyinde ise orman mülkiyetinde olup, raylı sistem, depolama alanı ve hayvanat bahçesi alanı olarak Antalya Büyükşehir Belediyesi adına tahsisli alanlar yer almaktadır. Planlama alanı içerisinde, 2981/3290 sayılı İmar Affı Kanunu kapsamında “tapu tahsis” belgesi bulunan vatandaşlar da yer almaktadır.

Şekil 2.7 Proje Alanının Mülkiyet Yapısı Kaynak : (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2013a)

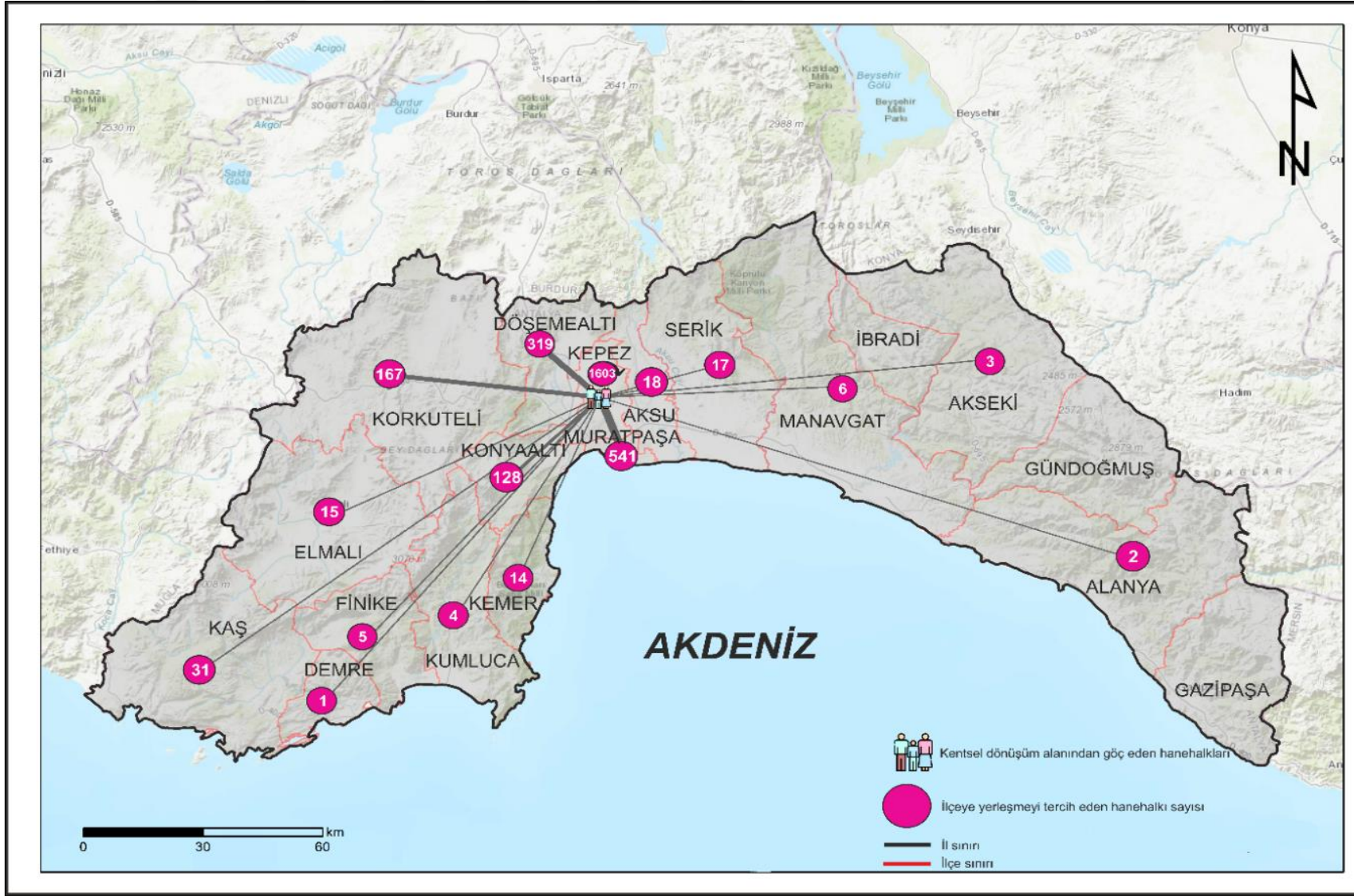
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE ANALİZ

3.1.Saha Araştırması ve İlgili Bulgular

Bu bölümde çalışmanın temel araştırma sorularının cevaplanması amacıyla elde edilen bulguların analizi gerçekleştirilmiştir. Birinci aşama olarak proje sonrası yer değiştirmek durumunda kalmış hanehalklarının izi sürülmüştür. Çıkış noktasını kira yardımı almak için proje alanında oluşturulmuş kentsel dönüşüm ofisine yeni ikametgâh bildirimi yapan 2874 hanenin hareketleri oluşturmuştur. Elde edilen bulgular neticesinde 2874 hanehalkının 1603'ünün yeni yer seçim tercihinde Kepez'in ilk sırada olduğu anlaşılmıştır. Hanehalklarının yarısından daha fazlasının Kepez ilçesini tercih etmesi mevcut dönüşüm alanıyla bağ ve bağlantılarını sürdürmek istemesi olarak yorumlanmalıdır. Aynı zamanda bu durum literatürle benzerlik de göstermektedir. Yer değiştirmek zorunda kalan hanehalklarının eski mahallelerine dönmek istediklerini, bunu gerçekleştiremedikleri takdirde eski mahallelerine yakın yerlerde yer seçim tercihi yapmak istedikleri aktarılmaktadır. (Bolt ve Kempen, 2010; Lelevrier, 2013). Eski mahallenin yakınına yerleşme tercihinin de çoğunlukla sosyal bağlantıların varlığı ile ilgili olduğu öne sürülmüştür (Popkin, vd., 2004). Bu bulgular Demir, (2021)'in proje alanına dair yaptığı çalışmadaki bulgularla da örtüşmektedir. Yazarın yaptığı çalışmada katılımcıların %50,3'ünün proje sonrasında Kepez'de yaşamak istediği sonucuna ulaşılmıştır. Kepez ilçesini, Muratpaşa 540 hane, Döşemealtı 318 hane, Korkuteli 167 hane, Konyaaltı 129 hane, Kaş 31 hane, Aksu 18 hane, Serik 17 hane, Elmalı 15 hane, Kemer 14 hane takip etmektedir. Alanda yaşayan büyük bir nüfusun kent içindeki başka yerlere zorunlu olarak hareket etmesi kentsel dönüşüm projelerinin en fazla tartışılan etkileri olan kullanıcı profilindeki değişimler, mahalle kültüründeki farklılaşmalar, sosyal bağlantıların etkilenmesi gibi farklı tartışmaların yapılabilmesine imkân sağlamaktadır (Kılıç ve Hardal, 2014; Özkul ve Aydın, 2019; Ayık ve Enterili, 2020).

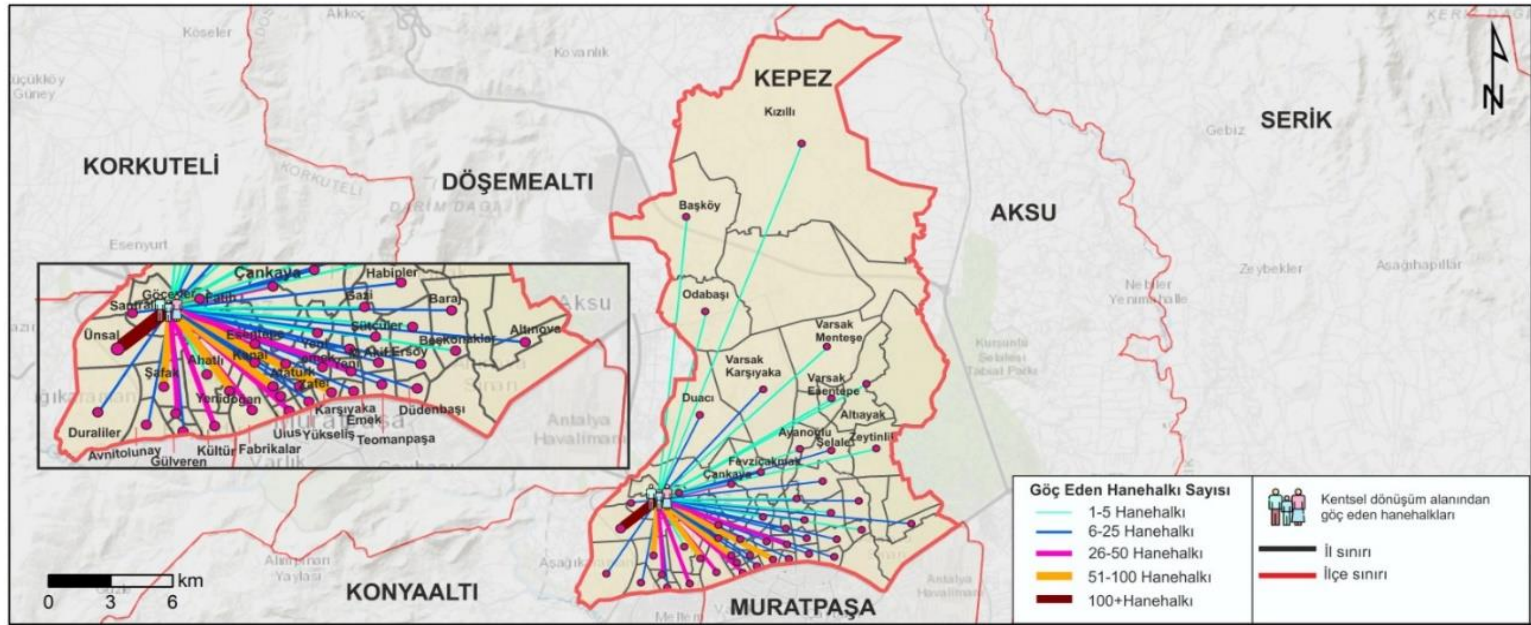
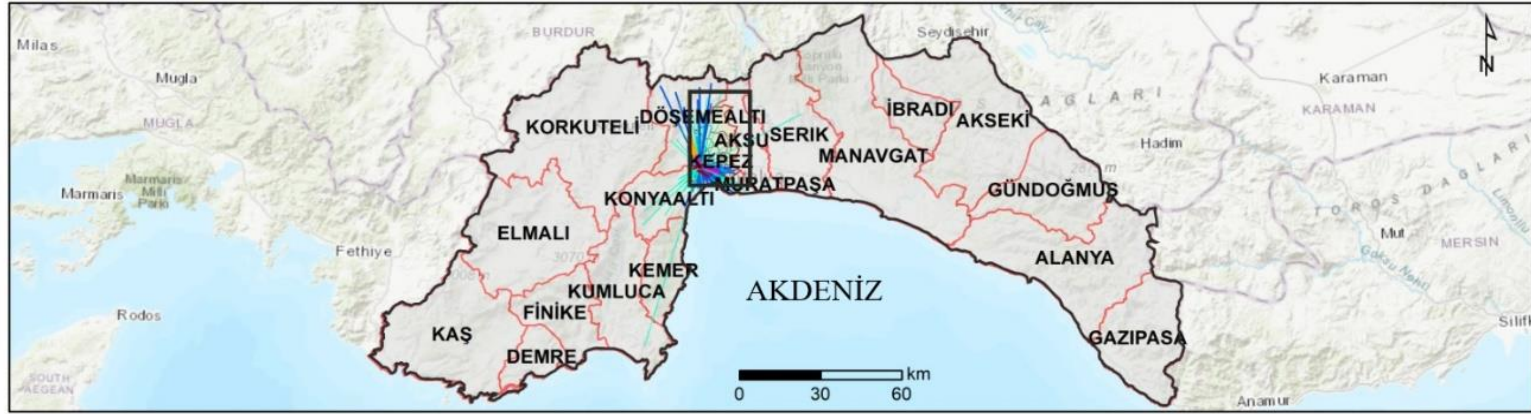
Elde edilen bulgular, Kepez ilçesinden sonra Muratpaşa, Döşemealtı, Korkuteli ve Konyaaltı'nın en fazla hareket gerçekleştirilen ilçeler olduğunu ortaya koymuştur. Bu durumun tersi şeklinde en az hareketin gerçekleştirildiği ilçeler ise Gündoğmuş, Alanya, Akseki, Demre, Kumluca gibi proje alanına uzak yerlerdir. Bu açıdan eski mahalleye olan yakınlığın korunmak istenmesi Kepez ilçesine yerleşilemeyen durumlarda en yakın diğer ilçelerin tercih edildiğini göstermektedir (Şekil 3. 1). Proje alanına yakın olarak konumlandırılacak bu ilçelerin tercihi bir taraftan mevcut konut stokunun var olduğunu doğrularken, diğer taraftan konutların hanehalkları tarafından kiralanabilir veya satın alınabilir durumda olduğunu doğrulamaktadır.

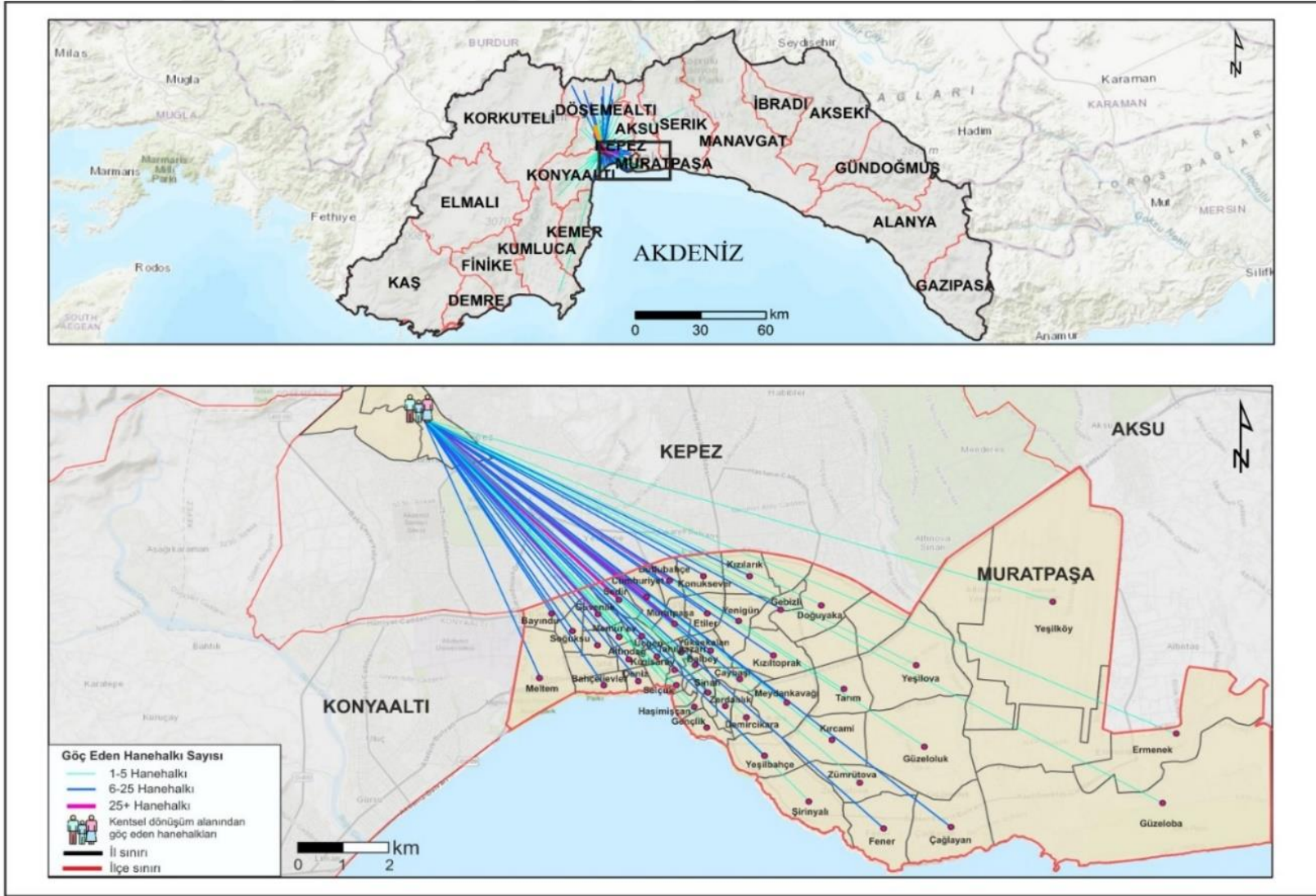
Şekil 3. 1 Kentsel Dönüşüm Projesi Sonrası Yer Değiştirmek Zorunda Kalan Hanehalkların Yerleştikleri İlçelerin Dağılışı

Yapılan saha araştırmaları sonucunda projenin yıkım aşamasıyla birlikte konut kiralarının Kepez ve yakın mahallelerinde yükselmesine rağmen, 6306 sayılı yasa kapsamında alınan kira yardımlarının bu durumu telafi etmede bir düzeye kadar rol oynadığını kanıtlamıştır. Fakat zaman içinde kira yardımlarının gecikmesi veya aylarca ödenmemesi kentsel dönüşüme bakışın negatife dönmesindeki önemli bir sorunu ortaya çıkarmıştır (Demir, 2021).

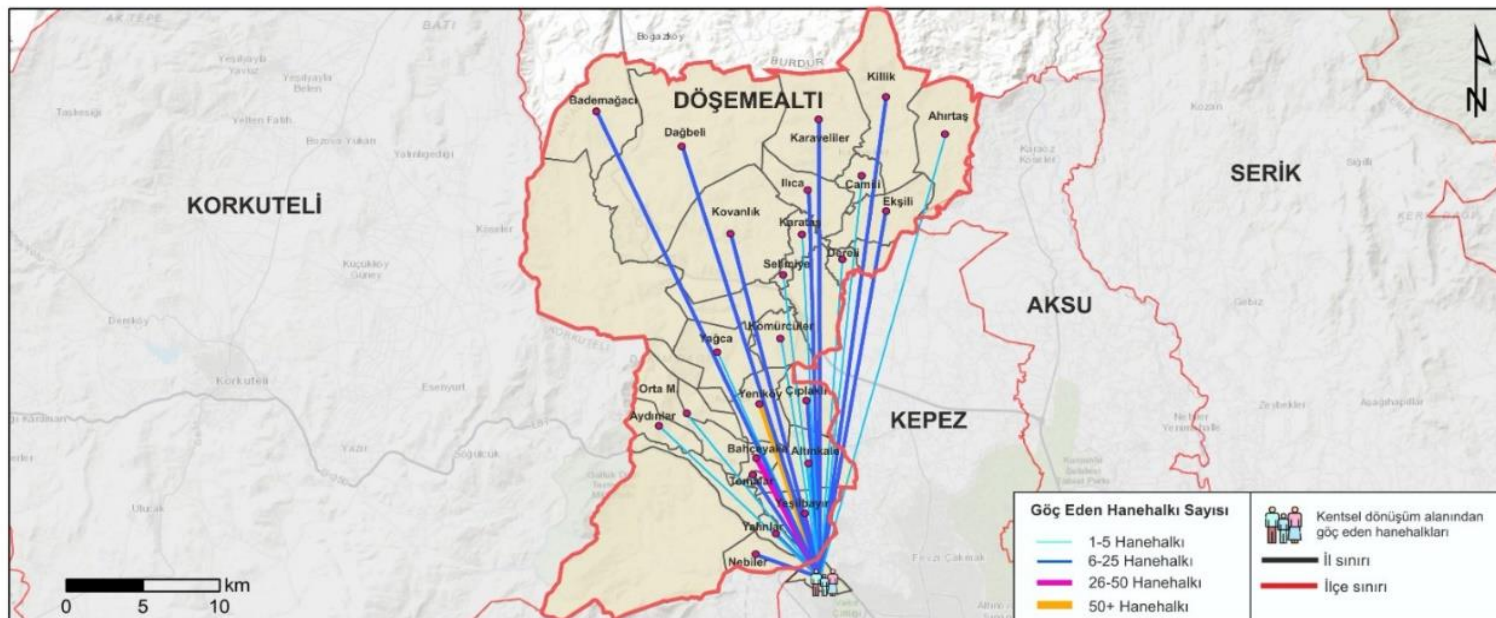
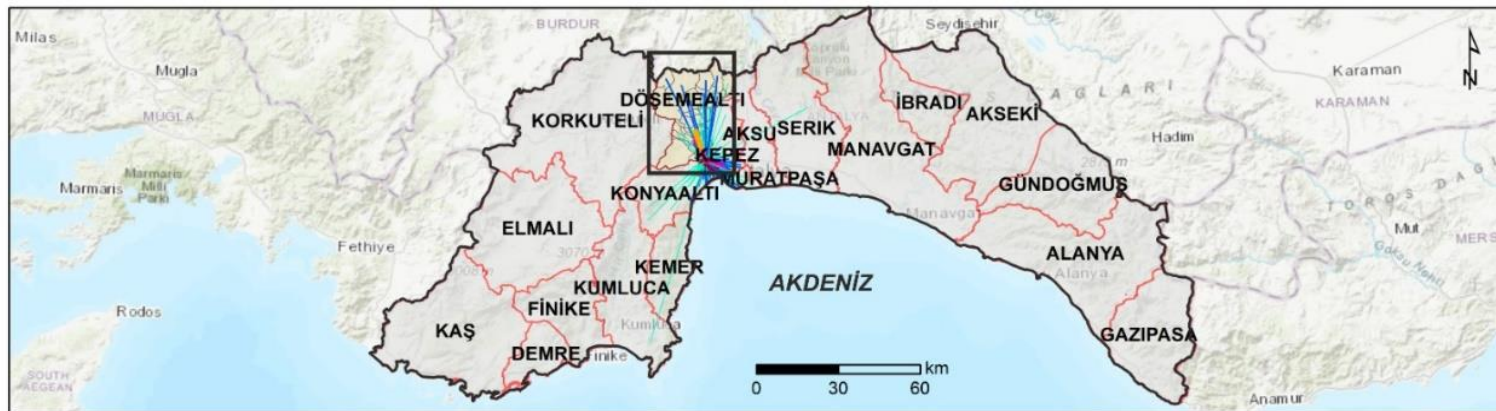
Hanehalklarının en fazla tercih ettikleri ilçeler arasında olan Kepez, Muratpaşa, Döşemealtı ve Konyaaltı ilçelerinin mahalle düzeyindeki dağılışına bakıldığında proje alanına olan yakınlığın etkisini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. En fazla tercih edilen ilçe olan Kepez'in mahalle düzeyindeki dağılışında proje alanına en yakın Ünsal Mahallesi'nin 300'den fazla hanehalkıyla baskın olduğu anlaşılmaktadır (şekil 3.2). Ünsal Mahallesi'nin bu kadar fazla tercih edilmesinin nedeni proje alanı olan Kepez-Santral Mahallesi'ne mesafe olarak en yakın mahallelerden biri olmasından dolaydır. Kepez ilçesinde Ünsal Mahallesi'nden sonra en fazla tercih edilen diğeri mahalleler ise Kanal, şafak, Ahatlı ve Fatih'tir. Muratpaşa (şekil 3.3), Döşemealtı (şekil 3.4) ve Konyaaltı (şekil 3. 5) ilçeleri içindeki mahallelerin dağılış kalıplarının şekillenmesinde ise Kepez kadar belirgin yoğunlaşma ve ayırıcı bir yer seçimi olmamıştır. Bu mahalleler içindeki hareket kalıplarının şekillenmesinde ağırlıkla kendiliğinden gelişen süreçler hâkim durumdadır. Bunu her üç ilçe içindeki mahallelerin neredeyse tamamının hanehalkları tarafından tercih edilmesinden anlamak mümkündür. Söz konusu yerleşim tercihlerinde hanelerin sosyal, ekonomik ve kültürel koşullar itibariyle yaklaşık olarak aynı düzeydeki benzer alanlara yöneldikleri sonucu da göz ardı edilmeyecek önemli bir gerçek olduğu anlaşılmaktadır.

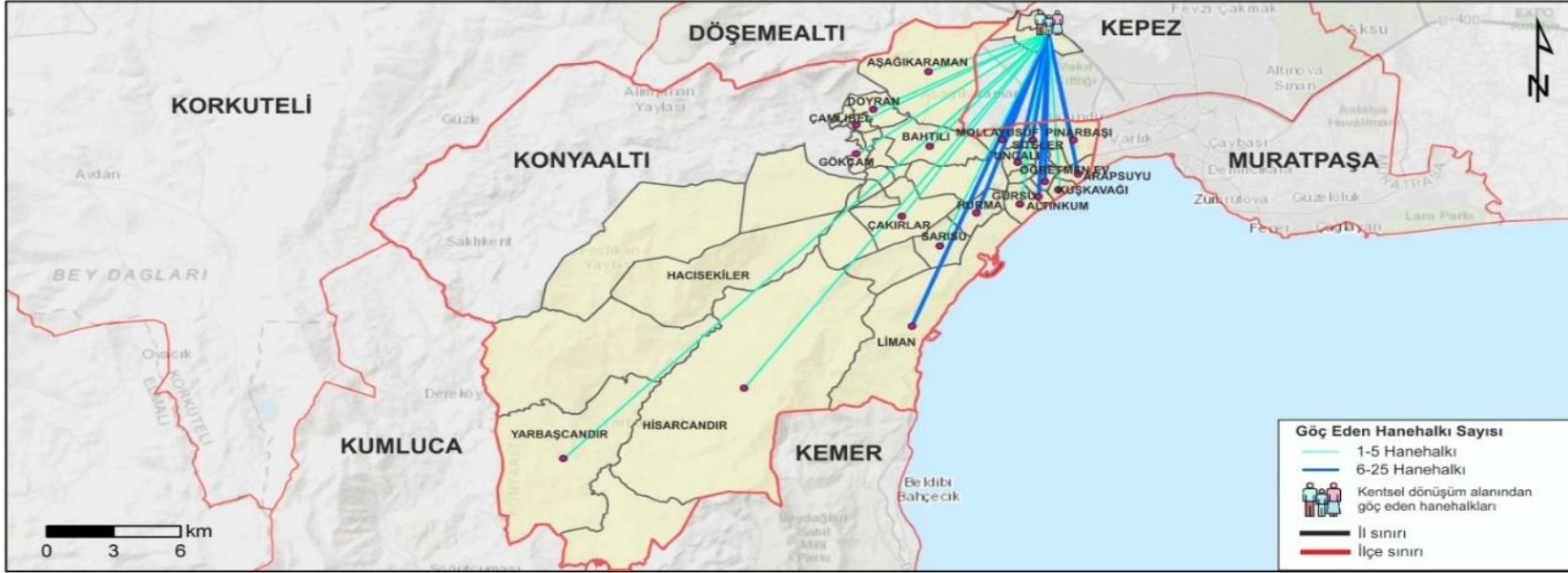
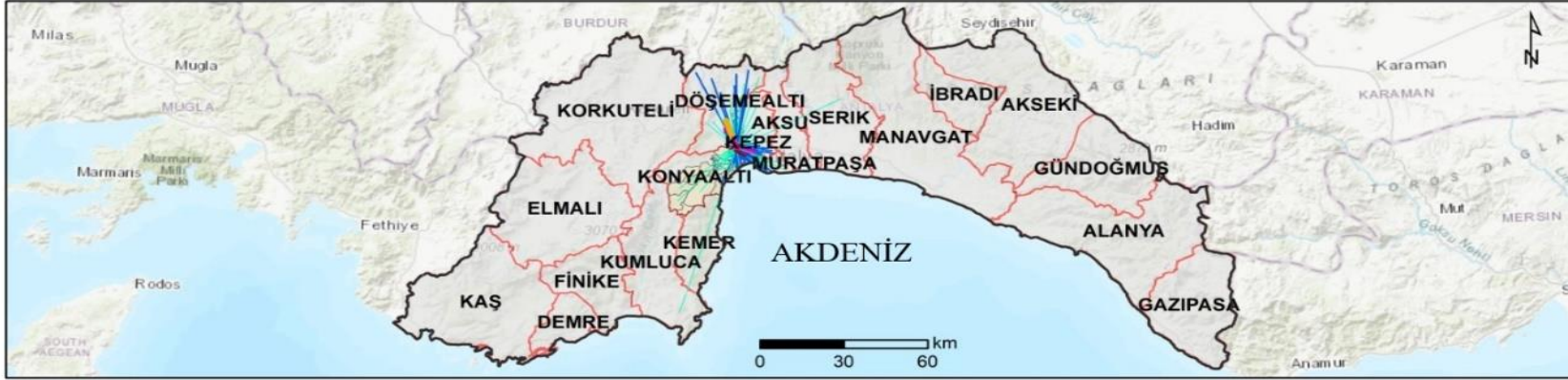
Şekil 3. 2 Kepez İlçesindeki Mahallelere Yerleşen Hanehalklarının Dağılışı

Şekil 3. 3 Muratpaşa İlçesindeki Mahallelere Yerleşen Hanehalklarının Dağılışı

Şekil 3. 4 Döşemealtı İlçesindeki Mahallelere Verleşen Hanchalkların Dağılışı

Şekil 3. 5 Konyaaltı İlçesindeki Mahallelere Yerleşen Hanehalklarının Dağılışı

Çalışmanın ikinci aşamasında proje alanında kalan hanehalklarının kentsel dönüşümden memnuniyet ve yeni yer seçim tercihlerindeki nedenleri açığa çıkarmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda alanın ilk kullanıcısı olan 55 kişiye ulaşılmıştır. 55 kişinin tamamından yeni yer seçiminde etkili olan faktörler edinilmişken derinlemesine görüşme yapmayı kabul etmiş 20 kişiyle ise kentsel dönüşümden memnuniyete dair yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Görüşmecilerin 17'si erkek, 3'ü kadındır. Bir kısmı emekli olup, memur ve serbest meslekle uğraşan görüşmeciler bulunmaktadır. Eğitim durumu açısından ilkokul mezunlarının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bununla birlikte ortaokul, lise, üniversite ve okuma yazma bilmeyenler de bulunmaktadır. Ortalama gelir seviyesi asgari ücret düzeyindedir. Ortalama hanehalkı sayısı ise 2,5 kişidir. Bu açıdan görüşmeciler arasında çekirdek aile tipinin yaygın olduğu söylenebilir (Tablo 3. 1). Görüşmelerin ortalama süresi 20 dakikadır.

Tablo 3. 1 Görüşme Yapılan Kişilerin Demografik Özellikleri

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Çalışma Durumu	Gelir Durumu	Hanehalkı Sayısı	Eğitim Durumu
G1	Erkek	75	Emekli	Emekli maaşı	2	İlkokul
G2	Kadın	75	Ev Kadını	-	2	İlkokul
G3	Erkek	71	Emekli	Emekli maaşı	2	İlkokul
G4	Kadın	70	Ev Kadını	-	2	İlkokul
G5	Erkek	65	Emekli	Emekli maaşı	3	Ortaokul
G6	Erkek	81	Emekli	Emekli maaşı	2	Okuma-yazma bilmiyor
G7	Erkek	60	Emekli	Emekli maaşı	1	İlkokul
G8	Erkek	62	Emekli	Emekli maaşı	2	Ortaokul
G9	Erkek	40	Memur	5.500	3	Üniversite
G10	Erkek	38	Serbest Meslek	Asgari ücret	2	Lise
G11	Erkek	43	Fabrika Çalışanı	Asgari ücret	3	Lise
G12	Erkek	50	Mobilyacı	5.000	4	İlkokul
G13	Erkek	63	Muhtar	Asgari ücret	2	Lise
G14	Erkek	49	Polis Memuru	7.000 TL	5	Lise
G15	Erkek	50	İnşaatçı	Asgari ücret	4	İlkokul
G16	Erkek	60	Emekli	Emekli maaşı	3	İlkokul
G17	Erkek	60	İnşaatçı	Asgari ücret	2	İlkokul
G18	Erkek	59	Elektrikçi	5000 TL	2	Ortaokul
G19	Erkek	38	Fabrika Çalışanı	Asgari ücret	3	Lise
G20	Kadın	18	Öğrenci	-	2	Lise

Türkiye’de kentsel dönüşüm projelerine dair yapılan çalışmalar kullanıcıların kentsel dönüşüm projelerine dair memnuniyetini ve bakış açılarını ortaya çıkarmaktadır (Karadağ ve Mirioğlu, 2011; Bulut ve Ceylan, 2013; Ayık, 2014; Erdem, 2019; Duman, 2020; Ayık ve Enterili, 2020). 20 kişiyle yapılan görüşmeler kentsel dönüşüme dair katılım süreçleri, memnuniyet düzeyine dair sonuçlar aktarmaktadır. Görüşmeler ağırlıklı katılımçıların projeye dair negatif bir tutum içerisinde olduğunu ortaya çıkarmıştır. Negatif yöndeki eğilimin ilk ayağını projeye katılım şekli oluşturmaktadır. Alanının 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Kapsamındaki Kanun’la riskli olarak ilan edilmesi projenin katılımçıları nezdinde negatif olarak algılanmasını beraberinde getirmiştir. Mülakatların başında görüşmeciler sıklıkla kentsel dönüşüm projesinin başlangıç aşamasının ivedi bir şekilde gerçekleştirildiğini, birçok kişinin üstü kapalı tehditlerle projeye imza attırılmak istendiği belirtilmiştir. Bu durum, Özcan (2018) ’in projede uzlaşma yolunun tercih edildiği bulgusuyla çelişmektedir. Hatta yazar buradan hareketle %98,6 olan uzlaşma oranıyla projenin Türkiye örneğinde öne çıktığını belirtmiştir. Fakat uzlaşma kavramının farklı boyutlarda tekrardan tartışılmaya ihtiyacı bulunmaktadır.

“Kentsel dönüşüm yapacağız dediler. Vaatleri yerine getirmedi. Elimizden sonra aldılar bu kadar basit zoraki yani elektriğimizi suyumuzu keseceğiz dediler. O şekil yani başka bir halkı topladılar. Toplantılar yapıldı. Toplantılar da formalite icabıydı. Hak sahiplerinin hepsini çağırmadılar. Çoğunluk sağladık dediler istediğini yaptılar. Elle tutulur bir tarafı yok” (G5, Erkek, Ortaokul, 65).

“Şu zorunluluğa dayadılar mesela şöyle yaptılar, meclisten bir karar aldılar. Bizim oraya riskli bölge ilan edildi. Yani yıkmayı tetikledi. Neden şundan yani oradaki cahil gariban insanların bölgede yaşadığı için işte hani siz işgalcisiniz zaten eğer siz buna razı olmazsınız, elinizden alırsınız diye tehdit edildi” (G18, Erkek, Ortaokul, 59).

Görüşmeler sonucunda ortaya çıkan temalardan biri “Kentsel Dönüşüme Dair Tutumlardır”. Katılımcıların ağırlıklı bir kısmının gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projesine karşı negatif bir tutum içerisinde olduğu tespit edilmiştir (Şekil 3.6). Yapılan görüşmeler negatif tutumun birtakım nedenleri olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bunlar sırasıyla; “Uygulamadaki Aksaklıklar, Gecikmeler”, “Fiziksel Yetersizlikler”, “Siyasi Yönlendirmeler”, “Uygulamadaki Adaletsizlikler”, “Rant Sağlama”, “Ekonomik Sorunlar”, “Hizmet Alanlarının Eksikliği” ve “Yönetici İlgisizliğidir.” Uygulamadaki aksaklıklar ve gecikmelere dair katılımçıların en fazla şikâyet ettikleri nokta projenin vaat edilen süreler dahilinde bitirilmemesidir. Bu sebeple birçok görüşmeci alınan kira yardımlarının süresinin dolduğunu veya kira yardımlarını aylardır alamadığını belirtmiştir. Bu şekilde görüş bildiren katılımçıları için kentsel dönüşüm

projesindeki bekleyiş süreci devam etmektedir. Birçok katılımcı projenin uzaması sebebiyle taşındıkları yeni konutlarında kiralari kendi imkânları dahilinde ödediğini, karşılarında sorunu giderebilecek resmi veya özel herhangi bir muhatabı bulamadıklarını belirtmiştir.

“Evet kiraların yatmaması ve geç teslim olması. Çünkü burada vatandaş kırsal kesimliydi eskiden, asgari ücrete çalışan kişiler, emekliliği düşük olan kişiler zaten parası olsa gider daire alır kendine. Buradan geçekundu da almazdı. Tapu yoktu. Mağduriyetler devam ediyor. Yetkilere de söylüyoruz ama çok fazla etkili olmadı” (G8, Erkek, Ortaokul, 62).

“Diyor ki Belediye evini taşı kiranı ben vereceğim. Böyle taahhütte bulunuyor. Proje başlamadan önce gidiyorsun evini tutuyorsun. Farz edelim en yakın mevkilerden bahsedelim yine Dokumadan bir daire tuttum. En iyi ihtimalle 1000 lira bir daire. Şimdi belediye vermiş olduğu sözü tutup her ay bunu tıkr tıkr gününde yatırmış olsaydı ama belediye bunu gününde ödemiyor. Sürekli aksıyor. Sen şimdi oturmuş olduğun eve kira vereceksin, veremiyorsun. Ayrıca belediyenin ödemiş olduğu kira bedeli, daire kiralarının altında kaldı. Maddi külfet çok ağır dediler ki taşınma vereceğiz ama mevcut ödemeyle maliyet orantılı değil. Çok düşük kalıyor” (G11, Erkek, Lise, 43).

Uygulamadaki aksaklıklar ve gecikmelere dair görüşmecilerin ikinci olarak belirttiği husus konutların tesliminin istenen süreler dahilinde teslim edilmemesidir. Bunun önemli nedenlerinden biri konut sektörünün projenin başlangıç aşamasından sonra krize girmesidir. Türkiye önceki yıllarda gerçekleştirdiğini konut üretim performansını dramatik bir şekilde kaybetmiş, birçok konut projesi durmuştur. Bu durum proje alanındaki vaat edilen teslim sürelerinin gecikmesine sebebiyet vermiştir. Nihayetinde yapılan görüşmelerde kira yardımlarının gecikmesi, konut teslim sürelerinin uzaması projeye dair negatif bir tutumun ortaya çıkmasındaki başat etkenlerdir.

2016 yılında başladı. 2 yılda bitireceğiz dediler. Altı ayda bunun esnemesi oldu ama şu anda 6. yılın içine girdi. Hepsini toplu teslim edeceğiz dediler ama mesela ben daha Nisan'ın 28'inde teslim aldım ve taşındım. Daha 4 ay geçmesine rağmen bugün bile benim evimde çalışma yapıldı (G18, Erkek, Ortaokul,59).

Projeye dair negatif tutumun diğer bir önemli nedeni ise fiziksel yetersizliklerdir. Burada yapılabilecek ayrım fiziksel yetersizlikten şikayetçi olan katılımcıların tamamlanan etaplara yerleşmiş olmasıdır. Dolayısıyla bu kullanıcılar projenin sonrasına dair görüş aktarabilme imkânına sahiptir. Tamamlanan etaplardaki konutların yeni bitirilmiş olması, birçoğunda fiziksel eksikliklerin bulunması katılımcıların görüşmeler esnasında bunları sıklıkla belirtmesine neden olmuştur. Konutlardaki izolasyonun zayıflığı, kaliteli işçiliğin olmaması,

yeşil alan sıkıntısı, yağmurlu ve rüzgârlı havalarda konutun beklenen performansı sergileyememesi fiziksel eksikliklere dair belirtilen nedenlerdir.

“Değerlendireyim, verdikleri binanın yapılan binanın yağmur yağıyor cepheden su alıyor. Cephenin açık olmayan yerinden dahil su alıyor. İşçilik sıfır, zayıf, malzemeden kaçmışlar. Hatta resimlerini bile gösterebilirim. Geçen sene takılan banyo aparatı paslandı. Ya sen banyoya aparat takıyorsun paslanan aparatı neden takıyorsun. Duş yerleri var ya onlar hep paslandı. Bunları söyledim yapılacak dediler. Geldiler silikon çektiler ondan sonra bir daha yine oldu. Ben yine şikâyet etsem uğraşmam lazım. Gelin gezelim binayı, 1 yıllık bina zemin katının girişinde nem var” (G17, Erkek, İlkokul, 60).

Mesela panjur yatakları koymuşlar pencerelere rüzgarla beraber yağmurla o panjurla beraber yatağın girilebiliyor şey (G7, Erkek, İlkokul, 60).

Bahsedilen iki önemli negatif tutum dışında ekonomik sorunlar, uygulamadaki adaletsizlikler, siyasi yönlendirmeler, rant sağlama, ekonomik sorunlar, hizmet alanlarının eksikliği ve yönetici ilgisizliği ile ilgili kodlamalarda aynı temanın altında tartışılmıştır. Bu etkenler, katılımcıların projeye dair negatif bir tutum benimsemesine neden olmuştur. Örneğin rant sağlama kodlamasında görüşmeciler projede üretilen rantın büyük olduğunu ve ortaya çıkan bu rantın adaletsiz dağıtıldığını vurgulamışlardır. Böylece kent bilimcilerin uzunca zamandır tespit ettiği kentsel alanların sürekli rant üretmesi halinin proje kapsamında yerel halk tarafından da tespit edildiği anlaşılmıştır.

Şunu söyle düşünün orası 2.300.000 metrekare bir alan burada 5.900 hak sahibi bize kastedilen 7-8 katlı binalar şimdi 11 katlı zeminli beraber 12 katlı burada bir hak doğdu. Hak bundan yararlandı mı hayır yararlanmadı. Ayı bir üçkâğıtçılık yaptılar benim 100 metrelik daireme 118,5 metreye çıkartılar. Buna da şey diyorlar merdiven boşluğu asansör vesaireyi içine koydular (G18, Erkek, Ortaokul, 59).

Projeye dair katılımcıların bir kısmı daha az olacak şekilde pozitif yönde bir tutum benimsemiştir. Olumlu yöndeki tutumlar ise “Konut Kalitesi”, “Yaşam Kalitesinin Artması”, “Tapu Sorununun Çözülmesi”, “Planlı Gelişim” ve Genel Memnuniyetliktir”. Olumlu yöndeki tutumun nedenlerinin başında konut kalitesi ve yaşam kalitesinin artması gelmektedir. Bu durum literatürde çeşitli araştırmacıların kentsel dönüşüm projelerine dair vurguladıkları pozitif yöndeki gelişimle paralel bir çıktıdır (Kleinhans, 2003; Werfhorst, ve Tieskens, 2018). Bazı katılımcılar için yeni bir konutta oturmak yaşam kalitesinin arttırılması için geçerli bir sebep olmuştur. Böyle bir algının şekillenmesinde ise deprem gerçekliğinin rol oynadığı yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Hatta katılımcılardan bazıları konutlarından memnun olmasa da deprem gerçekliğini göz önünde bulundurduğunda yeni inşa edilmiş bir konutta oturmanın

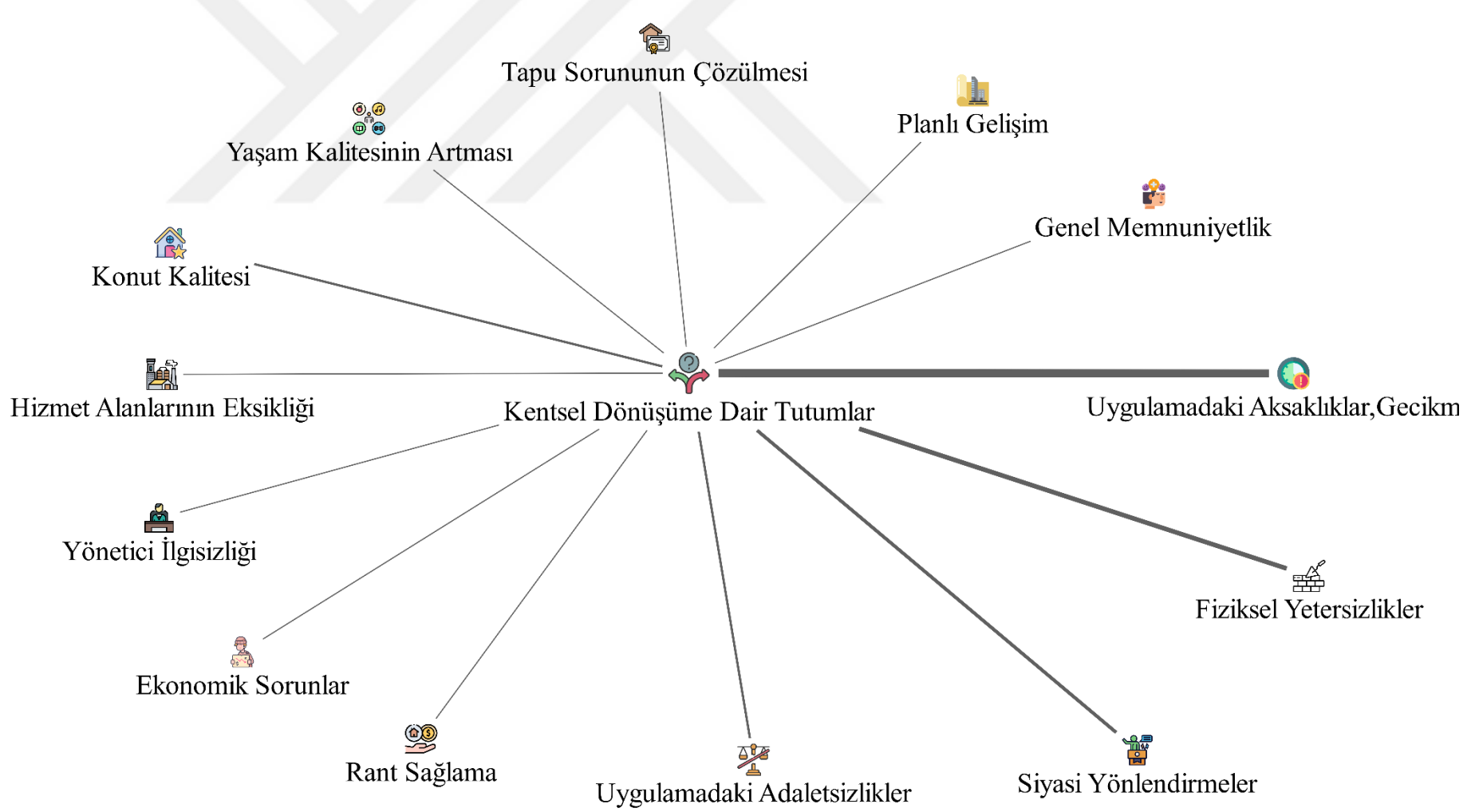
kendini güvende hissetmede etkili olduğunu belirtmektedir. Konut kalitesine dair katılımcıların belirttiği diğer konular arasında asansörün varlığı, ısınmanın doğalgazla gerçekleştiriliyor olması gibi etkenler rol oynamaktadır.

“Şimdi şu var. Şahıs olarak farklı genel olarak farklı binaların sağlam olması güzel bir şey. Bu binalar yıkılmaz. Biz aynı zamanda inşaatçıydık. Yapılan işçilikleri biliyorduk binalar sağlam yani depremde şurada burada çok az zarar görür. Allah'ın izniyle bir şey olmaz da. Bir de şöyle söyleyeyim burası Antalya, Sur Yapı'nın merkezi İstanbul. Yapılan projeler iklim şartları açısından İstanbul'a göre yapılmış. 1.5' a 3 metre balkon koymuş. Yanlarını kapatmış hava almıyor. İyi değil. Bakın size şunu söyleyeyim ben memurum dışarıda İstanbul'da çalıştım, Siirt'te çalıştım, Adana'da çalıştım. Ben birçok yerde kiracı oldum. Kiracılığı da bilirim evleri de bilirim. Genel olarak yıkılmaması açısından iyi” (G14, Erkek, Lise, 49).

Olumlu tutumlar kategorisinde projeye yönelik belirtilen diğer olumlu tutumlar planlı gelişim, tapu sorunun çözülmesi, yaşam kalitesinin artması ve genel memnuniyetlilik halidir. Özellikle Türkiye’de gerçekleştirilmiş kentsel dönüşüm projelerinin genel alışkanlığı olan fiziksel yenilemenin konut kalitesinin arttırdığı belirtilmelidir. Kepez-Santral Mahallesi kentsel dönüşüm projesi de geniş bir alanı kapsayan ve fiziksel yenileme eğilimi güçlü olan bir projedir. Görüşmeler projeye dair ortaya çıkan nispi olumlu tutumun projenin tamamlanan etaplarına yerleşen kişilerin fiziksel beklentilerinin karşılanmasıyla alakalı olduğunu göstermiştir. Konut kalitesiyle bağlantılı ortaya çıkan diğer kod yaşam kalitesinin artmasıdır. Fiziksel yenilemeyle beraber gelen yeni ve daha büyük bir evde yaşama bir kısım görüşmecinin yaşam kalitesi algısını pozitif yönde etkilemiştir.

Asansör kaliteli. Hidroforlar kaliteli. Tavanla yer arasındaki mesafe iyi (G17, Erkek, İlkokul, 60).

3 oda, 28 metre salon var fazla bile geliyor. Aşağı yukarı 24 metre yatak odası var içinde artı banyosu, tuvaleti şunu bunu var. Banyo, tuvalet var oradan hariç 2 tane banyo, 2 tane tuvalet var. 3 tane torun var geliyor sığıyorlar yani. Salon da var, 4-5 tane kanepeler odalara sığmadılar mı? Kanepeleri açıyorlar yatıyorlar. Klima taktırdım hepsinde klima var. Açıyor klimayı serin serin yatıyorlar. Bu saatten sonra bana hiçbir şey lazım değil (G6, Erkek, Okuma-yazma bilmiyor, 81).

Şekil 3. 6 Kentsel Dönüşüme Dair Olumlu ve Olumsuz Tutumların Kod ve Alt Kodlara Göre Dağılımı

Görüşmeler sonucunda elde edilen bir diğer tema “Projeye Dair Toplumsal Bağ ve Bağlantılardır”. Bu durum aynı zamanda kentsel dönüşüm projelerinin en tartışmalı etkilerden olan komşuluk ilişkilerinin negatif yöndeki değişimiyle paralel bulgular ortaya çıkarmıştır (Hankins, 2014; Lees ve Ferreri, 2016; Demir, 2021). Yapılan görüşmelerin sonucunda katılımcıların Toplumsal Bağ ve Bağlantılarını proje öncesi ve sonrası olarak iki şekilde değerlendirmiştir (Şekil 3.7). Hâkim çoğunluk projesi öncesi gecekonduarda komşuluk ilişkilerinin daha iyi olduğunu vurgulamıştır. Buradaki önemli nokta uzun yıllar aynı mahallede yaşamının vermiş olduğu dayanışma ağlarının, toplumsal yardımlaşmanın öneminin sıklıkla vurgulanmış olmasıdır. Katılımcılar eski komşularına özlem duyduğunu, kentsel dönüşümün komşuluk ilişkilerinde tahribatlar yarattığını vurgulamıştır. Görüşmecilerin hiçbirinin gecekonudaki komşuluk ilişkilerine dair olumsuz bir tespiti bulunmamaktadır.

Gecekonuda biraz daha köy hayatı vardı. Gidip gelmeler, beraber ekmek pişirme olayları var ya onlar vardı. Beraber yemek yemek falan bahçeli olunca daha güzel (G3, Erkek, İlkokul, 71).

Eski bildiğim o samimi bildiğim, dost bildiğim arkadaşlar, eski komşuluk yok. Buradaki yaşayanlar aynı insanlar olsun bilemem herkesin kafa yapısını o zaman öyleydi şimdi böyle. Gecekondu çok güzeldi. Gecekondu hayatı bambaşka. Gecekonduyun önünden geçerken adam yemek yiyorsa, çay içiyorsa mutlak çağır. Şurada bir cami vardı. O camiye gidenler mutlaka senin kapının önünden geçerdi. Hepsi selam veriyordu. Kim dışarıya çıkıyorsa sen beni, ben seni görüyorduk. Selamlaşıyordun, konuşuyordun ama burada kimse kimseyi tanımıyor zaten. Selam vermiyor. Şimdi ben çay hastasıydım şimdi içemiyorum. İkinci vakti çayına bayılırım. Gölge geliyor, serin oluyor yol boyuydu hemen dışarı çıkardım. Gelin komşular çay içelim gelene geçene buyur edip çay ısmarlardım muhabbet ederdim (G4, Kadın, İlkokul, 70).

Gecekonduya dair belirtilen olumlu komşuluk ilişkileri kentsel dönüşüm projesi sonrası radikal bir şekilde farklılaşmaktadır. Konutlarını teslim alan çoğu görüşmeci kentsel dönüşüm projesi sonrası oluşturulan yeni konutlarında komşuluk ilişkilerinin olmadığını belirtmektedir. Bu durum Gans (1993)’te belirtilen yıkımın ve kentsel temizliğin sadece konutta değil, aynı zamanda toplumsal yapıda da gerçekleştiği tezini doğrular niteliktedir. Kentsel dönüşümle beraber yıkım sadece fiziki olarak gecekonduarda gerçekleşmemiştir. Yaklaşık olarak 11.000 kişi kentin farklı yerlerine dağılmıştır. Bu dağılma hali sonuçları daha kesin olmayan yerinden edilme süreçlerinin temel bir göstergesidir. Tamamlanan etaplara yerleşen kimi eski gecekonducular ile alanda daha önce yaşamayan farklı kültürel kodlara sahip kişiler aynı yaşam alanını paylaşır hale gelmiştir. Bu karşılaşma eskilerin yeniler üzerinde beklediklerini

bulamamasına, eski komşuluk ilişkilerini kaybetmesinin sorumlusu olarak kentsel dönüşüm projesini göstermesine sebebiyet vermiştir.

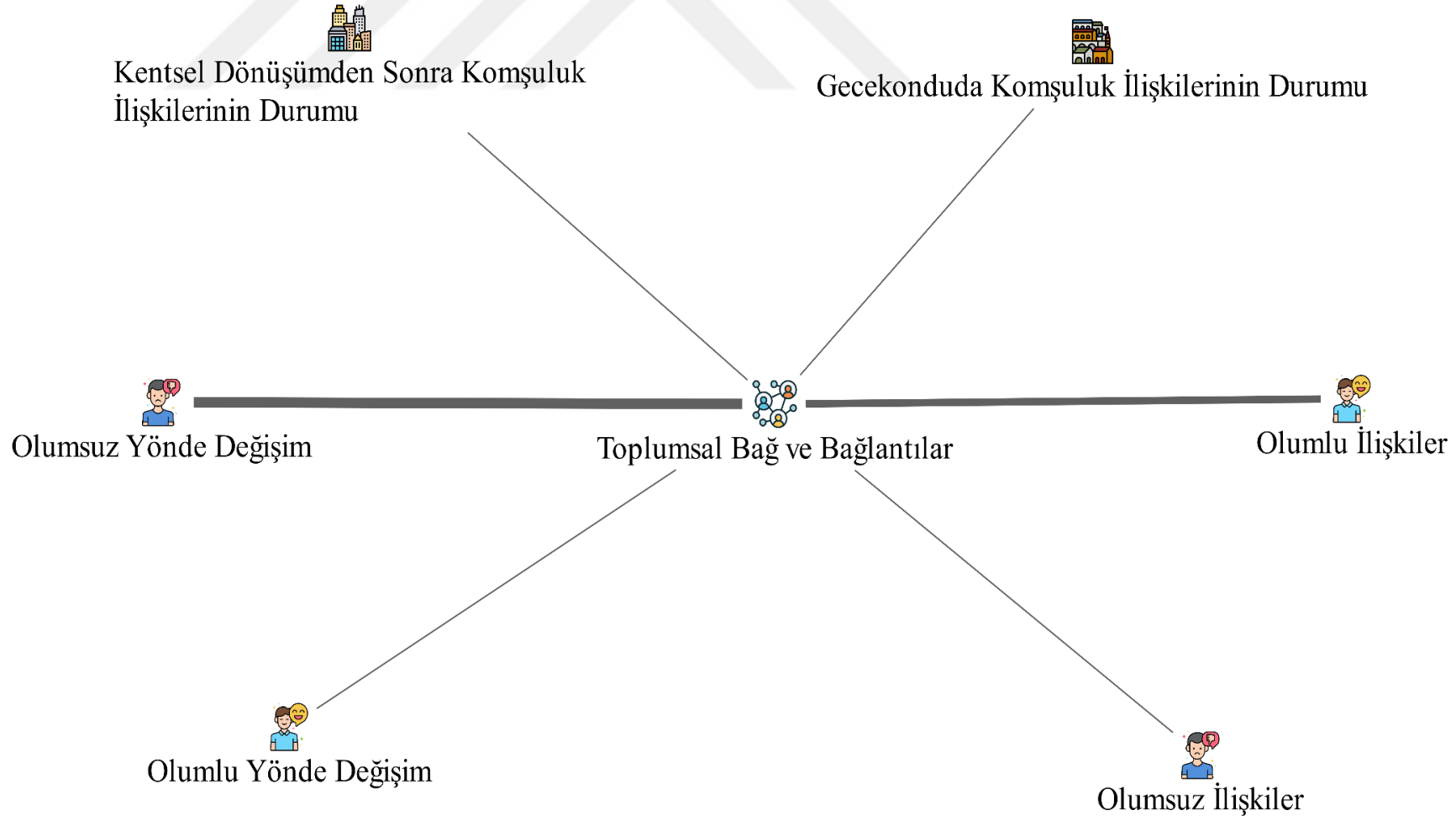
“Apartmanda oturuyoruz. Eski komşuluklar kalmadı dağıldı yani. Gecekondu dağıldı eski komşuluklar da dağıldı. Şimdi kapıda denk gelirsek merhaba, günaydın diyoruz tamam. Gidelim geelim, oturalım, balkonda çay içelim yok. Selam bile vermiyor adam. Selam bile almıyor. Apartmanların genelinde böyle” (G9, Erkek, Üniversite, 40).

Burada komşuluk yok. Gecekondu da komşuluk var. Gecekondu da burada kaç komşum var 3 ya da 4 ev var. Ama burada şimdi bir mahalle oturuyor bir binada, bir blokta 60 daire var (G16, Erkek, İlkokul, 60).

Bir binada 72 daire var ama 10'nunu ancak tanıyorum. Toprak sahiplerinin çoğu geri döndü. Hemen hemen yarısı yabancı. Karma bir yapı var (G14, Erkek, Lise, 49).

Konutu teslim almış görüşmeciler arasındaki küçük bir azınlık gurup kentsel dönüşüm projesi sonrası komşuluk ilişkilerinde olumlu yönde bir değişimin olduğunu belirtmiştir. Komşuluk ilişkilerinin olumlu yönde değiştiğini belirten bu kişilerin tespitlerinde ise kesinlik yoktur. Daha çok aynı katta veya yakın dairesinde bulunanlarla gerçekleştirdikleri olumlu temasları aktarmaktadırlar.

Şimdi biz taşınalı 3 ay oldu. Ama 3 ay oldu. Biz şu an 2 kişiyle tanıştık. Bir tanesi mahallemizde komşuymuş. Diğeri de satın almış o da anamla diyalogları iyi. Tabi altımız üstümüz bilemeyiz (G15, Erkek, İlkokul, 50).

Şekil 3. 7 Toplumsal Bağ ve Bağlantılarına Dair Tutumların Kod ve Alt Kodlara Göre Dağılımı

Görüşmelerden elde edilen son tema ise “Yer Seçim Tercih Nedenleridir” (Şekil 3.8). Bu aşamada çıkan nedenler şu şekildedir: “Lokasyon Avantajı”, “Akrabalık ve Komşuluk İlişkileri”, “Kira Uygunluğu”, “Politik Yönlendirmeler”, “Ev Sahibi Olması”, “Mecburiyet (Kriter Olmaksızın)” ve “Ekonomik Avantaj”. Görüşmeciler yer değiştirme sonrasındaki yeni mahalle ve konut seçiminde özellikle üç önemli nedensellik üzerinde durmuştur. Bunlardan birincisi Lokasyon Avantajıdır. Lokasyon avantajına dair katılımcılar farklı alt nedensellikler belirtmiştir. Bu alt nedensellikler arasında çocukların okul durumları ve iş yerine yakın olma isteği başı çekmektedir. Bu durum, hanehalklarının karar alma süreçlerinde ailevi ve iktisadi sebeplerin beraber rol oynadığına dair aydınlatıcı ipuçları sunmaktadır.

“Bu beyle aynı kuşağın insanlarıyız. Bizim de çocuklarımız hep aynı kuşak, aynı kuşak olduğu için eğitim öğretim çağının en önemli çağına geldik. Lise hayatına başlayacaklar mahallemiz yıkıldı. Okulumuz yok mesela bu semtte otursak diyelim en yakın lise nerede? Burada Hüseyin Ak Lisesi var çocuğu oraya göndereceğiz. Servis parası var 400 TL ben şimdi servis parasını verdim. Çocuğun yemeği var, harcayacağı var. Şimdi evimiz okullara yakın olsun da yemek parasından, servis parasından istifa ederek oturduğumuz kirayı rahat ödeyelim” (G11, Erkek, Lise, 43).

Kentsel Dönüşüm sonrası kiralık ev ararken en çok ulaşım, alışveriş, banka ve resmî kurumlar sorunu olmayan, merkeze yakın yerler tercih ettik (G16, Erkek, İlkokul, 60).

Kentsel dönüşüm başlayınca biz de eşimin ve çocuklar üniversiteye gidiyordu ikisi arasında bir yer olsun dedik (G19, Erkek, Lise, 38).

Yer değiştirme sürecinde rol oynayan ikinci nedensellik ise Akrabalık ve Komşuluk İlişkileridir. Genel olarak Türkiye’nin kentleşmesinde kırsal alandan kentlere yönelik göçler ve akrabalık ilişkilerinin rolü oldukça fazladır. Özellikle büyük kentlerde belirli mahallelerde Karadeniz, Doğu Anadolu veya farklı coğrafi bölgelerden göç etmiş insanların yoğunlukta olduğu bilinmektedir (Karpaz, 2016). Benzer durum kentsel dönüşüm projesi sonrasındaki yeni yer seçiminde de karşımıza çıkmaktadır. Gecekonduların yıkılması sonrası yerleşme tercihi yapan hanehalkları eş, dost, tanıdık olarak ifade ettikleri bireylerin olmasını yer seçim tercihinde etkili olduğunu bildirmiştir.

“Bu mahalleden dışarı çıkmak istemedik. Bütün arkadaşımız çevremiz burada kaldık yani” (G7, Erkek, İlkokul, 60).

“Bir de mahallenin insanları hep burada olduğu için alışmışlığımız var. Başka mahalleye gitmek istemedik aynı mahallede kalalım diye” (G12, Erkek, İlkokul, 50).

Yer seçiminde kira fiyatlarının uygun olması hanehalkları için önemli olan bir diğer nedenselliktir. Kiralar yeni eve geçme sürecinde hanehalklarını zorlayan önemli bir

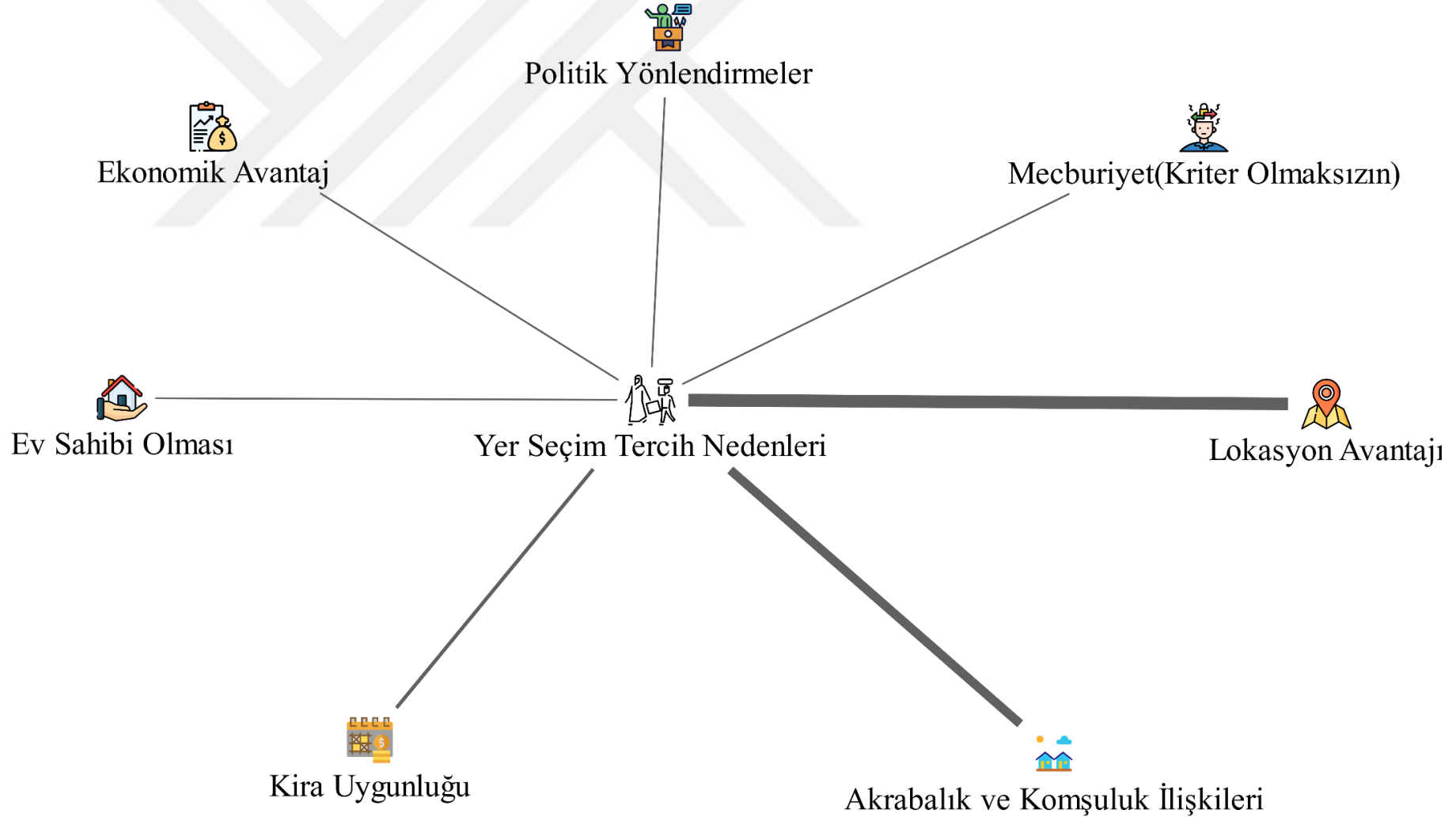
parametredir. Kentsel dönüşüm projeleri sonrasında geniş bir alandan hareketlenen nüfus çevre mahallelerde kiraların artışı eğilimi doğurabilmektedir. Böylece konut kiralarında kısa bir zaman diliminde artışlar gerçekleşebilmektedir.

Şimdi o da çok basit şu aşağılardan tanıdığım yerlerden soruşturdum. Kira bana pahalı geldi. Buranın verdikleri 600 lira, 700-800-900 kademe kademe gidiyor. Pahalı geldiğinden oradan buluruz dedik bulduk yani. 500 liraya bulduk Fatih Mahallesinde 4 sene orada geçti. Hiç değiştirmedim. Zaten arkadaşlarım vardı bende onlar haber alıyordum nasıl durumlar diye. Sonra dediler ki senin anahtarını vereceğiz (G3, Erkek, İlkokul, 71).

Görüşmecilerin bir kısmı ise konutların yıkılmasıyla ev satın almalarından dolayı diğer eve taşındıklarını belirtmiştir. Bir kısmı da daha önceden ikinci bir konuta sahip olduklarından dolayı oraya taşındıklarını söylemiştir. Kentsel dönüşümle gerçekleşen yıkımla beraber yer değiştirmek zorunda kalan hanehalklarının bir kısmı yıkımdan dolayı taşındıklarını ve bunu da mecburiyetten yaptıklarını, tercih edilen yeri de bir kriter olmaksızın seçtiklerini vurgulamıştır. *Kepezaltı yıkılmadan önce yakın mahalleden ev satın aldık Taşındık (G43).*

Kentsel dönüşüm projelerinin politik etkileri yüksektir. Farklı dönemlerde siyasiler kentsel dönüşüm projelerini seçim vaadi olarak belirtirken, seçim sonrası kent politikalarının uygulamasında da projeler önemli bir uygulama aracı olabilmektedir. Elde edilen görüşmeler kentsel dönüşüm projesi sonrası gerçekleşen yer değiştirme süreçlerinde politik yönlendirmelerin etkili olduğunu göstermiştir.

Kendi isteğimizle yönlenmedik yönetenlerce ve şakşakçılarla yönlendirildik. Sanırım yönetenler ve yönlendirenler kaymağını yemişlerdir. Durum öyle gözüküyor (G34)

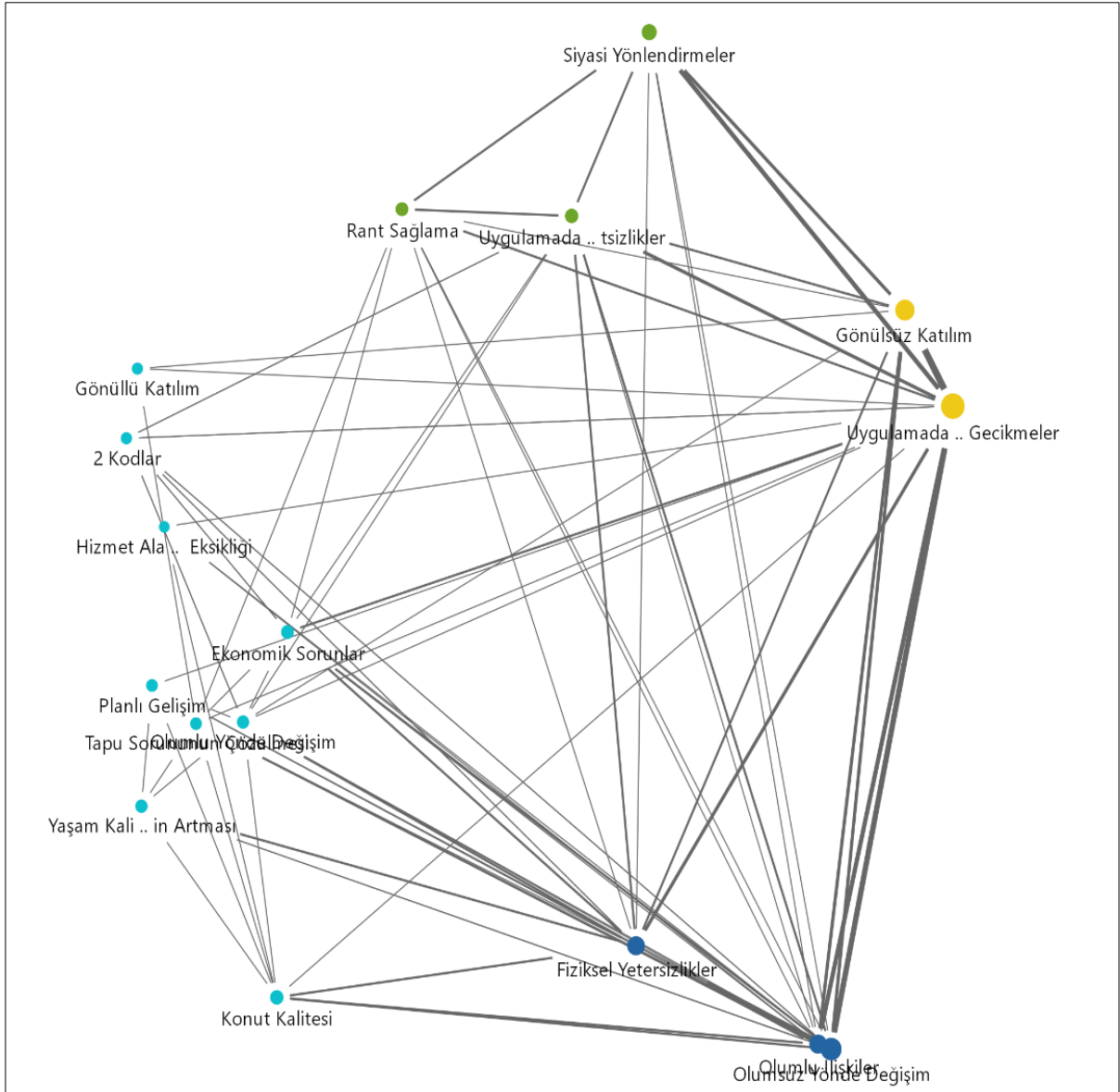
Şekil 3. 8 Yer Seçim Tercih Nedenlerinin Kod ve Alt Kodlara Göre Dağılımı

Çalışmada ortaya çıkan temaların dışında görüşmelerin içerikleri ve kod ilişkileri belirlenmiştir. Bu kapsamda elde edilen görüşmelere yönelik ilk uygulama oluşturulan kelime bulutudur (Şekil 3. 9). Görüşmecilerin en sık kullandığı kelime “Kentseldir”. Kentsel kelimesi çalışmanın içeriğine uygun olarak dönüşüm kelimesiyle tamamlanmıştır. Bunun dışında görüşmecilerin en sık kullandığı diğer kelimeler ise ev ve yoktur. Ev kelimesinin kullanımı proje esnasındaki eski konuttan proje sonrasındaki yeni konuta kadar uzanabilmektedir. Ayrıca gecekonduya özlem duyulduğu zamanlarda gecekondur ve ev aynışlamakta, eve duygusal bir bağ yüklenmektedir. Bunlardan daha az olacak şekilde komşuluk, mahalle, tapu, daire, tercih, yakın kullanılmıştır. Bu kelimeler çalışmanın genel süreci açısından birbirleriyle ilintilidir. Örneğin komşuluk ve mahalle kentsel dönüşüm projesi sonrası negatif bir tutumla ele alınırken, gecekondudaki mahalle ve komşuluk pozitif bir tutumla değerlendirilmektedir. Tapu ve daire kelimeleri sürecin teknik boyutlarını aktarılırken görüşmeciler tarafından kullanılmıştır.

Kelime bulutunu mekânsal karşılıklarında ise yakın, mahalle, Ünsal gibi kelimeler karşımıza çıkmaktadır. Ünsal Mahallesi, çalışmanın bulgularına göre en fazla tercih edilen mahalledir. Yakınlık kelimesi ise yeniden yerleşme hareketi gerçekleştiren hanehalklarının başat nedenselliklerindendir. Dolayısıyla yakın, mahalle ve Ünsal kelimeleri bu açıdan anlamlı hale gelmektedir.

Kelime bulutunun süreyle ilgili gösterdiği kelimeler teslim, zaman, yıl, senedir. Projenin teslim süresinin vaat edilen zaman dilimlerinde gerçekleştirilmemiş olması görüşmecilerin yıl, sene, teslim gibi kelimeleri sıklıkla tercih etmesine neden olmuştur. Görüşmelerde çoğu zaman 5 yıl, 6 sene, teslim gecikti gibi kelimeler beraber kullanılmıştır.

Kelime bulutunun ortaya çıkardığı son gösterge idari duruma yöneliktir. Belediye, kentsel dönüşüm, imza, tapu gibi kelimeler görüşmecilerin çoğu zaman negatif bir tutumla belirttiği kelimelerdir. Bu kelimeler ağırlıkla kentsel dönüşüme yönelik tutumlar teması altında kullanılmıştır.

Şekil 3. 10 Görüşmeler Neticesinde Oluşan Kod Haritası

Son olarak proje alanının konut yapısı incelenmiştir. Kentsel dönüşüm öncesi alanda çoğunlukla 1 ya da 2 katlı tipik gecekondu varlığını gösterirken dönüşümle beraber alanda dikey yönde gelişen 11-12 katlı konutlar gözlemlenmiştir (Fotoğraf 3. 1). Bununla beraber kentsel dönüşüm projelerinin toplumsal yapıda etkiler gösterdiği gibi fiziksel mekânda da birtakım değişiklikler ortaya çıkarttığı açıkça görülmüştür.

Fotoğraf 3. 1 Dönüşüm Sonrası Alanda Dikey Yönde Gelişen Konut Yapısı

SONUÇ ve TARTIŞMA

Kentsel dönüşüm projeleri fiziksel mekânda ve toplumsal yapıda etkiler ortaya çıkarmaktadır. Mekânsal ve toplumsal açıdan kentsel dönüşüm projeleri kentler üzerinde birtakım etkileriyle öne çıkmaktadır. Bu etkilerin başında alanda daha önceden yaşayan sakinlerin yerinden edilme süreci yaşaması gelir (Çeker ve Belge, 2015). Yerinden edilme sonrası ortaya çıkan yer değiştirmeler dünyada ve Türkiye'deki birçok uygulama neticesinde tartışılmaktadır. Bu çalışmada Antalya'nın Kepez ve Santral Mahalleleri kentsel dönüşüm projesi örneğinden hareket edilmiş, kentsel dönüşüm projesinin yerinden edilme süreçlerini doğurduğu tespit edilmiştir.

Vaka çalışmasından elde edilen bulgular literatüre özgün birtakım katkılar sunmaktadır. Bunların başında yer değiştiren hanehalklarının yer seçim tercihinde yakınlık faktörünün başat etken olduğu gelmektedir. Bu bulgu dünyadaki çalışmalarla uyumaktadır (Bolt ve Van Kempen, 2010). Alanın eski kullanıcıları proje sonrasında hem ilçe düzeyinde hem de mahalle düzeyinde yakın yerleri tercih etmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen ikinci bulgu yer değiştirme sonrasındaki nedenselliklere yöneliktir. Burada birçok farklı faktör rol oynayabilmektedir. Bunlar lokasyon avantajı, akrabalık ve komşuluk ilişkileri ve kira uygunluğudur.

Kentsel dönüşüm projelerine dair literatürde tartışılan konuların başında toplumsal bağ ve bağlantılarda yaşanan kayıplar gelmektedir (Hankins, 2014; Lees ve Ferreri, 2016). Farklı ülkelerden aktarılan deneyimler uygulamalardan sonra mahalle kültürünün değişimi, kullanıcıların farklılaşması ve yerinden edilme ile beliren soylulaştırma uygulamalarının ortaya çıktığına da bulgular sunmaktadır. Çalışmanın sonuçları toplumsal bağlantılar açısından literatürle uyumaktadır. Çalışma kapsamında görüşmelere dair elde edilen temalardan biri toplumsal bağ ve bağlantılardır. Görüşmecilerin bu kapsamda en fazla belirttiği husus komşuluk ilişkilerine yöneliktir. Çalışmada komşuluk ilişkileri görüşmeciler tarafından proje öncesi ve sonrası olarak ikiye ayrılmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu gecekondudaki dayanışma ağına ve toplumsal yardımlaşmaya özlem duyarken, projenin tamamlanmış etaplarına yerleşmiş kişiler eski ile yeniyi kıyaslayabilmektedir. Bu kıyasta gecekondular özlem duyulan bir durumdayken, yeni konutlar ise komşuluk ilişkileri açısından negatif bir tutumla değerlendirilmiştir.

Kentsel dönüşüm projeleri sonrası yeni konut inşası gerçekleşmektedir. İlgili literatür uygulamalar sonrasında konutta ve dolaylı olarak mahallelerde fiziksel bir iyileşmenin olduğunu aktarmaktadır (Kearns ve Mason, 2013). Vaka çalışmasından elde edilen bulgular

literatürdeki bu bulgularla kimi durumda benzeşirken, kimi durumda ise ayrışmaktadır. Öncelikle belirtmek gerekir ki kentsel dönüşüm sonrasında fiziksel olarak yeni yapılar oluşturulmuştur. Oluşturulan bu konutların fiziksel açıdan iki özelliği bulunmaktadır. Birincisi yeni konut inşası sürecinde tüm yapılaşmalar tamamlanmamıştır. İkincisi ise tamamlanmış konutların fiziksel eksiklikleri bulunmaktadır. Bu iki etken alandaki kullanıcıların yeni konutlarından memnuniyetsizlik duymasının temel sebepleridir. Ayrıca yaşanan aksaklıklar ve gecikmeler de projeye dair olumsuz tutumun diğer nedenidir. Yaşanan aksaklıklar ve gecikmelerin temel nedeni gayrimenkul sektöründe yaşanan sıkıntılardır. Projenin gecikmesi kira yardımlarında aksaklıklarla birleşince projeye dair olumsuz düşüncüler artmıştır.

Türkiye’deki kentsel dönüşüm projeleri halihazırda ortaya çıkardığı mekânsal ve toplumsal etkilerle beraber farklı bilim dallarına mensup araştırmacılar tarafından tartışılmaktadır. Fakat sosyal bilimler ailesine mensup bilim dalları tarafından yapılan çalışmalarda genel eğilim alandaki yeni kullanıcıların memnuniyet durumunun araştırılmasıdır. Dolayısıyla böyle bir eğilim alanın önceki kullanıcılarının ihmalıyla sonuçlanmaktadır. Wang (2020) bu eksiklikten hareket ederek projelere dair ajanda oluşturmanın bir ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Türkiye kentleri üzerinde de bu ihtiyaç kendisini somut bir şekilde ortaya koymaktadır. Kentsel dönüşüm projeleri sadece konut yıkmakla fiziksel bir etki ortaya çıkarmamaktadır. Bütüncül olarak toplumsal ve mekânsal yapıya müdahale etmektedir. Ortaya çıkan etkileri daha yakından analiz edebilmek için farklı bilim dallarından araştırmacıların kentlerde projelere dair iz sürme sürecini devam ettirmesi elzemdir. Böylece projelerin mekânsal ve toplumsal çıktılarına dair derinlemesine bulgular aktarmak imkânı da oluşacaktır.

KAYNAKÇA

- Adams, W. C. (2015). Conducting Semi-Structured Interviews. K. E. Newcomer, H. P. Hatry, ve J. S. Wholey (Dü) içinde, Handbook of Practical Program Evaluation (s. 492-505).
- Akalın, M. Kentsel Dönüşümün Karanlık Yüzü: Soylulaştırma, Yerinden Edilme ve Mekânsal Dışlanma. *Bartın Üniversitesi İ.B.B.F Dergisi* 7(14), 287-319.
- Antalya Belediyesi. (1995). Antalya Anakenti Yapısal Planı 1/25000 Ölçekli Plan Raporu. Antalya: Antalya Belediyesi.
- Antalya Büyükşehir Belediyesi. (2013a). Kepez ve Santral Mahalleleri Yeniden Yerleşim Projesi 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı Revizyonu Raporu. Antalya: Antalya Büyükşehir Belediyesi.
- Antalya Büyükşehir Belediyesi. (2013b). Kepez ve Santral Mahalleleri Yeniden Yerleşim Projesi 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı Revizyonu Raporu. Antalya: Antalya Büyükşehir Belediyesi.
- Arslan, H. (2011). Sosyal Dışlanma ve Kentsel Haklar Bağlamında Türkiye'de Kentsel Dönüşüm: İzmir - Narlıdere Kentsel Yenileme Uygulaması. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ataöv., A. ve Osmay, S. (2007). Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım. *METU JFA* 24(2), 57-82.
- Avcı, S. (1993). Türkiye'de Şehir ve Şehirli Nüfusun Dağılışı. *Türk Coğrafya Dergisi Sayı 28'den Ayrı Basım*, 249-269.
- Avcı, S. (2005). Two Papers About Urbanization In Turkey. Çantay Yayınevi, İstanbul.
- Ay, D. (2016). *Is it possible to plan displacement-free urban renewal? A comparative analysis of the national urban renewal program in Turkey*. Illinois: University of Illinois at Urbana champaign.
- Ayaz Aydın, B. N. (2017). İstanbul'da Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Küçükçekmece Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ayık, U. (2014). Mekansal ve Toplumsal Yansımalarıyla Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Projelerine Coğrafi Bakış: Fikirtepe Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ayık, U., ve Avcı, S. (2013). Bir Kentsel Dönüşüm Projesine Coğrafi Bakış: Fikirtepe Örneği. *4. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı Sempozyumu* (s. 397-411). Mersin: KBAM.

- Ayık, U., ve Enterili, Z. (2020). Değişen Kent Politikaları ve Kentsel Dönüşüm: Gaziantep Nuripazarbaşı Mahallesi Örneği. *International Journal of Geography and Geography Education*(41), 221-244.
- Bal, Ö. (2007). Antalya'nın Modernleşme, Sanayileşme ve Kentleşme Sürecinde Bir Yapıtaşı: Antalya Ferrokrom Fabrikası. *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu*. 22-24 Kasım 2007, Antalya, 243-258.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Bayraktar, D., ve Bayraktar, E. A. (2019). Antalya Kent Merkezinde Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 12(1), 19-35.
- Bolt, G., ve Kempen, R. v. (2010). Dispersal patterns of households who are forced to move: Desegregation by demolition: A case study of Dutch cities. *Housing Studies*, 25(2), 159-180.
- Brazley, M., ve Gilderbloom J. (2007). HOPE VI Housing Program: Was it Effective? *The American Journal of Economics and Sociology*, 66(2), 433-442.
- Bulut, İ., ve Ceylan, S. (2013). Kentsel Dönüşüm Yaklaşımlarına Bir Örnek: Efendibey (Niğde) Kentsel Dönüşüm Uygulaması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(1), 239-256.
- Clampet-Lundquist, S. (2004). HOPE VI relocation: Moving to new neighborhoods and building new ties. *Housing Policy Debate*, 15(2), 415-447.
- Clark, W., ve Onaka, J. (1983). Life Cycle and Housing Adjustment as Explanations of Residential Mobility. *Urban Studies*, 20(1), 47-57.
- Clark, W., ve Withers, S. (2007). Family migration and mobility sequences in the United States: Spatial mobility in the context of the life course. *Demographic Research*, 17, 591-622.
- Crump, J. (2002). Deconcentration by demolition: public housing, poverty, and urban policy. *Environment and Planning D*, 20(5), 581-596.
- Çağlar, A., ve Schiller, N. G. (2018). *Migrants ve city-making dispossession, displacement, and urban regeneration*. Duke University Press.
- Çeker A., ve Belge, R. (2015). İstanbul'da kentsel dönüşüm kapsamında gerçekleşen bir olgu: Soylulaştırma. *Türk Coğrafya Dergisi* (65), 77-86.
- Çimrin, H. (2012). *Bir Zamanlar Antalya (Tarih, Gözlem ve Anılar)*. Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya.
- Dekker, K., ve Kempen, R. v. (2004). Urban governance within the Big Cities Policy: Ideals and practice in Den Haag, the Netherlands. *Cities*, 21(2), 109-117.

- Deluca, S., Garboden, P., ve Rosenblatt, P. (2013). Segregating Shelter: How Housing Policies Shape the Residential Locations of Low-Income Minority Families. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 647, 268-299.
- DeLuca, S., Wood, H., ve Rosenblatt, P. (2019). Why Poor Families Move (And Where They Go): Reactive Mobility and Residential Decisions. *City ve Community*, 18(2), 556-593.
- Demir, F. (2021). Antalya Kepez İlçesindeki Kentsel Dönüşüm Projelerinin İrdelenmesi ve Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Desmond, M., Gershenson, C. ve Kiviat, B. (2015). Forced Relocation and Residential Instability among Urban Renters. *Social Service Review*, 89(2), 227-262.
- Dinçer, İ., ve Enlil, Z. M. (2002). Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar: Tarla başı, İstanbul. *Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama konulu Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokiyumu* TMMOB Şehir Plancıları Odası ve Gazi Üniversitesi. Ankara, 415-424.
- Duman, S. (2020). Kentsel Dönüşüm Projelerinin Mekansal Etkilerinin Coğrafi Açından Analizi (Bursa İli Nilüfer İlçesi Ataevler Mahallesi Örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Duncan, G., ve Morgan, J. (1980). *The Incidence and Some Consequences of Major Life Events*. Five Thousand American Families Pattern of Economic Progress VOL VIII Analyses of the First Eleven Years of the Panel Study of Income Dynamics. Michigan: Survey Research Center Institute For Social Research the University of Michigan.
- Ehrlich, E. (1977). *Involuntary Disruptions of "Life-Cycle" Plans*. Five Thousand American Families Pattern of Economic Progress VOL III Analyses of the First Six Years of the Panel Study of Income Dynamics. Michigan: Survey Research Center Institute For Social Research the University of Michigan.
- Elmastaş, M. (2020). Kentsel Dönüşümün Sosyolojik ve Ekonomik Etkileri: Antalya Kepez Santral Mahallesi Kentsel Dönüşüm Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Erbaş, H. ve Kızılay, Ş.E. (2015). Kentsel Dönüşüm, Mülksüzleştirme, Yerinden Edilme ve Mahalle Mücadelesi: Sarıyer-Derbent Örneği. *I. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi* (s. 496-522). Eskişehir: Kent Araştırmaları Enstitüsü.
- Erdem, S. (2019). Bir Gecekondu Mahallesinin Dönüşümü: Macun Örneği (Ankara/Yenimahalle). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

- Ergün, C., ve Gül, H. (2011). Urban Regeneration and Social Segregation: The Case of İstanbul. *Toplum ve Demokrasi*(11), 155-172.
- Erman, T. (2008). Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Yer Değiştirme: Uygulamalar, Söylemler, Deneyimler. Ankara.
- Ertürk, F. (2009). Neslişah ve Hatice Sultan (Sulukule) Mahalleleri Kentsel Dönüşüm Projesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Fang, Y. (2006). Residential Satisfaction, Moving Intention and Moving Behaviours: A Study of Redeveloped Neighbourhoods in Inner-City Beijing. *Housing Studies*, 21(5), 671-694.
- Foggo, H. (2007). Kenti Değil Sahiplerini Yenileme Projesi. *İstanbul Dergisi*(60), 127-129.
- Gans, H. (1993). *People, plans, and policies. essays on poverty, racism, and other national urban problems*. Columbia University Press.
- Gervan, A. (2013). Kentsel Dönüşüm Projelerinde Mülkiyet Kazanımlarının Ekonomik Analizinin Ayazma Kentsel Dönüşüm Projesi Örneğinde İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Glass, R. (1964). *London : aspects of change*. London : MacGibbon ve Kee.
- Goetz, E. (2002). Forced Relocation vs. Voluntary Mobility: The Effects of Dispersal Programmes on Households. *Housing Studies*, 17(1), 107-123.
- Goetz, E. (2003). *Clearing the Way: Deconcentrating the Poor in Urban America*. Washington DC: The Urban Institute Press.
- Goetz, E. (2010). Desegregation in 3D: displacement, dispersal and development in American public housing. *Housing Studies*, 25(2), 137-158.
- Göközkut, B., ve Somuncu, M. (2019). Ankara’da Yeni Mamak Kentsel Dönüşüm Projesi Ölçeğinde Dönüşen Mekânlar, Değişen Gündelik Hayat Pratikleri. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 105-124.
- Güzey, Ö. (2009). Sulukule’de kentsel dönüşüm: Devlet eliyle soylulaştırma. *Mimarlık*, 346, 73-80.
- Hankins, K. P. (2014). Forced mobility: The relocation of public-housing residents in Atlanta. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 46(12), 2932-2949.
- Hartman, C., Keating, D. ve LeGates, R. (1982). Displacement: How to Fight it?, Berkeley: CA: National Housing Law Project.
- Hartman, C., ve Robinson, D. (2003). Evictions: The Hidden Housing Problem. *Evictions: The Hidden Housing Problem*, 14(4), 461-501.

- Hür, A. (1994). Fikirtepe. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. (N. Akbayar, Dü.) Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Işık, Ş. (2005). Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 14(1-2): 57-71.
- İBB. (2013). Fikirtepe Raporu İstanbul Büyükşehir Belediyesi 1/1000 Ölçekli Fikirtepe Uygulama Plânı Raporu.
- İlke Planlama. (2016). *Antalya Kepez Santral Mahallesi Kentsel Dönüşüm Amaçlı 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı Revizyonu Plan Açıklama Raporu*. Antalya: İlke Planlama LTD.ŞTİ.
- İmar ve İskan Bakanlığı Mesken Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi. (1964). 13 Büyük Şehirde Gecekondu. Ankara.
- Kaban, E. (2011). Kentsel Dönüşüm ve İstanbul'un İlk Kentsel Dönüşüm Uygulama Projesi - Sulukule Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karaboran, H. H. (1980). Yeryüzünde kontrol altına alınamayan yerleşimler (Gecekondular, Slamlar ve Bidonevler sorununa bir bakış) Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya Araştırmaları Dergisi. 81-95.
- Karadağ, A., ve Mirioğlu, G. (2011). Bayraklı Kentsel Dönüşüm Projesi üzerine coğrafi değerlendirmeler. *Türk Coğrafya Dergisi*(57), 21-32.
- Karpat, K. H. (2016). *Türkiye’de toplumsal dönüşüm (kırsal göç, gecekondu ve kentleşme)*. (A. Sönmez, Çev.) Timaş Yayınları.
- Kearns, A., ve Mason, P. (2013). Defining and measuring displacement: Is relocation from restructured neighbourhoods always unwelcome and disruptive? *Housing Studies*, 28(2), 177-204.
- Keleş, R. (2015). *100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut ve Gecekondu*. Cem Yayınevi, İstanbul.
- Keşoğlu, M. (2015). Kentsel Kimlik Bağlamında Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesinin Analizi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıç, T., ve Hardal, S. (2014). Kentsel dönüşümün sosyal ve mekansal yansımalarına bir örnek: Sarıgöl Mahallesi (Gaziosmanpaşa-İstanbul). *Türk Coğrafya Dergisi*(62), 1-7.
- Kleinhans, R. (2003). Displaced but still Moving Upwards in the Housing Career? Implications of Forced Residential Relocation in the Netherlands. *Housing Studies*, 18(4), 473-499.

- Koçak, H., ve Tolanlar, M. (2008). Kentsel Dönüşüm Uygulamaları (Aydın ve Afyonkarahisar Örnekleri). *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 397-415.
- Lees, L. (2012). The geography of gentrification: Thinking through comparative urbanism. *Progress in Human Geography*, 36(2), 155-171.
- Lees, L., ve Ferreri, M. (2016). Resisting gentrification on its final frontiers: Learning from the Heygate Estate in London (1974–2013). *Cities*, 57, 14-24.
- Lelevrier, C. (2013). Forced relocation in France: How residential trajectories affect individual experiences. *Housing Studies*, 28(2), 253-271.
- Lovering, J., ve Türkmen, H. (2011). Bulldozer Neo-liberalism in Istanbul: The Stated Construction of Property Markets, and the Displacement of the Urban Poor. *International Planning Studies*, 16(1), 73-96.
- Manavoğlu, E. (2009). Antalya Kenti'nin Geçmişten Günümüze Mekansal Gelişimi ve Planlama Çalışmalarının Değerlendirilmesi. *Planlama Dergisi. TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını*(46), 19-30.
- Marczyk, G. R., DeMatteo, D., ve Festinger, D. (2005). *Essentials of Research Design and Methodology*. John Wiley ve Sons (Wiley).
- Miltenburg, E., Werfhorst, H., ve Tieskens, K. F. (2018). Consequences of forced residential relocation: Early impacts of urban renewal strategies on forced relocatees' housing opportunities and socioeconomic outcomes. *Housing Policy Debate*, 28(4), 609-634.
- Neuman, W. L., ve Robson, K. (2014). *Basics of Social Research*. Pearson Canada.
- Öner, R. V., ve Şimşek, A. A. (2017). Romani People and the 'Right to the City': Gentrification in Fevzipasa, Çanakkale, Turkey. *Journal of Gypsy Studies*, 1(1), 49-64.
- Özcan, H. (2018). Yeni Nesil Kentsel Dönüşüm Üzerine Bir Araştırma Antalya Kepez-Santral Mahallesi Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Özen Güçlü, S. (2002). *Kentlileşme ve Göç sürecinde Antalya'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Özkul, O., ve Aydın, T. (2019). Kent ve Mahalle Kültürü Arasındaki Fikirtepe. *Kent Akademisi*, 12(1), 82-103.
- Popkin, S. J. (2002). The Hope VI Program- What About The Residents? *Urban Institute*.
- Popkin, S. J., Levy, D. K., Harris, L. E., Comey, J., Cunningham, M. K., ve Buron, L. (2002). *HOPE VI Panel Study: Baseline Report*. Washington, DC: Urban Institute.

- Popkin, S. J., Levy, D. K., Harris, L. E., Comey, J., Cunningham, M. K., ve Buron, L. F. (2004). The HOPE VI Program: What about the residents? *Housing Policy Debate*, 15(2), 385-414.
- Porter, L., ve Shaw, K. (2009). *Whose urban renaissance? An international comparison of urban regeneration strategies*. Routledge.
- Sakizlioğlu, B. (2014). Inserting Temporality Into The Analysis Of Displacement: Living Under The Threat Of Displacement. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 105(2), 206-220.
- Satu, S., ve AkterJuthi, R. (2019). Factors, Nature and Impacts of Slum Dwellers Residential Mobility within the Dhaka City. *International Journal of Built Environment and Sustainability*, 6(3), 1-10.
- Sertbaş, C. P. (2013). Kentsel Planlama Süreçlerinde Katılımcı Yaklaşımlar; Kepez-Santral Mahalleleri Yeniden Yerleşim Projesi Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sönmez, B. (2014). Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek. *Planlama*, 24(1), 42-53.
- Slob, A., Kempen, R. V., ve Bolt, G. (2006). Spatial Knock-On Effects of Area-Based Urban Policies: Practices From Utrecht, the Netherlands . *46th Congress of the European Regional Science Association: "Enlargement, Southern Europe and the Mediterranean"*. Volos, Greece: European Regional Science Association .
- Smith, R. E. (2002). *Housing Choice for HOPE VI Relocates*. Washington, DC: Urban Institute.
- Şeker, O. (2020). Sulukule'de Soylulaştırma ve Etkisiyle Başlayan Yabancılaşma. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 10-25.
- Tekeli, İ. (2011). Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Turgut, S., ve Ceylan, E. Ç. (2010). *Bir yerel yönetim deneyiminin ardından... Küçükçekmece Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi* (1 b.). Alfa Yayınları, İstanbul.
- Uysal, M. T., ve Korostoff, N. (2015). Tarlabası, İstanbul: a case study of unsustainable urban transformation. *The Sustainable City* (Cilt 194, s. 417 - 426). içinde WIT Transactions on Ecology and The Environment.
- Ünsal, Ö. (2013). *Inner City Regeneration and The Politics Of Resistance In Istanbul: A Comparative Analysis Of Sulukule and Tarlabası*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. City University School of Social Sciences, London.

- Ünver, M., ve Suri, L. (2020). Kentsel Dönüşümün Fikirtepe'ye Yansıması. *Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 2(2), 11-23.
- Waite, I. (2020). Low-income resident displacement through regeneration: the case of Ayazma, Istanbul. *Proceedings of the Institution of Civil Engineers – Urban Design and Planning*, 173(2), 54-61.
- Wu, F. (2004). Intraurban residential relocation in Shanghai: modes and stratification. *Environment and Planning A*, 36, 7-25.
- Yiğit, G. (2011). Kentsel Yenileme ve İstanbul: Tarlabası Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, E. (2009). Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Süreç ve Aktörler: Sulukule Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yörükcan, T. (2006). Gecekondu ve Gecekondu Bölgelerinin Sosyo-Kültürel Özellikleri. Nobel Yayınları, Ankara.
- Yüksel, Ö. (2007). Kentsel Dönüşümün Fiziksel ve Sosyal Mekana Etkisi: Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

İnternet Kaynakları

- Drdatastats. Yıllara Göre Türkiye'de Motorlu Kara Taşıtı Sayıları. [drdatastats.com: https://www.drdatastats.com/yillara-gore-turkiyede-motorlu-kara-tasiti-sayilari/](https://www.drdatastats.com/yillara-gore-turkiyede-motorlu-kara-tasiti-sayilari/) (Erişim tarihi: 05.06.2022).
- Hürriyet. Bakan Kurum: İstanbul'da kentsel dönüşümüne 1 milyar 885 milyon lira destek sağladık. <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bakan-kurum-istanbulda-kentsel-donusume-1-milyar-885-milyon-lira-destek-sagladik-41239325> (Erişim tarihi: 24.04.2022).
- İBB. Tarlabası Kentsel Dönüşüm Projesi. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Planlama Müdürlüğü: <https://sehirplanlama.ibb.istanbul/tarlabasi-kentsel-donusum-projesi> (Erişim tarihi: 05.05.2022).
- MegaProjelerİstanbul.megaprojeleristanbul.com: <http://megaprojeleristanbul.com/#ayazma-kentsel-donusum-projesi> (Erişim tarihi: 05.05.2022).
- Sulukule Günlüğü. sulukulegunlugu.blogspot.com: <http://sulukulegunlugu.blogspot.com/> (Erişim tarihi: 05.05.2022).
- TÜİK. Türkiye İstatistik Kurumu. <https://cip.tuik.gov.tr/> (Erişim tarihi: 21.04.2022).
- Yenifikirtepe. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı - Yeni Fikirtepe. [yenifikirtepe.com: https://yenifikirtepe.com/galeri](https://yenifikirtepe.com/galeri) (Erişim tarihi: 05.05.2022).

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı	İSMAİL İLİK
EĞİTİM DURUMU	
Lise Eğitimi	Yüzbaşı Ali Saip Ursavaş Anadolu Lisesi, Şanlıurfa
Lisans Eğitimi	Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü,
Yüksek Lisans Eğitimi	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, Antalya
Tez Konusu	Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Yer Değiştirme: Antalya Kepez ve Santral Mahalleleri Örneği
Yabancı Dil	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
Ayık, U. ve İlik, İ. (2020). Orhan Kemal'in Bereketli Topraklar Üzerinde ve Gurbet Kuşları Romanlarının Edebiyat Coğrafyası Açısından İncelenmesi. Coğrafya Dergisi, (40), 259-274.	
İlik, İ., Bulut, İ., ve Ayık, U. (2021). Türkiye'deki Kentsel Dönüşüm Projelerinin Yer Değiştirme Süreçleri Açısından Analizi: Antalya Kepez ve Santral Mahalleleri Örneği. 2. İstanbul Uluslararası Coğrafya Kongresi, 17-18 Haziran 2021, (s.199-202). İstanbul.	
İlik, İ., Bulut, İ., ve Ayık, U. (2022). Kentsel dönüşüm projeleri ve sonrası: Antalya Kepez-Santral mahalleleri örneğinde yerinden edilme süreçlerinin analizi. Türk Coğrafya Dergisi, (80), 53-70.	
İŞ DENEYİMLERİ	
Gülşen Batar Anadolu Lisesi – Gaziantep/Şahinbey	
Konuklu İlkokulu – Şanlıurfa/Haliliye	
Mamuca İlkokulu – Şanlıurfa/Haliliye	